SZALÓKI JULIANNA BALLADÁJA

SOMOGYI DÉNES

A címlap grafikáját készítette: *DOBOS ÉVA grafikusművész*.

Az egyéb grafikákat készítette: *ZBISKÓ ANDRÁS*.

ISBN : 978-615-80573-1-8

Készült 2007-ben.

*Készült **Vincze Valéria** balladája alapján, amelyet déd nagyszülei tragédiájának emlékére írt. Az Eger—Szomolya közötti földúton, a „Gyilkosnak" nevezett erdősrészen, 1885-ben, három félárva kislánynak édesanyja, a gyilkosság áldozata lett.*

*

Az **1882**-es esztendő nyarának táján forog még az idő kereke, amikor Felső Szomolyán, K. András és bojtárja delelteti a gulyát *{növendék marhák},* a Kányapatak melletti delelőnél.*{Déllő}.* A csordogáló patak vize csapadékos időszakban elterül ezen a környéken, amitől még ilyen szárazabb években is vizenyős és mocsaras a Déllő környéke. A felső szomolyaiak ki használják ezt a mocsaras környéket. Ősszel e helyen, vizes gödrökben áztatják a nyáron megtermelt kendert. Persze az alsó szomolyaiak, szintén áztatják kenderüket, csak ők ezt a falu alsó végénél található kenderáztató gödreiben teszik.

Delelőnél deleltető pásztorokat nádból összetákolt kunyhó védi, az olykor hírtelen jövő záporesőtől. Míg ilyen száraz, forró időben, az elviselhetetlenül nagy meleg ellen ad nekik hűsölő menedéket.

A noszvaji Várkúttól eredő Kánya patakban alig csergedezik víz ebben az aszályos, nyári időben, pedig még a Síkfőkútnál eredő forrás vize is e pataknak vizét táplálja.

K. András, bojtárjával együtt, alig győzik merni a vizet a patak melletti gémeskútból, a tikkasztó hőségben szomját oltani kívánó gulyának.

A gémeskút szerencsére még győzi magából ontani a vizet, csak az legyen, aki a vízzel teli, nagy favödröt felbírja húzni, hogy aztán a szomjazó marhák elé öntse a kút melletti, hosszú favályúba.

A bojtárnak, —T. Janinak—ha nem lenne bőségesen ereje, akkor is megtenne mindent azért, hogy az alig ötvenméternyire levő zsúpfedeles házikóból figyelő szemek előtt erejét fitogtassa. Nem közömbös számára az a lány, aki a kút közeli házak egyikében lakik.

A kicsinyke, zsúpfedeles, vagy nádfedeles, fehérre meszelt házak sorakoznak egymás mellett, melyeknek ablaka nem nagyobb annál a vödörnél, amellyel most a Jani legény szorgalmasan meregeti a vizet, a szomját oltani kívánó gulyának

A legény, mintha sejtené a rászegeződő szemeket, csupaszra vetkőzött felsőtesttel, nyomja a gémeskút ostora végén levő nagy favödröt a kútba. Miután azt kút vízének alá merítette, ismételten kihúzza, majd hosszú favályúba önti.

Egy lány figyeli minden mozdulatát és ő ezt, nagyon jól tudja.

A bojtárnak szerencsére még van ereje bőven, hogy kút vastagfából készített ravátékának *{kerítésének}* tetejére, a nagyvödör vizet felemelje és onnan a

szomjazó állatok elé, a favályúba öntse. Hogyne lenne még ereje, amikor éveinek száma csak most érte el a húszat.

Ha nem lenne, akkor is erőltetné magát, hogy az ablakon figyelők ezt mondják róla*:*

„—Jóravaló, szorgalmas legény ez a Jani, akivel bármelyik lány megélhetne még a jéghátán is!”

Janinak nem akármelyik lány tetszik, a falu lányai közül. Neki csak azt tetszik, akiről látatlanul is jól tudja: *figyeli őt kicsinyke ablakán keresztül.*

Az bizony már ugyancsak igaz, hogy a figyelő lány nem közömbös számára. A fehérre meszelt, alacsony, kisablakú, zsúpfedeles házban lakó szorgalmas Mari lány, aki minden ünnepnap reggelén házuk előtti poros utcát elsepergeti azért, hogy az ő házuk környéke olyan tiszta legyen, mint másoké az utcában, vagy még annál is tisztább. Fel kell azt sepreni, hiszen egész héten át az utcájukon keresztül vonulnak ki a legelőre az állatok, amelyek elszórják az előző napi táplálékuk maradványát. Ez a felsepert, poros trágya a házhoz tartozó kert földjére lesz öntve, amitől jobb termés várható a jövő esztendőben.

A kisablakon figyelő szemek miatt, Jani legény szorgalmasan tovább meregeti a gémeskútnak szomjúság oltó vizét. Pedig ebben a nagy melegben, ömlik testéről a sós víz, amely felhevült arcáról indulva, hosszú favályúba csepegve, kút vizével elvegyül.

Szorgalmasan eregetné ő vedrét kútba még akkor is, ha nem figyelné senki, mert megtanulta

szüleitől, hogy szegény embernek mindig dolgoznia kell a megélhetésért.

Meg aztán, ebben az aszályos időben, legalább vízben ne szűkölködjenek ezek a jámbor jószágok, ha már egyszer legelőkön nem tudnak elég füvet legelni.

Nem is talál már az éhes jószág máshol eleséget, csak *Nádas kút* melletti erdőrész fái alatt.

Ott, ahol az erdő lombja megvédi kevéske füvet, a perzselő Nap kegyetlen sugarától. Az alacsonyabb fák és bokrok lombozatával pótolják a kiszáradóban lévő legelő gyér füvet, de még így sem laknak jól az éhes állatok.

Nádas kútnál delel a falu csordája, az erdő szélén, ahol hűvöst adó fák alatt, mégsem ég ki annyira a fű és jobban ellehet viselni az iszonyúan rekkenő hőséget.

Ha a Felső part legelőjét figyeljük, vagy az Angolaj legelőjét, nincsen közöttük semmi különbség. Lerágott füvek száraz torzsái várják a jótékony égi áldást, de az még várat magára. A jószág pedig nem lehet eleség nélkül, annak mindennap ennie kell.

A Nagyvölgy tető köves legelője már korábban kiszáradt. Így ott sincsen már semmi legelnivaló.

Alsó Szomolyán, az alvégi kőbányánál kecskenyáj delel. Ezek szintén annyira szomjasak, mint Déllőnél legelő gulya, vagy Nádas kútnál delelő csorda.

A kecskenyájtól nem messze, disznónyáj dagonyázik az alsó kenderáztató hűsítő iszapjában, amelyet ebben a hőségben világ minden kincséért sem hagynának el.

Csereszlyuk delelőjénél a birkanyáj delel. Hajnal óta legelésző állatok még sovány legelőn is jobban megélnek, jobban tudják rágni az apróbb fűtorzsákat, mint a nagyobb testű állatok.

Nagyvölgy tetőről nézve a falut, amely fölött csalfa délbáb játszik, amelyben a sok apró, fehér házikó és föléjük magasodó templom, úgy ringatózik, mint háborgó tavon a halászcsónak.

1722-ben épült templom már nemcsak délibáb miatt ingatag. Falai megrepedeztek. Hívők Novajra, Bogácsra járnak a misére.

Gyűr, Vénhegy, Gyep, Nyárias, Kutyahegy gyümölcsöseinek fái, szőlői szintén nehezen viselik az aszályos nyarat.

Azt gondolná az ember, hogy ebben a tikkasztó hőségben falu lakói elbújnak e nagy meleg elől a nádfedeles, vagy zsúpfedeles házaikba.

Ez bizony nem így van! Határban most van az aratás ideje és a learatott és keresztekbe rakott búzát, nagycsomókban rakják szekerekre, hogy falu szérűin kézzel kicsépeljék, vagy lovakkal kitapostassák az életet, adó gabonaszemeket. Hordják ökör, vagy ló vontatta szekerekkel a terményt a Burbolyáról, Vaslápától, Kissugoróról, Nagysugoróról, Felső rétről, Alsó rétről, Pazsagról és minden olyan helyről, ahol azt megtermelték.

Vas lápánál lobogó, fehér újas gatyákba, ingekbe öltözött embereknek kezében éles kasza vágja rendre az életet adó gabonát, amit aztán az asszonyok, lányok gyűjtenek csomókba.

Itt végzi az aratás nehéz munkáját Bóta István feleségével—Szalóki Júliannával—és a nagyobbik

lányával. Most még csak kilenc éves Bóta Marika, már sokat segít szüleinek az aratás munkájában, hiszen három lánytestvér közül ő a legnagyobb. Aratás során széjjelszóródó búzaszálakat nagy brúgóval,{*gereblyével*} kapargatja össze, ne vesszen kárba semmi az aszály miatt rövidre nőtt, kevéske terményből.

Emellett még a Vas lápa végénél lévő kútról hordja az ivóvizet nehéz csobolyóval *{agyag korsó, a fülén ivásra szolgáló lyukkal}.* A hideg, jó ivóvízből most sokkal több fogy, mint a hűvösebb időkben.

A két húga, hat éves Bori és két éves Juditka, a szülői házban nagymama gondjaira vannak bízva.

Szorgalmasan dolgozó családot nagyon megviseli a hőség, hiszen sürgős munka nem engedi, hogy búzaföldek mellett található néhány fának árnyékában időnként hűsöljenek.

Mari lány nem győzi nehéz csobolyóval az ivóvizet hordani, hiszen kaszáló családapának olykor magára is öntenie kell a vízből, hogy nehéz munka miatti elviselhetetlen hőséget, elbírja viselni.

Pedig hosszujjú, lobogó fehér, vászoninge és ugyancsak fehér, vászonból otthon varrt lobogógatyája, szellőzne a szélben, amennyiben a szél hajlandó lenne egy kicsit is lengedezni. Sok év alatt megzsírosodott kalapja ellenállna az esőnek, ha olyan előfordulna mostanában, így most csak az árnyékot adja. Lábán tehénbőrből, szintén otthon készült, fűzött bocskor, nyújt számára biztonságot, a learatott búza hegyes tarló szúrásai ellen.

Julis asszonynak vékony vászon fejkendője ad némi árnyékot napbarnított, cserzett arcának, míg bő szoknyája ráncai között szél lengedezhetne, ha

oly kegyes lenne hozzá a Teremtő, hogy szelet lengedeztetne, miközben sarlójával markot szedi a férje kaszája után.

Szél azonban nem akar fújni. Levegő olyan mozdulatlan, mint felettük énekét zengedező pacsirta, amely a magasban fittyet hány a rekkenő hőségnek. A pacsirta trillázása az aratás nehéz munkáját végző családot, egy cseppet sem zavarja.

Sőt, mintha megnyugtatná őket, hogy madárka a magasban zengi énekét. Amióta eszüket tudják, pacsirta soha sem félt a nagy melegtől, talán éppen azért, mert ott, a magasban még a szél is jobban lengedez.

Egy-egy fogolycsapat röppen fel néha előttük, melyeknek az aratás munkája megzavarta békés pihenőjüket. Megriadtan ugrik fel a kasza elől a népes nyuszi sereg, mielőtt még a gazda elnyisszantaná nyakukat.

Jól is jönne egy kis nyuszi pörkölt, ha valamelyik tapsifüles olyan bolond lenne, hogy bevárná kasza nyisszantását. Azonban mindenkinek megadta magához való észt a *Teremtő*, így nyuszinak is, ezért még idejében odébb ugrik, faképnél hagyva az arató családot.

Estefelé jár végre már az idő. Nap eddigi fényes palástja bíborszínűvé változik, hőség egyre inkább, alábbhagy, mint ahogyan elfogyott már azaz erő, amellyel a család e nap hajnalán, búzaföldre kiérkezett. Hazaindulnak, hogy következő napra az otthonukban ismét erőt gyűjtsenek.

*

Nap már teljesen lebukott a Nagyvölgy tető mögött, amikor fáradt család gyalogosan hazaballag Vas lápa legalsó végétől. A Buksi kutyájuk boldog csaholással fogadta őket.

Szorgalmas nagymama nemcsak gyerekekre—hat éves Borira és két éves Juditkára—vigyázott e nap folyamán, hanem hazatérő aratók részére finom vacsorát is megfőzte.

Sőt, az állatokat megetette, két tehenet megfejte, így az aratóknak nem marad más hátra, mint a vacsora után, jó puha ágyba befeküdni, és erőt gyűjteni következő napi aratás nehéz munkájához.

Ekkorára már jócskán besötétedett. A Hold nem jött még fel az Ég boltozatára, így nem világította meg a falu fehérre meszelt, apró házait, mintha ezzel sem akarná zavarni a nyugodalmas pihenőjüket.

Vacsora közben utcáról bekiáltó durva hang zavarja meg a család nyugalmát:

—Bóta Pesta gyere ki, ha nem vagy gyáva!

Ház gazdája kikukucskált az utcára nyíló kisablakon, de a sötét utcán senkit sem látott. Miután ismételt kitekintésre sem látott senkit és bekiabálás sem hallatszott tovább, joggal hihette azt, hogy valami részeg embernek támadt kedve a család nyugalmát megzavarni. Így továbbiakban nem foglalkoztak ezzel a bekiabálással, ezért nyugovóra tértek.

Tiszta, felhőtlen, csillagos égbolt némi világosságot adott ugyan még a falu utcáira, a hazafelé igyekvő, elkésett lakóknak. A csillagok fénye csak olyan gyenge látást nyújtott, amely arra volt jó, hogy az enyhén kanyargó utcákon valamelyest tájékozódjanak.

Megetetett állatok szintén nyugovóra tértek. Nem hallatszott már az éhes tehenek bőgése, kecskék mekegése, malacok visítozása, miáltal elmondhatjuk: *csend borult a völgyben hosszan elnyúló falura.*

Némely házőrző kutya egyre halkuló ugatásával buzgólkodott még egy ideig, bizonyítani akarván gazdáinak, megdolgozik a napi eleségéért.

Közeli határból már csak tücskök muzsikálása hallatszott be a faluba, aztán ők is elcsendesedtek, pihenőre tértek.

Ezután, már csak a falu utcáin, olykor elhaladó éjjeliőr lámpájának pislákolása látszott halványan, a viharlámpa kormos üvegén keresztül. Annak ellenére, hogy neki ébren kellett maradnia reggelig, már ő is egyre álmosabban kiáltotta*:*

„—Éjfélt ütött már az óra, térjetek már nyugovóra! „

Talán éjfél után egy óra felé járhatott az idő, amikor *Buksi* kutya felébredhetett zavaros álmából és vonyítani kezdett, mintha valami rosszat álmodna.

Alig egy percre rá megzörrent az utcára néző kisablak ismét, majd vacsora alatt behallatszó hang gazdájának újabb kiáltását hallhatták:

—Bóta Pesta gyere ki! Gyere ki, ha nem vagy gyáva!

Bóta Pesta az első álmát aludhatta, amikor e durva szavakat hallotta. Álmossága miatt nem érthette egészében a bekiabált szavak értelmét, ezért nem mozdult, mint aki még azon gondolkodik, hogy mindez egy rossz álom része e csupán, vagy mégiscsak valóság.

Mozdulatlanságára előbbinél erősebben koppant az ablak, és az előbbi hang gazdája ismét bekiáltott türelmetlenül a picinyke ablakon:

—Bóta Pesta gyere ki, mert rád verem az ablakot és azon húzlak ki az utcára!

Házura, az ismételt durva szavakra, teljesen felébredt. Felébredt és azon gondolkodott, vajon kilehet neki olyan ellensége, aki az életére tör, hiszen már a vacsora alatt is bekiabált?

Nem volt sok ideje mindezen gondolkodni, mert most, még nagyobbat dörrent a picinyke ablak kerete, talán az üveg is megrepedt. Mindezt azonban sötétben nem láthatta. Mécsest sem merte meggyújtani, nehogy gonosz ember belásson az alacsony, picinyke szobába, ahol Julis asszony már szintén felébredt. Gyerekek is ébredeztek az ablak durva verésének zörejére és a bekiabáló ember fenyegető hangjára.

—Ne menjél ki! Kérlek téged drága jó uram, mert ez a gonosz ember agyonüt! —könyörgött Julis asszony és ezzel egy időben eleredt könnye, családjára leselkedő ismeretlen veszély miatt, mert egy anya minden veszélyt előbb megérez, mint a család többi tagja.

Bóta Pesta azonban már kikelt az ágyból, amikor megriadt asszonya könyörgő szavait hallotta.

Az ismeretlen bekiabáló gyávának nevezte őt, amit nem hagyhatott csak úgy, füle mellett elmenni, meg aztán ismét bekiabált az idegen alak:

—Gyere ki, mert rád gyújtom a házat, és családoddal együtt tűz martalékává válsz! Úgy pörzsöllek meg, mint a leszúrt disznót szokás!

—Most mit tegyen?—kavarogtak zaklatott agyában helyzet megoldására gyorsan születő gondolatok, melyeknek az lett a végeredménye, hogy mégis csak kifelé indult a biztonságot nyújtó lakásból, ki a koromsötét utcára, ahol esetleg halálos ütés várhat reá.

Bekiabáló alak az életére akar törni, ez teljesen világos volt előtte, hiszen már vacsora alatt megjelent ablaka előtt, durván becsmérelve őt. Ilyen erőszakos hangon, a békésen alvó ember lakásába történő bekiabálásnak nem lehet más célja, mint az ott élők életének kioltása.

Gazda fejében kavarogtak a gondolatok, amelyek nem adtak választ arra, mi lenne helyesebb; *kimenni, vagy bent maradni?*

Az apa életének elvesztésével szörnyű veszteség érhetné a családot, akik nagyon megsínylenék szorgalmas apjuk elvesztését. Hiszen árván maradna a három kislány: *Mari, Bori, Judit.* Egyedül maradna Julis asszony, a ráváró sok-sok munkában.

Legalábbis félárvák, mert Julis asszony gyenge ereje, nem tudná pótolni férje elveszett erejét, mely a földek megműveléséhez szinte pótolhatatlan.

Mezőgazdasági termények megtermeléséhez kímélet nélkül hozzá kell adni a test minden erejét, mert ha nem, akkor semmi sem terem.

Földet művelő embernek úgyis elég sok ellensége van. Sőt, még soknál is több. Ellensége neki ez az aszályos nyár, sok vadkártevő, sok tolvaj, és ha mégis maradna még valamennyi a megtermelt javakból, akkor ott van az adóhivatal. Maradékot még szintén megnyirbálja, mintha a parasztnak csak verejték nélkül teremne meg minden az Isten szent Ege alatt.

Bóta Pesta sokszor gondolkozott már el azon, hogy ez a világ még sincs jól megteremtve. Az egyik ember azt gondolja, neki többet kell termelni annál, amit családjával elfogyaszt. Másik ember pedig úgy gondolja: *neki semmit sem kell dolgozni, mert őt a szorgalmas embereknek el kell tartania, hiszen ő ezt megérdemli, kiérdemelte már a megszületésével.*

Amikor kilépett lakásából, az ámbitusra, tudta, hogy puszta kézzel nem szabad kimennie az utcára. E cselekedet egyenlő lenne az öngyilkossággal, hiszen durva szavak gazdája, egyértelműen verekedni hívja.

A deszkakaput, amely portáját az utca felől lezárta, egy nagyméretű akáckaró támasztotta belül, amelyet most magához ragadott. A csillagok teljes fényükkel ragyogtak, mégis az utcára kilépő gazdát sötét utca fogadta, hiszen a felkelő Holdat éppen egy apró felhőcske takarta most. Tekingetett jobbra-balra, azonban nem látta az őt utcára hívó embert, ezért elkiáltotta magát:

—Mit akarsz te gazember? Mit ártottam én neked, hogy éjnek idején zavarod nyugalmunkat? — kiáltotta az, életére törő gyilkosnak, akinek arcát a sötétség miatt nem ismerhette fel.

Azonban a támadó, válasz helyett, egy fadoronggal feléje sújtott, csak úgy vaktában, hangjának irányába, hiszen sötétség miatt ő sem láthatott semmit, az utcára kilépő emberből.

Hatalmas ütés dörrent a nagykapun, mely ütés, ha kilépő gazdát találja el, akkor többet már nem kell levegőt vennie Isten szent Ege alatt. Mint ahogyan dolgoznia sem kell forró, napsütötte búzaföldön, e szent napnak hajnalán, hiszen a falon ketyegő ingaóra mutatója már éjfél után az egy órát mutatta.

Kapura mért hatalmas ütésből, a sötétségbe kilépő gazda megbizonyosodhatott, támadó alaknak nincsen más célja, mint életének kioltása.

Vajon megelégszik-e az ő életével, vagy attól még többet akar? Ne talán felesége és családja életének kioltása következhet azután?

E gondolat iszonyú erőt kölcsönzött az előző napi aratástól még fáradt izmainak és egy dühös kiáltás hagyta el ajkát:

—Tűnj el a kapum elől, vagy ezzel a karóval csapok fejedre!—lóbálta meg kezében tartott karót.

Támadó nem felelt figyelmeztető szavaira, sőt, még dühösebben sújtott feltételezett helyének irányába, miközben artikulátlan hangjával ordította:

—Most megdöglesz, családoddal együtt!

Gazda szerencséjére, a feléje irányzott ütés, most is a nagykapu deszkáján dörrent, amelyen, az ütés nyomán, egy hatalmas lyuk keletkezett.

Gazdát ismét elkerülte a neki szánt halálos ütés, és most már ő kezdett el támadásba lendülni, hiszen itt már nemcsak az ő élete került veszélybe, hanem a család élete is.

—Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten!— sziszegte dühösen és meglóbálta kezében lévő súlyos kaputámasztó akáckarót, amellyel támadó feltételezett irányába sújtott, teljes erejéből.

Meglóbált karó először a támadó fadorongján koppant, majd következő suhintásnál egy puhább tárgyba ütközött. Az ütés eltalálta tárgy, egyet huppant a kapu előtti földön, ami után félelmetes csend következett e szomorú korahajnalon. Olyan, amely megdermeszti az ember testét, lelkét. Elzsibbasztja gondolatait, hiszen nem tudhatni mi lesz a hirtelen beálló csend következménye, amely talán egy kioltott élet után következett most be. A kioltott életet illetően nem volt kétsége, mert a támadó nem sújtott feléje többet, ami mindenképpen életének elvesztését jelentette.

Bóta Pesta ütése után hirtelen beálló csendet, Buksi kutya fájdalmas vonyítása szakította félbe, amellyel azt kívánta tudatni, hogy egy élővel kevesebb lett ezúttal a faluban.

Igen ám, de ki az, aki most eltávozott az élők sorából?

Ezt bizony nem derülhetett ki a szorgalmas házőrző állat vonyításából, a bent rettegő, hűséges feleség számára, hiszen Buksi kutya minden élet elvesztésénél egyformán jelez. Jelzi, hogy egy élettel kevesebb lett a faluban.

A hűséges feleség—Julis asszony—és három kis leánya, nem tudhatták még e pillanatban, vajon ők lettek sokkal szegényebbek annál, mint tegnapi nap folyamán voltak.

Feleség szegényebb lett egy szorgalmas és jó férjjel, a három kislány pedig egy apával, miután elmondhatják, ezután félárvaként élhetik tovább a sokkal nehezebb életüket.

A szörnyen aggódó feleség, sikoltva rohant lakásból az utcára, ahol ekkorára néma csendbe borult a nagykapu előtti térség.

—*Drága uram, mi lett veled, csak egy szót szólj legalább?*—sikoltotta elfúló hangon és az ijedtségtől közel volt ahhoz, hogy az élettelen test mellé, földre lerogyjon.

Az előbb még parányi felhő alatt rejtőzködő ezüstös Hold, most kibújt ismét felhő alól, megvilágítva kapu előtt történt tragédiának helyszínét.

Mintha csak e rövidke alkalomra bújna ki, mert ismét felhő takarta az ezüstös fényű égitestet, miáltal újra sötétségbe burkolódzott Bóta Pesta tragédiát elszenvedett háza és annak környéke.

Rövidke idő azonban elegendőnek bizonyult arra, hogy az utcára kiérkező, sikoltozó Julis asszony, megláthassa földön mozdulatlanul heverő testet. Földön nyugvó test mellett, egy sötét folt kezdett egyre csak növekedni, majd megállt annak növekedése. A kifolyó vér egy nagyobb tócsában terült el, a teljes mozdulatlanságban nyugvó ember mellett.

Hold által megvilágított véres arc nem férjének arca volt! Ettől Julis asszony sikoltása egy pillanatra alábbhagyott, látva, nem ura az ki a földön élettelenül fekszik, saját vérének tócsájában.

Sikoltozásában beállott csendet egy újabb sikoltás követett, miáltal tudatosult benne, férje emberölést követett el, még akkor is, ha ő ebben a tragédiában teljesen vétlen, hiszen saját maga és családja életét igyekezett menteni, ahogyan tudta.

Vajon ki hiszi el, hogy mindezt önvédelemből, a családja védelméből tette?

—Jaj, jaj nekem édes Istenem! Mit tettél, mit követtél el? Gyilkosnak fognak kiáltani, amiért súlyos börtönbüntetés jár! Itt marad három lányod apa nélkül és én férj nélkül. —jajveszékelt Julis asszony, a hűséges feleség, három kislány édesanyja, ura felé fordulva miközben lelki fájdalmában összekulcsolt kezeit fájdalmas kínjai között egyre idegesebben szorongatta.

—Még akkor is nehéz az élet, ha ketten keresünk a családra, nem még akkor, ha én egyedül maradok velük! Mit esznek gyerekeink, ha nem lesz, aki a mindennapi kenyeret megkeresse?—siránkozott kétségbeesett egyre halkabban urának, mert könnyei kiapadóban voltak, hiszen volt ideje kisírni magát az előbb kiérkező, nagyobbik lányával együtt.

Nagyobbik lány, a kilencéves Mari, ez időre szintén kijött az utcára, csak a két kisebb, két éves Juditka és hat éves Borika, aludtak még olyan mélyen az ágyukban, mintha semmilyen tragédia sem történt volna most a családjukban.

*

Lassan-lassan a virradat első jelei, mutatkoztak a Gyűr tető felett, de a szörnyű tragédiát elszenvedő család, még mindig az utcán siránkozott.

Igaz, nem voltak már egyedül. Ez időre a szomszédok szintén kijöttek az utcára, Julis asszonynak egyre hangosabb jajveszékelésére.

—*Mi történt?* —kérdezte, úgy megijedve az egyik szomszéd férfi, mintha történtek miatt neki kellene viselnie a következményeket.

A gyilkosságba keveredett embernek nehezen indultak szavai a kíváncsiskodó szomszéd érdeklődésére. Amikor végre valahára megszólalt, akkor is csak szűkszavúan mondta:

—*Ez az ember megtámadott minket az éjjel!*

Azért mondta, *hogy ez az ember*, mert még ő sem tudta, ki volt az éjjeli támadója. Szörnyű esemény miatt, nem merte megnézni áldozatát, amit mécses fénye mellett tudott volna csak megállapítani, ha lett volna hozzá elég lelki ereje, de ebből volt most neki a legkevesebb.

Minden ízében remegett, hiszen tisztában volt azzal, amit most tett, legszörnyűbb cselekmény—*emberölés*. Emberölés még akkor is, ha mindezt önvédelemből, családja védelmében tette. Valójában nem akarta támadójának életét kioltani, hiszen nem láthatta az éjszakai sötétben. Csakúgy, vaktában hadonászott a kaputámasztó karóval, azért, hogy támadástól elrettentse az életükre törő, ismeretlen embert.

Az már csupán véletlen műve, hogy hadakozásának emberhalállal végződött.

Egyik szomszéd megvilágította az áldozat arcát, az otthonról hozott mécsessel, miután szörnyülködve suttogta, nehogy valami kegyeletsértést kövessen el, a kelleténél hangosabb szavaival:

—*Jóságos Isten! Ez az ember K. János!*

Mit keresett ő a te portátok előtt?

Talán haragosok voltatok? —kérdezte a mécsest tartó szomszéd, majd kalapját levéve, keresztet vetett, és e cselekedete mindenki előtt nyilvánvalóvá tette, földön fekvő emberből örökre elszállt az élet.

Gyilkosnak szavai most sem akarták ajkát elhagyni. Legalábbis idő kellett hozzá, hiszen most tudatosult benne támadójának kiléte, akivel soha nem voltak haragban.

—*Hát akkor miért akarta családomnak és nekem az életemet elvenni?*—suttogta magában.

Ez volt a nagy kérdés és ennél még nagyobb pedig az, mi lesz ezért az ő büntetése?

Most vált ugyanis nyilvánvalóvá számára, akit agyonütött, abból örökidőkre elszállt az élet, hiszen a mécsessel világító szomszédjának szavaiból ez félreérthetetlenül kiderült.

Nem volt idő sokáig ezen töprengeni, mert azok közül, akik most jelen voltak, valaki máris bölcselkedve javasolta:

—Szólni kellene a bírónak! Valaki fusson el Vincze Gyura {György} bíróért, mert ez már a törvényre tartozik!

E a szavakra, az egyik bámészkodó, úgy rohant a törvény helyi képviselőjéért, mintha a megérkező bíró életet tudna lehelni a földön nyugvó emberbe.

A falu bírója nemsokára megérkezett, hiszen nem lakott messze a tragédia helyszínétől.

Ahhoz, hogy a földön nyugvó K. Jánost felismerje, nem kellett már mécses fénye sem. Gyűr tető mögül lassan araszoló, felkelni készülődő Nap, vöröses korongjával, a földön nyugvó K. János arcát megvilágította, amitől olyan rózsaszínűvé vált egy rövidke időre, mintha máris az élet térne vissza mozdulatlan testébe.

Napkorong fényének e csalóka játéka, nem tévesztette meg az érkező bírót, hiszen korábban még feketének látszó, elterülő tócsa a felkelő Nap vérvörös színére hasonlított. Tanúsítva, akiből a vér kifolyt, abból az életnek is el kellett szállnia. Ebben nem is tévedett.

Bíró hümmögött a földön fekvő ember láttán, majd lecsüngő bajuszának hol egyik, hol másik ágát simogatta bölcsen, ami nála erősebb gondolkodásról tanúskodott. Miután kellőképpen kihümmögte magát, kétségbeesett gyilkos felé fordulva kérdezte:

—Pesta fiam, mondd el nekem, miképpen történt ez a szomorú esemény!

Amikor ezt mondta, látszott rajta, részvétet érez a megkérdezett irányában, vagy talán máris családját—a három kislányt—sajnálta, kiknek

hamarosan kenyérkereső nélkül kell maradniuk, mert ő már tudta: *gyilkos nem kerülheti el a tömlöcöt {börtönt}.*

Gyilkosságba keveredett ember minden ízében remegett, azonban törvény képviselőjének, feléje intézett kérdésére válaszolnia kellett.

—Bíró uram! Az történt, amikor hazajöttem családommal az aratásról, leültünk nagy éhesen az asztalhoz. Már vacsora ideje alatt bekiáltott az ablakomon az itt fekvő K. János. Durva hangon szidalmazott, hívott az utcára, de én hangjáról sem ismertem fel. Bekiabálás után elment, és úgy éjfél után járhatott már az idő, amikor visszajött…— sorolta az éjszakai tragédia lefolyását remegő hangon, miközben könnyező szemeit gyakran törölgette fehér ingének bő ujjával. Kitörült könnyek helyett azonban újabbaktól csillogtak szemei, mert érezte, ezért őt tömlöcbe zárják.

Miután gyilkosságot elkövető gazda végére ért az éjszakai események elsorolásának, a bíró hallgatott még egy percig. Kalapját levéve vakargatta tarkóját, majd mindkét karját széttárva, szólt a gyilkosságba keveredett, szerencsétlen emberhez:

—Hát, fiam, ezért a tömlöcöt nem kerülheted el. Hiába önvédelemből tetted, amit tettél, de mégiscsak gyilkosságba keveredtél!

Ha szemtanúk lettek volna, talán enyhébben ítélné meg cselekedetedet a bíróság, de az elmondásod szerint itt olyanok nem voltak.

Bíróság kihallgatja majd a szomszédokat. Ha azok hallottak volna valamit az elmondásodból, sokat segíthetne, kevesebb börtönt kapnál.

Én most nem tehetek mást, mint bogácsi csendőrségnek jelentem e szomorú esetet. Ők téged előzetes letartóztatásba helyeznek addig, amíg a bírósági tárgyalás eldönti, mennyire vagy bűnös e szomorú tragédiában. —mondta a falu első embere halkan és látszott rajta, sajnálja, de családját talán még nálánál is jobban.

Ezután, Vincze Gyura bíró kisbírót szalajtotta át Bogácsra, hogy csendőrségnek értesítést vigyen a falujában történt tragikus eseményről. Előtte még megparancsolta; *senki nem nyúlhat semmihez, csendőrség megérkezéséig.*

Nap már magasan járt az Ég boltozatán, amikor Bogácsról két csendőr érkezett.

Megérkezésük pillanatában nyomokat kerestek, de legnagyobb bosszúságukra, bámészkodó emberek mindent összetapostak, csak a törött ablak árulkodott arról, *valami gonosz ember járt a környéken.* Így nem maradt más hátra, minthogy szemtanúkat keressenek, de itt most azokat sem találtak.

Hiába kérdezték a bámészkodó embereket, azoknak egyike sem volt jelen a gyilkosság időpontjában.

Ezek után nem maradt más hátra, mint gyilkosnak kihallgatása, aki ennek a szomorú eseménynek egyetlen szemtanúja és természetesen tettese, amit az első pillanattól kezdve nem volt szándékában tagadni.

Két csendőr nem érzett semmilyen részvétet irányában, hiszen számukra teljesen idegennek

számított, akiről kötelességük volt feltételezni az ártatlansága mellett, bűnösségét is.

Nem úgy, mint a falu bírójának, aki ismerte faluja lakóit, ezért nem tételezte fel már megérkezésekor sem, hogy ez az ember ilyesmire képes lenne.

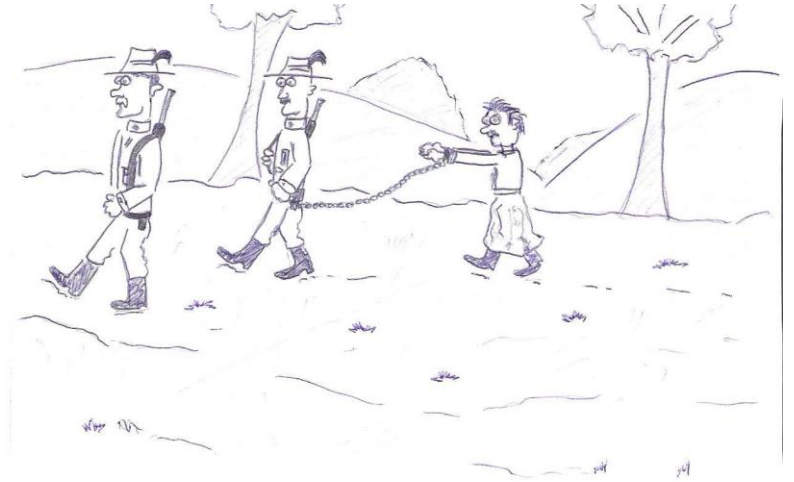

Amikor végeztek kihallgatásával, megnézték még egyszer a sérült kisablakot, amelyet a gyilkos bevallása szerint, az áldozat dorongja rongált meg.

Miután ezt is jegyzőkönyvbe vették, bilincset kattintottak a gyilkossággal alaposan gyanúsítható ember csuklójára és elindultak Szomolya község járási székhelyére—Eger városába—, hogy a bűnös a bíróság jogerős ítéletéig, előzetes letartóztatásba kerüljön az egri vár tömlöcében.

Elindulás előtt megengedték, hogy családjától elbúcsúzzon. Hiszen azt most még senki sem tudná megmondani, bíróság mennyire találja bűnösnek, és

ezért mennyi évet sóz majd nyakába, amit a vár tömlöcében kell leülnie.

Julis asszony, a három lány: *Mária, Borbála, Judit,* keserves könnyeiket hullatták házuk előtti földút porába, hiszen nem tudhatták, mikor jön el a nap, amikor kenyérkereső apjukat újra viszontláthatják. Addig bizony sok nélkülözés vár reájuk, hiszen az eddig sokat dolgozó apjuk, már nem tud részt vállalni a határi munkákban.

Nagyon könnyen megtörténhet, hogy most még csak két éves Borika nagylánnyá cseperedik, amikor apjuk az egri vár tömlöcéből kiszabadul.

Apját semmiképpen sem ismerheti meg, hiszen egy kétéves gyereknek emlékezete könnyen felejti el apjának arcvonásait. Most is csak azért sírt, mert a többiektől ezt látta, és ez a sírás úgy ragadt rá, mint földút mentén termő bogáncs ráragad, az arra haladó vándornak poros ruhájára.

*

1882-es esztendőt olvashatjuk még mindig kalendáriumban, amelynek nyarán, éppen az aratás munkája legfontosabb teendő ma a falu határában.

Bóta Pesta ezt a munkát végezte még két nappal ezelőtt. Innen hazatérve, családjával hajtotta álomra fejét, hogy megpihenve, következő nap hajnalán, folytathassák az aratást.

Sors azonban másképpen határozott, mert az aratás nehéz, de szép munkája helyett, sorsa az egri vár tömlöcébe vezérelte.

Nehéz munka, de mégis szépnek mondható. Hiszen jóérzéssel tölti el munkáját végző embert, hogy az egy évre való kenyér, ismét kamrában elhelyezett *hombárba* *{búzatároló}* kerül. Lesz mit ennie az éhes családnak következő év búzaterméseig.

Most, hogy családfő tömlöcbe került, az aratás munkáját csak el kellett végezni. A családnak enni kell, az életnek mennie kell tovább.

Ilyenkor van igazán szükség arra, bajban legyenek olyanok, kik segítenek. Legyenek olyanok, akiknek segítségével, földön megtermett *élet*— a kenyérnekvaló búza— kamrába kerülhet.

Julis asszony kedves testvére, Szalóki Borbála, és férje—Szabó István—sietett az apa nélkül maradt családnak a félben maradt aratás munkáját befejezni.

Amikor learatott búzacsomókat szekérrel haza szállították, cséphadaróval kiverték, illetve, lovakkal kitapostatták, kamrába került az apa nélkül maradó családnak szükséges kenyérnekvaló.

Már két hete annak, hogy családfőt, a vár tömlöcébe bekísérték a csendőrök.

Julis asszony, ez alatt az idő alatt, többször látogatta meg férjét az előzetes letartóztatásban.

Szeretett volna egy jó ügyvédet fogadni férje védelmére, de szegénységük miatt erre nem nyílt lehetőség. Hivatal jelölt ki egy védőügyvédet, kinek jelenléte csak formaság volt, hiszen mindegy volt

neki, hogy gyilkossággal vádolt ember, mennyi évet tölt majd el a vár börtönében.

Elérkezett végül a tárgyalás napja, amikor nemcsak Julis asszony jelent meg a tárgyalóteremben, hanem a falu bírója is. Eljött, hogy *tisztelt bíróságnak* elmondja:

„—A gyilkosságba keveredett ember születésétől kezdve faluja lakója, ki mindig törvénytisztelő ember volt. Most is csak családját védelmezte és nem volt szándéka K. János életét kioltani. Minden, ami történt, a gyilkosságba keveredő ember háza előtt zajlott le, aki az áldozat megérkezéséig, éjszakai pihenését töltötte és akaratán kívül vált gyilkossá. „

Nemcsak falu bírója jött el, hanem eljöttek a szomszédok, eljöttek mindazok, akik ismerték, és vallották róla: *—mindig példás, szorgalmas családapaként ismerték.*

E vélemények, bíróság döntésében nagyon meghatározó szempontként szerepeltek, ezért büntetését két év tömlöcben állapították meg, amelyet az egri vár tömlöcében kell letöltenie.

Két év hosszú időnek számít annak, aki csak önvédelemből követte el tettét, és persze véletlenül, mert sötétben csak vaktában forgatta a kaputámasztó karót, amellyel eltalálta áldozatát.

Bármennyire hosszúnak tűnik e két év, még sokkal hosszabbra sikerülhetett volna.

Ha nem áll ki mellette faluja bírója, ha nem tanúskodnak falu lakói, fogva tartott becsületessége mellett, talán az életével fizet.

Jobbik esetben, életfogytiglani börtönt kap. Bármelyiket ítélte volna számára bíróság, soha nem kerül vissza falujába, szerető családjához.

Szerencsétlenségben szerencsének számít, hogy a bíróság belátta: *Bóta István, Szomolya község lakója, véletlenül keveredett ebbe a gyilkosságba.*

Azonban az önbíráskodásban mégiscsak elmarasztalta, ezért kapott két évet.

Két év alatt, Julis asszony sokat gyalogolta le a nyolc kilométeres erdei földutat, oda-vissza, Eger város és faluja között. Sokszor vitt neki élelmet, hogy azt silány börtönkosztot pótolja, amelytől kedves férjeura egyre soványabb és egyre erőtlenebbé vált.

Útjain sokszor kísérte el anyját a nagyobbik lánya, Mária, kinek ereje képes volt arra, hogy az oda-vissza vezető földutat, az erdőn keresztül, végig gyalogolja.

Ilyenkor látogatások alkalmával mindig boldogabb lett a várbörtön lakója. Láthatta egyik lányát, de a kicsiket nem, hiszen nem voltak még elég erősek arra, hogy e távolságot gyalogosan megtegyék.

Ilyen látogatások után, mintha az idő kereke gyorsabban forogna, jobban teltek napjai. Végül mégiscsak lejárt a nehéz hónapok ideje és másfélév után ismét szabadember lett belőle.

*

1882-ben, az aratás idején, kellett elhagynia családját, a vétkesnek mondott családapának.

Másfélév távollét után, 1883 karácsonya előtt, kegyelmet kapott jó magaviseletéért és hazaengedték.

Hazaengedték ugyan, de leromlott egészségi állapota miatt képtelen volt arra, hogy ebben a téli időben falujába vezető, hegyen-völgyön, erdőn átvezető utat, az ekkortájra leeső nagy hóban, végig gyalogolja.

Hazaüzent családjának, keressenek egy szánkót húzó lovas fogatot, amely félméteres hóban a tömlöcből szabadult embert falujába képes lesz hazaszállítani.

Kis Jézuska megszületése előtt egy héttel, Julis asszony, lánytestvérének—Borbálának férjével—egyben az ő sógorával—Szabó Istvánnal együtt, ültek annak a szánkónak bakján, amely Vásáros hegy emelkedőjén kikapaszkodva a faluból, haladt az Eger városa felé vezető, nyolc kilométeres, erősen behavazott földúton.

Cudar hideg volt! Szabó Pestát báránybőr bekecse *{kuzsu},* kucsmasapkája védte a hidegtől, míg Julis asszonyt sok-sok bő szoknyája, meleg kendője és szintén báránybőrből készült bekecse óvta attól, nehogy a hideg idő kárt tegyen egészségében.

Mindezek mellett, egy-egy lószőrpokrócba tekerték testüket, miáltal elmondhatták, felkészültek a zimankós, hideg időre, ami az erdőn keresztül vezető földúton várt reájuk.

Leheletük párába burkolta hidegtől pirosló arcukat. E pára megfagyott a kocsis bajuszán, annak ellenére, hogy szájában pipája egyfolytában füstölgött. Nem azért füstölögtette pipáját Szabó

Pesta, mert melegedést remélt ettől. Sokkal inkább azért, mert pipájának újragyújtása, igen hosszadalmas lenne akkor, amennyiben azt hagyná kialudni.

Először tüzet kellene csiholnia, csiholó vasával a tűzkőből, és az ebből kipattanó szikrának, kellene meggyújtania azt a taplót, amellyel végül pipadohányát meggyújtaná.

Igen ám, de nedves, hideg időben a tapló sem könnyen kap szikrát, éppen ezért jobbnak látta, ha pipáját folyamatosan füstölteti, legfeljebb egy pipányi dohánnyal többet füstöl el az úton.

Az Eged hegy felől támadó szél a hegy fölött kúszó hófellegekből újabb havat hozott, mintha nem lett volna már úgyis elég vastag hóréteg, amit szánkó talpa kettészelt az erősen behavazott földúton.

Az erősen fújó szél nem sokáig hagyta, hogy szánkóval utazók nyomait bárki követhesse. M

Párperc multán a nyomok úgy tűntek el, mintha a szánkó nem a nagy hóban, hanem az angyalok szárnyán repülne, s ezért nem hagy nyomot maga után.

Ilyenkor, Karácsony táján, talán még az angyalok is segítik Bóta István hazajutását, hogy együtt ünnepelhessen családjával a közelgő nagy ünnepen.

Előbb még szikrázóan sütött a Nap. Fényével csillogó kristállyá varázsolta a korábban lehullott hókristályokat. Most pedig, az Eged hegy felől érkező, felhőkből lehulló sűrű hó fergeteg, eltakarta a Nap éltető sugarát.

Nem láthatták már az út nyomvonalát, hiába nappal volt. De nem volt nekik erre szükségük, hiszen a szánkót vonó két ló, *Deres* és *Pejkó*, nem először jártak ezen az úton. Így az utazóknak nem kellett a miatt aggódniuk, hogy letérnek az Eger városa felé vezető, erősen behavazott, erdei földútról.

Balkéz felől, Lánytó erdőrészt elhagyták már, amikor szánkó rúdját erősen tartó lovak ereszkedtek lefelé a Mészvölgybe, ahol csergedező kis patakot már régen befedte, a korábban lehulló hónak, egyre csak vastagodó takarója.

Amikor Mészvölgyből kapaszkodtak kifelé a Nyerges tetőre, lovak újra megfeszítették az istrángot, hiszen nem kis emelkedőn kellett ismét a szánkót kivontatniuk.

Amikor a Kiskút mellett elhaladtak máris az Almagyar domb emelkedőjével kellett megküzdeni a testük párájába burkolódzó lovaknak. Végre felértek a dombra, s már látszott a völgyben hosszan elnyúló, behavazott Eger városa, ahol kémények sokasága füstölgött, ahol az egri vár tömlöcének rabja, már nagyon várta a szánkóval érkezőket.

Hogyan is ne várná őket, aki annyira óhajtotta szabadulását, mint kalitkába zárt madár, amely felkelő Nap első sugarainak megjelenésekor érezte csak igazán, milyen jó lenne szárnyalni Isten szent egén. Hasítani szárnyaival levegő kék óceánját a bárányfelhők alatt, és csak repülni, repülni a végtelen kék égnek boltozatán.

Az bizony igaz, természettel együtt élő paraszt ember élete, egy kicsit hasonlít a szabad madár életéhez, amelynek énekeit mindig szívesen hallgatja.

Hajnalokon várja, amint megjelenik keleti égbolton Nap első sugara. Ekkor indul határba, hogy földjeit művelje. Amikor az est eljöttével fáradtan lebukik a Nap nyugat felé, ő is fáradtan ballag hazafelé azzal a jóleső érzéssel, hogy nem ment el felette e nap sem feleslegesen. Bekapálta a kukoricát, krumplit és minden olyan munka el lett végezve, ami fontos ahhoz, hogy családjának megteremjen kenyere.

Az ilyen szabadsághoz szokott ember ez idáig, kénytelen volt kalitkában élni, mert a tisztelt bíróság bűnösnek mondta ki. Pedig ő csak családját akarta megvédeni a rájuk támadó, gonosz embertől.

Pokoli kínokat kellett kiállnia másfél év alatt, amely idő alatt nemcsak családja utáni vágy tette pokollá életét. Legalább ennyire kínozta a természet utáni vágy, amelyben élte eddig életét.

Amikor korábban falu feletti dombok valamelyikére feljutott, legalább annyira szabadnak érezte magát, mint a mezei pacsirta, amelynek énekét gyakran hallhatta feje felett zengedezni a falu határában.

E bezártság, a szabadság utáni vágy, többszörösen ásta volna alá egészségét még akkor is, ha netalán, a börtön koszt helyett, Julis asszony főztjét eheti. A tömlöc silány kosztja miatt még inkább károsodott egészsége.

Nem lehet csodálkozni azon, amikor végre megérkezett a ló vontatta szánkó, így kiáltott fel:

„—Jaj de jó, hogy végre megérkeztetek, kedves feleségem! „—fogadta kitörő örömmel az érkezőket, de mégis könnyező szemmel. Miután feleségét megölelte, sógora felé fordult:

—De jó, hogy újra látom, kedves sógor!

Szabó Pesta sógor, döbbenten figyelte a szabaduló embert. Alig ismerte meg másfélév előtti rokonát, aki teljesen lefogyott. Igaz, azelőtt sem tudta volna ráfogni senki, *hogy ő egy kövér ember*. Most azonban még korábbinál is jóval soványabbá változott.

Bizony, aki tömlöc előtt ismerte, börtönéből most kiszabadulót, annak ugyancsak el kellett gondolkodnia; *ki ez az ember, aki ott áll előtte? És ki az, aki őt sógornak szólítja?*

—Kedves sógor, hát maga az? De rossz bőrben van kend! —akaratlanul bökte ki száján e szavakat a szánkóval érte jövő kedves sógor, akinek még szája is tátva maradt, lesoványodott ember látványától.

Hogyne maradt volna tátva, amikor egy olyan, könnyező, csonttá soványodott ember szólította őt sógornak, akiről ebben a pillanatban úgy gondolta: *ezt az embert még sohasem láttam.*

Nem volt idő, hogy sokáig ámuldozzon a legyengült sógor látványa miatt, mert az máris sürgetni kezdte őket, a minél előbbi hazaindulás végett.

—Gyerünk sógor! Induljunk minél előbb hazafelé, mert besötétedik!

Az igaz ugyan, hogy e téli nappalok rövidebbek annál a kolbásznál is, amelyet a kiszabadult ember az egri vár tömlöcében kapott, ha egyáltalán kapott ilyen eledelt itt valaha.

Hiszen a Nap, e rövid téli nappalon, az arasznyi pályáján, még akkor is hamar tovahalad, ha nem takarják hóval teli fellegek. Nem még akkor, amikor úgy érzi az ember, talán fel sem kelt a keleti égbolton, hiszen egész nap alig mutatkozott, nem lehetett látni felhők takarása miatt.

Tévednék azonban, ha azt gondolnánk, hogy a szabadulót ez izgatta, amikor hazafelé indulásra sürgette az érte érkező, kedves sógorát.

Ez izgatta legkevésbé. Nem akarta elhinni, hogy végre elérkezett az a pillanat, amikor valóban megnyílik számára az egri vár tömlöcének, erős vassal megerősített kapuja.

Attól félt, hogy szabadon engedői, netalán meggondolják hátralevő félév büntetésének elengedését, és ekkor csak kikiáltanak a tömlöcből:

„—Bóta István, vonuljon vissza, mert az elengedése tévedésből történt! „

E félelmét minden bizonnyal megérthette sógora, mert a lovakat takaró pokrócokat levéve lovakról, mielőbb elindultak azon az úton visszafelé, amerről röviddel ezelőtt érkeztek, Julis asszonnyal együtt.

A hűséges feleség most a szánkó rakterébe helyezett szénán foglalt helyet, amelyet még a faluból történő indulásuk előtt helyeztek oda azért, hogy a lovaknak legyen mit enniük, miután megérkeznek az egri vár tömlöcéhez.

Lovaknak alig volt egy félórányi idejük az otthonról hozott széna evésére, hiszen máris indultak visszafelé.

Sietni kellett nemcsak fogoly aggodalmáért, hanem azért is, mert a téli nap, rohamosan vége felé közeledett.

Kékes tető felé figyelve láthatták, amint a Nap korongja egyre vörösebb lesz, miáltal sokat veszít ezzel nappali fényéből. Gyorsan változó időben, egyszer beborult, másszor pedig kisütött. Amikor kisütött a behavazott földút vakítóan csillogott előttük. Nem is beszélve, hogy közeli Eged hegy felett, nagy és sötétszürke felhők gomolyogtak ismét, amelyre mutatva, a lovakat hajtó sógor aggodalmasan jegyezte meg:

—Jobb lesz, ha igyekezünk, mert ezek a felhők nem tudni mennyi havat hullatnak az erdei útra, amelyet már idefelé jövet sem mindig lehetett látni!

Amit mondott, hogy aztán mennyire komolyan gondolta, látszott abból is, hogy megeresztette kezében tartott gyeplőt, majd ostorával suhintgatott a lovak feje fölött:

—Gyerünk Deres! Gyerünk Pejkó, mert félútig sem jutunk el, amikor koromsötétség borul a tájra!

Nem volt szükség a lovakat megütni ostorával. Hiszen e két ló jobban ismerte már a városba vezető utat, mint gazdája, aki világért sem akarta őket megütni. Lovak vakon bíztak gazdájukban és tudták, csak jót akar nekik, a mielőbbi hazaéréssel.

Nem akartak későre maradni, hiszen ezen a zimankós téli napon, még nappali fénynél sem könnyű az erdőn át, szánkóval hazajutni. Leszálló sötétségben pedig még sokkal nehezebb. Ne talán, még kóborló betyárokkal is összefuthatnak.

Soha nem lehet tudni, hol takar hófúvás egy olyan mély gödröt, amelyben mindannyian beleeshetnek, szánkójukkal együtt.

Áthaladtak már az útjuk legnehezebb szakaszán a Mészvölgyön, hiszen baloldalt a Szőlőcske, jobboldalon pedig Leány tó maradt el mellettük.

Ekkorára teljesen besötétedett. Nem láthatták már azokat a hófelhőket sem, amelyeket korábban még láthattak az Eged hegy fölött. Azonban érezték, amint a felhőkből, jeges északi szél kotorja arcukba, nyakukba, csiklandósan hideg havat.

Nem bánták már ők ezt sem. Tudták, hogy közel a falu, ahol nád, vagy zsúpfedeles, fehérre meszelt házikóban, jó meleggel várja őket, a búbos kemencével fűtött szobácska. Ennek meleg padkáján elnyúlva, macska elégedetten dorombol, nem érezve azt a hideget, amely szánkóval most érkezőknek, pirospaprikává varázsolta az orrukat.

Nem segített már ezen az állapotukon még az sem, hogy magukkal hozott pálinkába bele-bele kortyoltak, vagy éppenséggel pipára gyújtottak.

Város felől érkező szánkó, oly csendben csusszant be a völgyben nyugvó faluba, hogy falu lakói nem észlelték volna, ha lovak nyakában himbálódzó csengő hangját nem hallják.

Házőrző kutyák már messziről hallották az érkezőket és ugatták, csaholták a szánkó utasait, de gazdáik nem jöttek ki nádfedeles viskóikból, amelyeknek legtöbbjében még mécses fénye szűrődött ki, az erősen behavazott utcára. Legfeljebb szánalommal hallották és gondolták, vajon kik

lehetnek azok, akik ebben a zimankós időben érkeznek most a faluba.

Talán kijönnek, ha tudják; *hogy a szabaduló embert hozzák most az egri vár tömlöcéből, akiből másfélév fogság után, ismét szabad ember lett.*

Kijöttek volna már csak azért is, hogy üdvözöljék az érkező embert, akiről tudták, hogy véletlenül, akaratán kívül keveredett gyilkosságba, amelyért az egri vár tömlöcében kellett majdnem két évet ülnie.

Ezért ment falu bírója tárgyalására és mentek el többen falu lakói közül, de a törvény önbíráskodásnak mondta ki tettét, amiért börtönt szabtak a nyakába.

Még be sem kanyarodott a szánkó tömlöcből érkező háza elé, amikor Buksi kutya, nagy csaholással fogadta a városból érkezőket. Jelzett a házikó lakóinak, mai nappal eggyel többen lesznek, e naptól ismét apjuk lesz a kislánykáknak.

Miután megálltak, az érkezők kitakarták magukat az erősen behavazott pokrócokból, ahol a kapu előtt, Buksi csaholására kijőve, a nagymama és két nagyobb lány—Mari és Bori— egy mécsessel világítva, epekedve várták már őket.

Most kellett csak igazán örülni, nevetni mindanyuiknak, hiszen az apa nem láthatta eddig a kisebb gyerekeit, és nagyanyát, akik nem tudták őt meglátogatni az egri vár börtönében.

—Drága kislányaim! —szólott az apa és mosoly helyett könny szökött szemébe.

Az apa ellágyulására szintén könnyezésbe kezdtek az itthoniak, így aztán mindannyian csak

sírtak-sírtak, amíg, úgy istenigazából, ki nem sírták magukat.

Mikor aztán végre mégiscsak elapadtak könnyeik, hol innen, hol onnan, kérdések özöne érkezett a hazatérő felé.

Mindenki kíváncsi volt, miképpen teltek a családapának tömlöcben töltött napjai.

Néhány perc multán jöttek az ismerősök, szomszédok, látni akarták tömlöcből szabadult embert, és tudni akarták, milyen volt a családjától távoli élete.

Órák teltek kérdésekkel és a kérdésekre adott válaszokkal, miután mindenki nyugovóra tért. Éppen ideje volt már ennek, hiszen némely kakas kezdte köszörülni torkát, hogy közeledő új nap pirkadatát köszönthesse a keleti égbolton.

*

Késői lefekvés miatt, később volt az ébredés.

Miután felkelt a család, újabb látogatók érkeztek, akik szintén kíváncsiak voltak, a tömlöcöt járt ember, milyen bőrben van, hogyan viselte meg az eltelt másfélév és családja utáni vágyakozás.

Börtön mindenkit megvisel, de az olyan paraszt embert, aki úgy hozzá szokott a szabad élethez, mint a szárnyaló madár, még jobban megviseli.

Kérdéseik közben tapasztalhatták, hazatért emberben alig van élet, annyira lesoványodott.

Annyi mindenki előtt bizonyossá vált; *legyengült gazda, ezzel az erővel, tavasszal, nem lesz képes földek megművelésére, márpedig a családnak nagy szüksége van az ő erejére és munkájára.*

—Hallod e Pesta szomszéd, azt mondom én neked, vegyél egy lovat, és azzal majd elfuvarozgatsz, amíg az erő visszatér bőrödbe!
A kőfaragók sok kőkeresztet kifaragnak a télen, és azokat tavasszal majd lefuvarozgatod az Alföldre. Az aratás idején pedig eljársz „nyomtatni", kitapostatni terményeket. Csak könnyebb az, mint nagykapával egésznap földet kapálni napszámban. A családodnak keresel annyi pénzt, amennyitől már nem halnak éhen! —mondta Laci szomszéd jóindulattal, mire jelenlévők egyetértésüket adva, szintén helyeslően bizonygatták; *ez lenne a leghelyesebb.*

—Azt mondjátok, vegyek egy lovat, csak azt nem mondjátok meg nekem, honnan vegyem a lóra való pénzt? Tömlöcben nem volt nekem semmilyen keresetem, amiből most lovat vehetnék!

—Nem kell neked a legjobb lovat megvenned! Megfelel egy legyengült, hitványabb ló, amelyet télen etetgetsz és megerősödik. Tavaszra mindketten megerősödtök, és munkába tudtok állni, hiszen tavaszig még van erre idő.

—Az a baj szomszéd, nekem annyi pénzem sincsen, amiből egy gebe lovat megvehetnék.

Erre a válaszra csend lett a házikóban, majd alig egy perc elmúltával az őt hazaszállító Szabó Pesta sógora szólalt meg:

—Ne féljen ettől sógor semmit sem! Azért vannak jóemberei, rokonai, hogy bajából kisegítsék és összeadják a pénzt a gyengébb lóra.

E szavakra mindenki helyeslően bólintgatott. A tapasztalt segítőszándékra nem tudta visszatartani könnyeit, ezért ismét elérzékenyült.

—Köszönöm magának kedves sógor! Nem tudom, mi lennék most maga nélkül, hiszen már így is annyit segített családomon. Nem tudom én ezt magának meghálálni soha, ha még ezer évig élnék, akkor sem!

Sógor nem szerette, ha neki valaki sokáig hálálkodik. Kedves sógorától ezt pedig legkevésbé várta el, ezért egy erőteljes intéssel jelezte, nem kell hálálkodnia tovább.

Azt tartotta természetesnek, szegény embernek egymáson kell segítenie, mert akinek sok van, attól nem várható el semmilyen segítség. Az nem ad már csak azért sem, mert azt is keveselli, amije éppen van. Így szokta meg kapzsi életét.

Gazda jó emberei pár nap alatt összeadták azt a pénzt, ami elegendőnek bizonyult arra, hogy egy gebe lovat lehessen belőle vásárolni.

Nem telt el még egy hét sem, amikor a börtönt viselt ember, egy lovat vezetett be portájára, amelynek csontjai legalább annyira zörögtek soványság miatt, mint övéi.

Szomorúan nézett egymásra ló és az új gazdája. Talán mindkettőjükben e kérdés merülhetett fel ebben a pillanatban:

—Tavaszra, lesz e belőlünk valami?

Egyszóval, mindkettőjükre ráfért a pihenés, amelynek idejét az evéssel volt ajánlatos eltölteniük, a tavasz érkezéséig.

Hónapok voltak még hátra kitavaszodásig, hiszen karácsony ünnepe előtt pár nappal járt még csak az idő. Faluban mindenki készült a kis Jézuska születésére, aki most is a leghavasabb, leghidegebb napok egyikén érkezik meg a faluba.

Utcákon felhalmozott hókupacok szaporodtak minden házikó előtt, amelyeket portákról hordtak ki a falu lakói azért, hogy bent az udvaron ellehessen férni, és azért, hogy tavasz elérkezésével ne legyen bent nagyon nagy a sár.

Hideg szél fütyült a házak között, amely az Eged hegy, Vár hegy felől érkezve, végig rohant a fehérre meszelt házikók között, nem kímélve némely házikónak gyengébb zsúpfedelét, amelyet megtépázott és felborzolt amerre csak elvonult.

Az apró házaikban lakó embereknek nem szegte kedvét a cudar hideg idő, hiszen a búbos kemence melege nem engedte, hogy falu lakói viskóikban megfázzanak.

De az állatok sem fáztak, hiszen az ólaikat leheletükkel, úgy fújták be, mintha közöttük jönne most világra a várva-várt kis Jézuska.

Fehérre meszelt házikóban készültek karácsonyra, melyet reményteljesebben várt most, a tavalyihoz képest, Bóta István és családja.

Bizony az elmúlt karácsony családfő nélkül múlt el, aki az egri vár tömlöcében epekedve várt egy ilyen ünnepre, amikor ismét szerettei között állhat, felöltöztetett karácsonyfa mellett.

Nem tellett ugyan nekik karácsonyfát gazdagon felöltöztetni, ám került fára egy pár dió, alma, alája mákos kalács, puha, meleg cipó, amelyet

most húzott ki széles falapátjával ház asszonya, a még mindig meleg, búbos kemencéből.

Boldogság sugárzott arcukon, amikor karácsonyfán pislákoló egy-két gyertya fénye arcukra vetődött. Énekelték a karácsonyi énekeket és boldogok voltak. Boldogok, mert az elmúlt karácsony apa nélkül telt el, most pedig közösen ünnepelték a kis Jézuska megérkezését.

Eltelt ugyan a karácsony, de télnek végére még sokat kell várni. Sok-sok hó hull még tavaszig a falura, amelynek fehérre meszelt, apró házai között csípős szelek nyargalásznak kitavaszodásig.

Ám a hó alatt él a falu. Fonóházakban lányok, asszonyok kezében pörög a fonóorsó, amelyre egyre több kenderből font fonál csévélődik, szorgos kezeknek köszönhetően.

Bent, kerekes guzsaly, talpas guzsaly nyikorog a kinti fagyos hó helyett. Szorgalmasan fonják a sok fonalat, amelyből szövőszékükön megszövik az ingnek, gatyának való vásznat. Vidám tereferélés hangja, szűrődik ki a behavazott utcákra, mintha bentiek közül senki sem várna igazán a kitavaszodásra.

Fonó lányokat, asszonyokat legények és fiatal házas férfiak szórakoztatnak, olykor pedig idősebb emberek mesélnek régmúlt időkről.

Ha nem várják a tavaszt, az attól még csak eljön. Időkereke nem áll meg forgásában. Egyszer csak megcseppenek a zsúpfedeles házak ereszének télen vastagra hízott jégcsapjai. Eged hegy, Várhegyi felől fújó hidegszelek helyett, Mezőkövesd felől egyre

enyhesebb szelek lengedeztetik még a télen szövött és most kimosott, száradásra váró vásznakat.

*

Kipendült *{megerősödött}* a télen még gebének mondott ló, mintahogyan gazdája szintén szedett magára valamit. Bár gyomra most is gyengélkedik. Úgy tűnik, az egri vár tömlöcének kosztja, maradandóan megviselte, aminek gyógyulásához talán évekre van szüksége.

Tél folyamán sok kőkeresztet kifaragtak a falu kőfaragói, amiket lehet fuvarozni az alföldi falvakba és a fuvarozásokért, pénzhez jut az apával gyarapodott család.

Amikor az első fuvar árát átadta Julis asszonynak, jóleső érzés töltötte be a családapa lelkét. Megnyugodott, lehet már őt is valamire használni, még akkor is, ha ereje nem hasonlít azoknak erejéhez, akik nem voltak az egri vár tömlöcében, s ezért az egészségük sem károsodott.

Igaz a kőkeresztek súlyosak, de több fuvaros egymással összefogva, közösen rakták meg a szekereket. Azután már csak szekér bakján ülve, gyeplővel kezében nógatta lovát, amennyiben lassabban húzná kőkereszttel megrakott szekeret, mint a szekérkaraván többi lova.

Így érkezett el a nyár, amikorra végeztek kőkeresztek fuvarozásával, azonban nem kellett attól félnie, hogy munka és pénz nélkül marad a család.

Aratás ideje érkezett el, amikor szorgalmas aratók learatták gabonaféléket, amelyekből ki kell majd tapostatni az értékes magvakat.

1884-s évet lehetett már olvasni kalendáriumban, amikor Bóta István elindul Noszvajra lovával, ahová meghívták a búzakévék nyomtatására *{kitapostatására}* az egyik portára.

Kora hajnalra járt az idő, amikor elindult nyekergő szekerével, amelynek bakján ülve, elégedett mosoly jelent meg arcán, amely nem volt rá jellemző, hiszen gyomra sokat javult ugyan szabadulása óta, de nem gyógyult meg teljesen.

Lassacskán megpróbált megbékélni, együtt élni bajával, amely ebben a pillanatban is kínozta ugyan, de az újabb munka lehetősége kisé feledtette kellemetlen betegségét.

Örült a munkának, hiszen nemcsak pénzt kap ő ezért, hanem e a napokra kosztot is kap. Az ilyen munkának örült mindenki. Ő pedig különösen, hiszen amióta beteges lett gyomra, jobban kívánta a főtt ételt, mint annak előtte.

Ház asszonya igyekezett legjobb ételeket tenni az asztalra, nehogy ez a másik faluból jövő ember, rossz hírét keltse konyhájának.

Tyúkhúslevest főzött és túrós tésztát, melyeknek illata csiklandozta beteggyomrú embernek orrát, amin nem lehet csodálkozni, hiszen régen volt már reggel, és az eltelt idő alatt ugyancsak megéhezett.

Persze, arról sem szabad elfeledkezni, beteg gyomrú embernek túrós tészta volt mindig a kedvenc étele. Kevés eledelt szeretett, amelyeknek legtöbbjét

csak muszájból ette. Így nem lehet azon sem csodálkozni, miután alig várta, amint a háziasszony, majd leves után, párolgó túrós tésztát asztalra tegye.

Mintha eltalálná másik falusi ember ízlését, akinek talán már a nyál is összefutott szájában, a fatálban asztalra tett meleg tészta látványa miatt, amelynek illatát szintén fenségesnek találta.

Nem kellett kétszer sem biztatni evésre, mert kis ember létére, szaporán kanalazgatta a nagy tálban párolgó ételt, amit közösen ültek körbe, és szaporán kanalazgatták, de ő mindenkinél szaporábban.

Többiek szaporán fújogatták a kanállal kimerített ételt, ő ilyesmivel nem vesztegette idejét, mintha attól félne, nem jut elegendő belőle, amennyiben nem eszik gyorsabban másoknál.

—Magának nem túl meleg az étel? —szólt rá nevetve a ház asszonya, amiből bárki láthatta, mindezt csak azért mondja, mert aggódik a szomszéd falusi, mohón falatozó ember egészségéért. Hiszen tészta van bőven, ez a tészta pedig melegebb a kelleténél.

—Én nem érzem, hogy annyira meleg lenne, amiért nekem fújkálnom kellene! —válaszolta a meleg túrós tésztát szaporán kanalazgató ember, aki még rövid válaszra is sajnálta az időt, hiszen e beszéd idejére, abba kellett hagynia mohó falatozását.

Ezen, mindannyian mosolyogtak, még a gyorsan kanalazgató ember is.

Bóta Pesta, amikor vége lett e napnak, elégedetten indult haza falujába, a zsebében lapuló az aznapi napszámmal.

Ám egész éjjel nyugtalanul aludt. Nem akart álom jönni szemére, csak forgolódott, hánykolódott, miután már kezdte bánni, hogy a többiekhez hasonlóan, nem fújkálta túrós tésztát mielőtt lenyelte.

Hajnalban rosszkedvűen ébredt. Valami nyomást érzett gyomra tájékán, azonban ismét elindult Noszvajra, ahol megbeszélés szerint, újra munkába kellett állnia.

Ezen a napon már alig evett valamit, mégis telve érezte gyomrát, ahonnan az előző napi túrós tészta nem akart semmilyen irányba eltávozni.

Nagyon várta a nap végét, hogy hazaindulhasson, mert cudarul érezte magát.

—Adok keserűsót és vedd be, mert szerintem nincsen gyomorműködésed! —jelentette ki Julis

asszony, aki jól ismerte urának gyomorbaját és tudta, túl meleg túrós tészta még mindig gyomrában van.

Beteg ember bevette a keserűsót, de még reggelre sem lett hatása, sőt egyre rosszabbul érezte magát, ezért otthon maradt, nem ment el Noszvajra a munkáját folytatni.

—Azt mondom én neked kedves uram, menjünk el orvoshoz Egerbe, vagy Mezőkövesdre, nehogy valami komoly bajod essen! —mondta aggódva szerető felesége, de ura ingerülten szólt javaslatára.

—Csak nem gondolod, hogy amiért olyan sokat dolgoztam, most az orvosra költöm?

—Ne haragudjál rám, én nem akarok neked rosszat, csak féltelek. Mi lesz, ha valami komoly bajod esik? Mi lesz velünk, mi lesz a lányainkkal? — kérdezte Julis asszony és az előbbi szavainak tartalmát máris átérezve, pityeregni kezdett.

—A héten nem megyek dolgozni, és majd rendbe jövök. —mondta békülékenyebben, azonban ebben a pillanatban ő sem bízott igazán az otthoni felépülésében. Mégis úgy gondolta, meg kell próbálnia, mert az orvos nagyon sok pénzbe kerül. Az meg nincs! Akkor ő miért dolgozott, ha most az orvosnak adják? —gondolta.

Ahogyan teltek a napok, úgy lett egyre rosszabbul. Amikor végül orvoshoz vitték, széttárta kezeit és úgy súgta felesége fülébe, hogy betege ne hallja:

—Sajnos, itt én már nem segíthetek!

Bóta Pesta pár nap multával eltávozott az élők sorából!

Szalóki Julis özvegy lett. Alig várta, férje szabaduljon a tömlöcből és most olyan helyre, távozik családjától, ahonnan egy év múlva, két év múltán sem lesz visszatérés.

A börtön mégiscsak letelt. Másfélév multával reménysége valóra vált, mert szabadon engedték urát. Újra családjának dolgozhatott, kereste a pénzt, amit takarékos Julis asszony szépen összegyűjtött.

Az asszony igazán boldog volt ekkoriban. Örült a lelke, amikor ura napszámos pénzét hazaadta, és ő rakosgatta, gyűjtögette azzal a nem titkolt szándékkal, hogy ismét vesznek egy kis földecskét belőle. A lassan gyarapodó föld jelentette számukra megélhetésük és függetlenségük zálogát.

Ez a lassan gyarapodó föld boldoggá tette őket, pedig nem volt könnyű életük. Egy–egy kis földarabka megvételekor, megcsillant előttük a remény, miszerint el fog jönni az idő, amikor saját földjükön dolgozhatnak.

E remény lett életük értelme és az a tudat, hogy egyszer majd férjhez menendő lányaiknak megfelelő hozományt tudnak adni. Olyat, mely hozomány után nem mondhatja senki sem*: Bóta Pesta leányai, olyan kevés hozományt vittek magukkal a házasságba, hogy attól már a templomegere is többet visz.*

És most, egy csapásra vége lett ennek az álomnak. Marcangoló kínként hasított beléje a tudat, mely szerint férje halálával minden reményük úgy foszlott széjjel, mint nyári zivatar után a csalóka szivárvány.

Az özvegy kétségbeesetten gondolt családja jövőjére, megélhetésre, mert kenyérkereső nélkül maradtak ismét, a most már félárvává gyerekei.

Ha eddig sokat kellett dolgoznia, ezután még többet mért rá a *Sors*. Gyerekek nagyszülei közül ez időre már csak a beteges nagymama élt, aki fiának halálával egyre betegebb lett, majd ő is eltávozott az élők sorából.

Ezek után minden baj a törékeny asszony nyakába szakadt, mintha bűnhődésre ítélte volna a Teremtő, pedig bűne nem volt. Hacsak az nem, hogy többet dolgozott kelleténél, ám ő ezt nem akarta, ez a szegénység kényszere volt számára.

A három lánya: *a 11 éves Bóta Mária, 8 éves Bóta Borbála, 4 éves Bóta Judit, mostantól lettek félárvák.*

A 4 éves Judit nem tudta megérteni picinyke fejecskéjével, hogy édesapja már nem lesz többé:

—Édesanya, mondd meg nekem, mikor jön haza édesapa? Úgy szeretném már látni!

Az özvegy édesanya tehetetlenül állt kérdező kislányával szemben, aki képtelen felfogni, hogy temetőből—ahol az édesapja nyugszik—nincsen visszatérés.

Nem mondhatta meg az igazat, ezért megsimogatta kislányának apró fejecskéjét, és úgy mondta vigasztaló szavait:

—Édes kislányom! Édesapa most hosszabb ideig marad távol, mert sok pénzt akar hazahozni!

Juditka csendesen lehajtotta fejecskéjét, talán nem értette, hogy a felnőttek miért maradnak olykor

annyi ideig távol, vagy miért fontosabb nekik a pénzkeresés, mint a kislányuk ölelése.

*

Szalóki Julianna özvegyen maradt. Tengernyi baj úgy zúdult nyakába, mint az a hírtelen jövő nyári zápor, amely a falut kettészelő Kánya patak medrét, sárga, zavaros folyamával, olykor megduzzasztja.

Szegény embernek mindig nehéz az élete. Amikor pedig egyedül marad három gyermekével, és nagy-nagy szegénységével, még sokkal nehezebbé válik.

Ilyenkor van az, amikor elkezd kételkedni a *Teremtő* igazságos ítéletében, aki ezt a szörnyű sorsot szánta neki és családjának.

Hiszen az, hogy annak idején férje börtönbe került, nem az ő hibájuk. Úgy élték életüket, mint szegény emberek legtöbbje, akik nem méltatlankodnak azon, ha a Teremtő bajt mér rájuk. Ha jég verte el az egésznyári munkájuk eredményét, ha az aszály miatt tönkre ment a termés, ha betegség üti fel fejét a családban, ha elpusztul valamelyik állatuk, nem méltatlankodnak mindezért. Legtöbbször magukban keresik a hibát, amely talán az lehet; *nem éltek hívőemberhez méltó életet, talán kevesebbet jártak templomba és azért kapták a súlyos büntetésüket.*

Az özvegy, a templom hideg kövén térdepelve, elkeseredésében, most mégis szemrehányással fordul Teremtője felé és kéri számon tőle mindazt a

tengernyi sok csapás okát, amely az utóbbi években az ő családját érte:

—Uram, Teremtőm! Mi az, amit vétettünk, amiért sorozatosan büntetsz bennünket?

Mit vétkeztek az árván maradt, ártatlan kislányaim, akiknek cselekedetei nem számíthatnak szemedben bűnnek, hiszen még nem tudják megítélni, hogy cselekedeteik helyesek-e, vagy nem a Te szemedben. És most, mégis édesapa nélküli, keserűélet vár szegény, ártatlan, árva leánykáimra!

Milyen élelmet tudok majd az asztalukra tenni, amikor sírva mondják:

„—Édesanya, én olyan éhes vagyok! „

Miért versz bennünket sorozatosan, hiszen mi igyekeztünk mindig Istennek tetsző életet élni? Ha mégis vétettünk valamiben, úgy kérünk Téged, világosítsd meg elménket, hogy jövőben elkerülhessük a Neked nem tetsző cselekedetet, és ezért elkerülhesse házunkat a baj.

Legalább erre a három árva kislányra lehettél volna tekintettel, akik még olyan ártatlanok, mint ma született báránykák! Nem tudják megítélni, cselekedetük szemedben, milyen bűnnek számítanak. Ha tudnának bűneikről, mindenképpen elkerülnék hasonló bűnök elkövetését.

Templomi csendben nem jött válasz az istenfélő asszony elsuttogott, bánatos kérdéseire, így reménykedve állt fel a templom hideg kövéről, hogy ezután majd minden másképpen lesz, talán kevesebb baj éri háza táját.

Sokszor úgy érezte, szegény embernek azért kell világra jönnie, hogy a csapásokat legyen kire kiosztani.

Amint kilépett a poros utcára, ahol hófehérre meszelt, zsúpfedeles házikók között megrekedt a tikkasztó hőség, sokkal melegebbet érzett, mint előbb a hűvös templom hideg kövén térdepelve. Az aratás környéki meleg idő nem engedte, hogy kérdésein tovább töprengjen, mert a valós élet iszonyú terhe várt a törékeny, sokat szenvedett özvegyre.

Várta az aratás nehéz munkája, ahol 11éves Mari lánya segítségére volt az édesanyának. A 8 éves Borika sem nézhette tétlenül a napot, mert libáikat legeltette a falu melletti pázsiton. Nagyobb állatok ellátása szintén kis Borikára várt.

Így telt el a nyár, sok munkával és indultak neki annak a télnek, amelynek az érkező tavasz, 1885-ös esztendő tavasza, vetett véget.

Az, hogy a telet kibírták, rokonok segítségének nagyban volt köszönhető.

Az özvegy—Szalóki Julianna—testvére, Szalóki Borbála és annak férje Szabó István, ott álltak támaszként a család mögött és erejükhöz mérten mindig segítettek.

Ereje felett dolgozott az özvegy, aki be akarta bizonyítani a falu előtt, hogy három árva lánynak tud olyan életet biztosítani, mint faluban élő többi gyereknek biztosítanak szüleik. Sok helyre eljárt napszámba, munkájáért kapott pénzt fillérről-fillérre rakosgatta, azzal az eltökélt szándékkal, hogy az

elkövetkezendő télre minden kislányának csizmát vesz majd lábára.

Könnyebb napszámos munkára magával vitte 11 éves múlt Marika lányát, akinek kevesebb pénz járt ugyan fizetségül, ám a kevés is nagyon jól jött a megvásárolandó csizmák árának gyarapításához.

Sötét este mindig nagy fáradtság árán érkezett el számukra. Elkövetkezendő éj folyamán ismét erőt gyűjtöttek következő napi kemény munkájukhoz.

Amíg az álom nem jött szemükre, anya és nagyobb lánya elbeszélgetett:

—Látod Marikám! A te csizmád ára már összejött. Most csak a két kistestvérednek kell gyűjtenünk. Különösen Borikának van nagy szüksége a csizmára, hiszen ő szintén jár majd iskolába a télen, éppen úgy, mint te.

Amilyen sok hó esik mostanában falunkra, bizony a mostani cipő nem lesz alkalmas arra, hogy abban járjatok iskolába. Ha megfáztok, tüdőbaj elkaphat benneteket. Az orvos és az orvosság nagyon sok pénze kerül és még a gyógyulás sem biztos.

—Édesanya, én azt mondom, Juditkának szintén meg kellene venni a csizmát. Nagyon rosszul esne neki, ha mi lábunkon látná az új csizmát, neki meg nem lenne semmilyen, mert ő még nem jár iskolába!

—Én is erre gondoltam, de még mindig sok pénzt kell ahhoz gyűjtenünk, hogy három pár csizmát tudjunk venni majd ősszel az egri vásárban.

—Nem baj édesanya! Majd járunk napszámba, és akkor összegyűlik annyi pénzünk, hogy Juditkának sem hiányzik majd a melegcsizma

lábáról, mire beköszönt a hideg tél. —mondta vigasztalóan Marika és mindezt komolyan gondolta.

Az édesanyának jól esett e szavakat hallani. Jól esett tudomásul venni, hogy félárva gyerekei szeretik egymást és hajlandóak egymásért áldozatot hozni még akkor is, ha ez az áldozat kemény munkával jár.

Talán ennek tudatában, ő is jobban békél meg majdan a kegyetlen halállal, amely akarva-akaratlan, elszakítja majd őt a kedves lányaitól.

Nem félt a távolabbi haláltól, csupán azért imádkozott, hogy addig élhessen, amíg félárva lányait felneveli. Ha szegényesen is, de férjhez adja, elindítja őket az életbe.

Nevelésüknél mindig ügyelt rá; *a becsületesség legyen szemük előtt legfontosabb.*

Erre figyelmeztette őket, amikor gyakorta így szólt hozzájuk:

—Kislányaim! Legyetek mindig becsületesek még akkor is, ha emiatt szegények maradtok.

Soha ne felejtsétek el, nektek becsületen kívül, nincsen más vagyonotok, ezért mindig törekedjetek ennek megőrzésére!

Ebben a szellemben nevelte őket, és az élet később igazolta, nem veszett kárba az ilyen irányú fáradozása.

Szorgalmasan rakosgatták pénzüket egy tejes fazékba, amelyből nem volt szabad kivenni, csak beletenni. Pedig, de sokszor jól esett volna egy kis cukorka, ám a kiscsizmák utáni vágy erősebb volt minden más kívánságnál, ezért annak ára nem

csorbulhatott, bármennyire szerettek volna egyéb dolgokat vásárolni.

Elég hosszú időre volt arra szükség, hogy három pár kis csizmára való pénz a tejes fazékba kerüljön. Ennyi idő alatt arra is volt idő, hogy megbeszéljék, kinek milyen színű csizma tetszik legjobban, ha már egyszer újat akarnak vásárolni.

Marikának a piros színű tetszett, hiszen ő már nemsokára nagylánnyá cseperedik és akkor milyen szépen fog majd kinézni egy szép piros csizmában. Borikának zöld tetszett, Juditkának pedig kék.

Persze, mindegyiküknek a kelleténél nagyobb csizmára gondolt az édesanya. Olyanra, amely egy pár évig viselhető lesz számukra. Lehet, hogy Marika már ebben jár majd el a bálba, s talán ebben megy majd férjhez is.

Tudta jól, mindegyikük megkíméli. Csak télen fogja igazán lábán hordani, amikor olyan nagy hó borítja be a falut és környékét, amelyben cipő már nem sokat ér.

Többi szegény lányhoz hasonlóan, tavasszal, nyáron és ősszel, majd ők is vállukra akasztják az összekötött csizmájukat, nehogy hamar elkopjon. Csak azért hordják magukkal, nehogy valaki ezt találja mondani:

—De szegény ez a lány, még csizmája sincsen!

Vállára akasztott csizmával gyalogoló lányról pedig ezt szokták mondani:

—Jóravaló, takarékos lány! Jó feleség válik majd belőle, nem koptatja csizmáját feleslegesen!

Az ilyen lányok kapósabbak, mint a csizmájukat nem kímélők, mert takarékosabbak.

Már az őszi szelek fújtak a falu feletti domboldalakon, melyek ereje sokat gyengült, mire a falu völgyébe leérkezett. Vége lett a nagy forróságnak. Beérett a szőlő a dombokon, amelynek szüretelésétől ismét pénzt várt az özvegy édesanya.

Eljártak szüretre, hogy onnan is pénzt gyűjtsenek a csizmák árához, mert kelleténél kevésbé szaporodott a törött fülű, tejes fazékban.

Három félárva kislány gyakran emelgette meg a tejes fazekat, amelyben pénzt gyűjtögették. Azonban nem akart súlyosodni annyira, amennyire azt ők szeretnék, pedig a hideg idő már egyre jobban közeledett.

Reggelente már dér lepte be a völgyben elnyúló falunak kertjeit és gyakran szállt olyan sűrű köd a házakra, amelyet a Nap egyre gyengülő sugarai csak a délidő tájára tudtak eloszlatni.

Vége volt már a szüretnek, elvetették a következő év kenyerének való búzamagot, de csizmák árából még mindig hiányzott legalább ötkoronányi pénz. Márpedig nagyon közeledett az egri vásár napja, amely az utolsó vásár volt a hideg tél beállta előtt.

—*Ha nem tudom megvenni ezen a vásáron, akkor lányaim mezítláb nem járhatnak iskolába és a megfázás miatt még tüdőbajt kaphatnak!* —suttogta magában, mert mondani nem merte nekik, kik már egy idő óta teljesen beleélték magukat abba a gondolatba, hogy mindegyikük saját csizmájában jár majd a havas, hideg időben.

Marikának piros, Borikának zöld és Juditkának kék. Gondolták ezt a lányok és gondolta

korábban az édesanya, aki ekkor még jobban bízott abban, hogy a tejes fazékban összegyűlik hárompár csizmára való.

Julis asszony—az édesanya—gondolt egyet és testvérét, Szalóki Borbálát kereste meg, hogy kérését neki elmondja:

—Kedves Borcsa testvérem! Olyan sokszor fordulok hozzátok kéréssel, hogy már restellem magamat. De kihez fordulhatnék, ha nem a testvéremhez? —kezdte el mondanivalóját félénken, látva azonban testvére kedves arcát, tovább folytatta:

—Mondtam én már neked korábban, lányaimnak csizmára gyűjtök, mert télen nem tudom őket iskolába járatni. Sajnos még mindig hiányzik ötkoronányi pénz az árából. Azért kerestelek meg, hogy megkérdezzem, nem tudnátok kölcsönadni a hiányzó összeget?

Szalóki Borbála, a testvér, együttérzéssel hallgatta a kérő özvegyet, bár nekik sem volt sok pénzük, mégis igennel válaszolt kérő szavaira:

—Tudod Juliskám, nekünk se nagyon van, de tudom, az iskolába télen nem járhatnak csizma nélkül lányaid.

—Az Isten áldjon meg téged és az uradat! Nem tudom, mi lennénk segítségetek nélkül. Hiszen minden bajunkban hozzátok fordulunk. —mondta és máris könnyes lett a szeme, amint ez igaz szavakat kimondta.

Talán most érezte igazán, milyen kevés ő ahhoz, hogy egyedül maradva három kislányával, megélhessenek. Ki van szolgáltatva a *Sors*

szeszélyeinek, amely talán mindig a szegényebb embert veri jobban.

Mert veri őt az élet egyfolytában, amióta férje—Bóta Pesta—gyilkosságba keveredett.

Nem lett volna semmi bajunk, ha az ördög, azon éjszakán, azt az embert nem küldi házukhoz. Férjéből soha nem lett volna gyilkos. Minden bajuk onnan kezdődött, azóta nem tud életük jobbá fordulni.

Még akkor is könnyes volt szeme, amikor testvérének ágakból font kiskapuján kilépett az utcára, kezében az öt koronával és elindult hazafelé. Pedig ekkor már összejött hárompár csizma ára, amellyel elmehet vásárba, hogy lányainak tett ígéretét végre valahára valóra váltsa.

Tudat, hogy végre együtt van a pénz, feledtette vele azt a sok-sok fáradtságot, amelyet annak megkeresése okozott.

*

Koromsötét volt mire benyitott vesszőkből font kapuján, amely helyett már újat kellett volna készíteni, új vesszőkből, ha lett volna férfi a háznál, de nem volt. Elveszítette férjét, miután félárván maradt leánykák nevelése, úgy zúdult a nyakába, mint felhőtlen nyári égboltból a váratlan villámcsapás.

Ilyenkor—késő ősszel—korábban bukik le Nagyvölgy tető mögött a Nap, miután gyorsan besötétedik. Még fokozottabban így van ez olyankor,

amikor késő ősz miatt, ködre hajlamosabbá válik az időjárás.

Először csak párának tűnt az enyhe köd, amely a falu völgyét úgy borította be észrevétlen, mint az özvegy édesanya lelkét a bánat, amiért kölcsönt kellett kérnie.

Nem igazán kértek ők kölcsönt urával valamikor és most sem szívesen tette, de ez volt az utolsó vásár, amelyen a hideg tél előtt lányainak csizmáit megvehette. Márpedig azoknak ára nem jött össze, bármilyen sokat dolgoztak érte legnagyobb lányával, Marikával.

Lányai nem aludtak még, amikor hazaérkezett kölcsönkért öt koronával. Mintha kíváncsiságuk nem engedné őket elaludni, hiszen ezen az öt koronán múlhat; *lesz e csizma télen, lábukon, vagy nem?*

—Édesanya, mondd meg nekem, kaptál pénzt Bori nenétől? —kérdezte Marika.

—Kaptam, kislányom! Tudod, rájuk mindig lehet számítani, amikor bajban vagyunk.

Mintha csak e nyugtató szavakra vártak volna az ágyban fekvő, régóta csizmára váró kislányok, mert a szavak hallatán az édes álom úgy zárta le szemeiket, mint köd a csillagos Égnek boltozatát, amely eddig még némi fényt sugárzott a völgyben nyugovóra térő falura.

Szalóki Julianna megsimogatta egyenként fejüket, és úgy suttogta az álmok világában járó lányainak, akik ebből már keveset hallhattak:

—Ne félj Marikám, megveszem kiscsizmáitokat, ezért csak azt kérem tőled; vigyázzál kistestvéreidre, amíg távol leszek a vásárban!

Suttogta feléje, aki talán félálmában még hallott belőle valamit, pedig félig úgy aludt már, mint húgai aludtak békésen mellette.

Mivel egy ágyban feküdt mindhárom leányka, még csak arrébb sem kellett lépnie, úgy tette legkisebb lánya—Juditka—fejére az anyai áldását, osztó kezét, aki a két nagyobb testvére között, békésen aludt. Majd halkan suttogta füleibe, nehogy felébredjen:

—Jó legyél, édes kislányom! Ne legyen baj veled, amíg én „távol" leszek az egri vásárban!

Ezután, beljebb hajolt a fal mellett alvó lányához—Borikához, hogy őt is megsimogathassa:

—Drága Borikám! Hamarosan te is nagylány leszel, ezért vigyázzál kistestvéredre és segíts Marikának, amíg én távol leszek tőletek!

Az, hogy e távollét, mennyi ideg fog tartani, nem mondta, hiszen ekkor még ő sem tudhatta.

Miután így elköszönt tőlük, ő is ágyba feküdt, de nehezen jött álom szemére. Másnapi vásár gondolatai nyugtalanították, amelyek már a csizmákért folytatott alku körül forogtak. Főleg pedig azon töprengett, elegendő lesz-e pénze arra, hogy kölcsönkért pénzével együtt, a hárompár csizmát megvehesse.

Egész éjjel forgolódott ágyában, amelyben évek óta már csak egyedül aludt, amióta özvegyen maradt. Zavaros, ideges álmok gyötörték, melyeknek végén, hajnal közeledtével, riadtan ült fel, mint aki éktelen zörejre ébred. Azonban teljes csend volt a szobában, ahol lányainak békés szuszogásán kívül nem hallhatott mást.

De nemcsak a szobában volt csend, hanem még az udvarról sem hallatszott be semmilyen zaj. Sőt, mintha az egész falu most álmodná az igazak álmát, mert onnan sem hallatszott semmi nesz. Kutyák közül is csak egy-kettő vakkantgatott. Azokat is csak a kelő Hold nyugtalaníthatta, amely a Gyűrtető mögül a kör alakú fényes korongjával, csak éppen bekukkantott most a faluba.

Szörnyű álom hatására verejtékezett. Ahogy közeledett a hajnal, lányai is nyugtalanabbul aludtak. Mintha édesanyjuk álmát vennék most át, mocorogtak az ágyban, a korahajnal ellenére. Pedig máskor ilyen tájban, még az édes álmukat alusszák.

Ijedten ugrott ki ágyából és gyújtotta meg mécsesét, amelynek fényét, a szoba többi gerendáit tartó mestergerendára irányította. Azonban annak állapotában semmilyen változást nem tapasztalt az előző estihez képest.

—Akkor hát mi volt ez a szörnyű álom? — suttogta magában, és ijedtében a miatyánkot összevissza mormolta, mintha még nem ismerné, nem imádkozta volna el tengernyi sokszor a nyomorúságos életében.

Pedig nagyon sokszor fohászkodott már ezzel az imával Teremtőjéhez, amikor baj érte háza táját, azt pedig elég sokszor érte az utóbbi időben.

Bármennyire közel tartotta meggyújtott mécsesét a mestergerendához, nem folyt abból semmilyen vér.

Márpedig a zavaros álmában világosan látta; *valaki egy baltát vág a mestergerendába, ahonnan*

vér folyik le a szobácska felmázolt földjére, ahol aztán egy hatalmas foltként beborítja a földet.

Látta, amint az ijesztő kinézetű ember feléje indul, hogy a következő csapást már őrá mérje.

—Ez az álom nagyon rossz előjel a vásárba menéshez! —suttogta magában és vonta le a következtetést, rémisztő éjszakai látomásáról.

—Uram! Most mit tegyek?—kulcsolta össze ismét a reszkető kezét, hogy az Égiektől kérjen tanácsot, mert mástól nem kérhetett.

Azonban kérdésére nem jött semmilyen válasz, vagy egy égi sugallat, amely döntését megkönnyíthetné.

—Máskor is álmodtam már rosszat, mégsem történt semmilyen baj! —próbálta vigasztalni és bátorítani önmagát, de mégsem lett bátrabb.

Sőt, még inkább eluralkodott rajta a bizonytalanság, amint az alvó lányaira irányította a pislákoló mécsese fényét, akik aludtak, még ha nyugtalanabbul is a máskorinál.

—Kedves, jó Istenem! Mi lesz velük, ha engemet baj ér az úton? Árvák lesznek teljesen, hiszen már nemcsak apjuk nem lesz, hanem anyjuk sem!

Félni kezdett nagyon. Bár nem volt babonás, most mégis nagy jelentőséget tulajdonított az éjszakai álomnak, amely ezen időre teljesen megrémítette. Megrémítette annyira, hogy remegni kezdett.

Sok töprengés eredményeképpen eldöntötte magában; *elhalasztja a vásárba menést!* E gondolatával azonban megoldatlan kérdések özöne vetődött fel benne, amelyre nem tudta a választ, miután még inkább tanácstalan lett.

—Nem tudom elhalasztani, mert ez az utolsó vásár az őszön! Meg aztán, mit mondanék a lányaimnak? Ezt mondanám; *édes kislányaim, azért nem lesz csizmátok télire, mert én rosszat álmodtam, és iszonyúan félek*! Azt mondanám*; én most rosszat álmodtam, és ezért nem merek elmenni a vásárba!*

Mekkora lenne csalódásuk? Mások is mit mondanának?; *Szalóki Julis azért nem vette meg télire lányainak csizmáit, mert a vásár hajnalán rosszat álmodott.*

Addig töprengett, amíg végül korholni kezdte önmagát, amiért annyira babonás, hogy egy rossz álom miatt, nem mer elmenni a vásárba. Azonban a belső hang, a félelem hangja, tovább gyötörte.

Felöltözködött rendesen, úgy, ahogyan városba menéshez a falusiak felöltöznek. Késő őszi hideg miatt, több ráncos szoknyát vett magára és természetesen, jó meleg nagykendőjével beburkolta magát, majd átlós irányban annak csücskeit egymáshoz kötözte hátul, a derekán.

Csizmák árát egy kisebb kendőbe kötözte, amit még jól összecsomózott, nehogy egyetlen korona kicsússzon belőle. Miután összecsomózta, ki gombolta lityáját és kebelébe süllyesztette.

Háncsból font hátyijába némi élelmet és egy kis vizet rakott, majd odament az alvó kislányaihoz, hogy még egyszer egy hangtalan búcsút vegyen tőlük a *„nagyút”* előtt. Pedig ezt már igaziból még az előző este megtette.

Elindult hát a Vásáros hegy irányába, a faluból kifelé vezető úton, hogy ott majd útitársakra várva, többen induljanak el a vásárba. Nem szoktak

egyedül indulni, hiszen sok embert öltek már meg gonosz emberek, az Eger—Szomolya közötti földúton, az elmúlt idők folyamán.

Némely korábban ébredő kakas, hajnalt jelezve, köszörülte torkát, ami még annyira rosszul sikerült, hogy kukorékolásnak egyáltalán nem lehetett nevezni.

Ám a falunak többi lakói, akik nem készültek vásárba menni, még békésen aludtak. Minek is kelnének, olyan korán, amikor még a jószágok sem várják el tőlük, az ilyen korai etetést. Hűvös, ködös őszi napok nekik is annyira unalmasak, mint gazdáiknak, hiszen ilyenkor nem hajtják ki őket még legelőre sem.

De minek hajtanák legelőre, amikor zöld fű helyett, a fehérség borít be mindent. Bokrok és fák csupasz ágait, a lombok helyett, a késő őszi zúzmara éles tüskéi takarják.

Csendes lett már ekkorára az erdő is. Nem hallani madárdalt, hiszen közülük legtöbben melegebb vidékre repültek, a hideg tél elől. De amelyek itt maradtak, azok is csendesebbek lettek, mint nyár folyamán szoktak.

Nem oly sokára vastag hótakaró, dunyhaként takarja be majd be a termőföldeket, amelyek szintén nyugovóra térnek.

Az özvegy vegyes érzelmekkel haladt a Vásáros hegy irányába, mert hiába hessegette magától az éjszakai álom rémségét, nem tudta magától elűzni. Úgy kapaszkodott meg gondolatatiban az éjszakai

rémséges álom, mint bogáncs a ruhájában, amikor nyáron a határban munkát végezve, ruhájába beleragadt.

Elérte azt a házat, ahol lánytestvére, Szalóki Erzsébet lakott a falu szélén, az Eger városa felé vezető földút mentén. Néhány tétova mozdulat után mégiscsak úgy döntött, bekopog hozzájuk és elmondja neki az éjszakai rémséges álmát, ami után talán jó tanácsot kaphat tőlük.

Erzsébet testvére nagyot nézett, amikor kaput kinyitva, az özvegy asszony, Julis testvére köszönt rá a hajnali szürkületben, aki mindjárt mentegetődzéssel kezdte:

—Ne haragudjatok rám, amiért ilyen korán felkeltettelek. Olyan rosszat álmodtam az éjjel, és ezért nem tudom, merjek e nekiindulni az egri útnak.

Zaklatott özvegy izgatottan mondta el az éjszakai, rémséges álmának történetét, a mestergerendába vágott baltáról és az ennek következtében folyó vérről, amely nagyon rosszat, valószínűleg halált jelentheti számára.

Nem azért mondta el, mert fél a haláltól, hiszen küzdelmes élete nem sok örömet hozott számára. Ha mégis féltette életét, mindez lányai miatt történt, akik az ő halálával teljesen árván maradnának.

Mi lenne akkor velük? Ez volt mindig a legnagyobb kérdése. Talán árvaház, talán gyámság, ami várna rájuk, amelyek közül egyik sem pótolhatja az édes szülők hiányát, tőlük kapható igazi szeretetet.

Talán, ha gazdagok lennének, akkor még lenne reményük egy jobb életre, de szegényen csak mások jó szándékára, könyörületére lennének utalva.

Létezik e jó szándék, van e könyörületesség, amely önzetlenül, minden haszon nélkül, csupán emberbaráti oldalról nézve, segítséget nyújthatna az ő hátrahagyott árváinak?

Hiszen oly sok történet él a nép nyelvén, amely az árvák, és a mostohák kapcsolatáról szól.

Történetekben, az árván maradt gyerekekre, legtöbb esetben szomorú élet vár.

E történetekre gondolva, még inkább félelem szorult aggódó anyai szívébe, ami most is, ebben a pillanatban, nagyon meglátszott rajta.

Erzsébet látta testvére szörnyű félelmét, ezért vigasztalóan szólt az özvegyen maradt testvéréhez:

—Nem kell ennyire babonásnak lenned! Mi lenne, ha minden rossz álom beteljesedne, amit álmodunk életünk folyamán? Akkor nem lenne érdemes élnünk sem, mert csak keserűség és félelem töltené be életünket.

Én azt mondom neked, ne törődjél az álommal! Különben sem egyedül mégy, hiszen a vásárba sokan szoktak menni, így te is találsz útitársakat, és nem kell egyedül nekivágnod a veszélyes erdei útnak.

Ha azonban mégis annyira félsz, halaszd el az utat máskorra.

—Elhalasztanám, de ez az utolsó vásár idén! Ha most nem veszem meg a csizmákat, a gyerekeknek nem lesz miben járniuk télen! Nem tudnak iskolába járni, mert a rossz cipőikben még

tüdőbajba eshetnek. Hogy bírnám én elviselni, amiért miattam, az én félelmem miatt, érhetné őket ez a szörnyű csapás?

—Akkor meg azt mondom neked, csak indulj el arra a vásárra! Csak arra vigyázz, sem oda ne menjél, sem vissza ne gyere egyedül az erdei úton!

Keressél magadnak társakat, akikkel beszéld meg a visszafelé útra is a találkozást. Ekkor nem történhet semmi bajod, bármilyen rosszat álmodtál az éjjel! —mondta ezt testvére, mert okosabbat nem mondhatott, hiszen ő sem láthatott jövőbe, mint az embereknek legtöbbje.

Ez volt a legokosabb, amit az egyik testvér a másiknak, legjobb szándékával mondhatott.

Mert mit is mondhatna egy jövőbe nem látó ember?

Talán mondja ezt:

—Drága testvérem, ha te ilyen szörnyűségeset álmodtál, akkor nehogy elindulj azon az erdei úton, ahol annyi rémisztő tragédiáról, történetekről beszélnek régóta az emberek!

Ennek hatására, nem menne el Julis testvére, és nem lenne lányainak csizmájuk télen, miután megbetegedhetnének. Az lenne csak szörnyű szerencsétlenség, ha lábbelik hiánya miatt, tüdőbajban halnának meg a félárva kislányai.

Vagy talán ezt mondja:

—Induljál el kedves testvérem, hiszen lányaid nem maradhatnak csizma nélkül!

És, ha mégis beteljesedik az álom, mert a mestergerendából kifolyó vér, *égi figyelmeztetés*, ezért kedves testvérét elveszítheti, és a lányok az

édesanyjukat, ezért a most még félárva kislányok teljesen árvák lehetnek.

Mindezen lehetőségek átgondolása után, Erzsébet testvére azt tette, amit szíve diktált. Hogy mi lett volna helyesebb, erre most még nincsen válasz. Erre a múló idő képes csak igazán a választ megadni.

*

Kisé megnyugodva köszönt el Erzsébet testvérétől, de nem lett sokkal okosabb. Azonban be kellett látnia, az álmokban nem szabad teljesen megbízni.

—Hiszen hányszor előfordul olyan, amikor nagyon szépet álmodik valaki, mégsem teljesül, nem valósul meg valóságban. Ha jó álom nem szokott beteljesülni, akkor az is előfordulhat, hogy rossz álom sem teljesedik be. —nyugtatta magát.

Megnyugodott állapotában kapaszkodott felfelé a Vásáros hegy akácos emelkedőjén és érte el azt a helyet, ahonnan már legtöbben nem vállalják egyedül, az erdőn átvezető utat.

Biztonság azt követeli, várjanak olyan útitársakra, aki hasonlóképpen, nem akarnak egyedül menni. Nem akarnak, mert szintén féltik az életüket. Nem akarnak nekiindulni az Eger városáig vezető erdei földútnak, mert egyedül nem biztonságos. Ha esetleg nem félne a magányosan

utazó, akkor sem jó egyedül menni, hiszen egyedül olyan unalmas.

Ha többen mennek egyszerre, nem olyan unalmas a hegyen-völgyön átvezető gyalogút. Mindig akad útitársak között olyan, aki bő beszédével, eltereli figyelmet arról, hogy milyen nehéz hátyiban cipelt gyümölcs. Vagy éppen mennyire magas az a domb, melyre még fel kell kapaszkodnia. Vagy, milyen messze van még a város piaca, ahová még sokat kell lépkednie, mire odáig elér.

Nem kellett sokáig várnia, amikor emberi hangokat hallott a mögötte elmaradt falu völgye felől. Csak még azt nem tudhatta, bogácsiak, vagy szomolyaiak azok, kik város felé igyekeznek ezen a ködös, deres, késő őszi hajnalon.

Bogácsiak szintén errefelé jártak a városba, csak nekik hosszabb volt a piacára vezető út.

Egyre közelebbről hallatszott a leendő útitársak beszéde, akiknek hangos beszédéből ismerősöket vélt felfedezni. Szalóki Julianna, az özvegy, megállapíthatta; falubeliekkel gyalogol most a város piacára.

Azt még nem tudhatta, ki és mi célból igyekszik most ezen a korahajnalon, ez majd csak a találkozás után derülhet ki.

Két férfi, bárányból bekecsben, fejükön kucsma sapkában, hátukon hátyival, kezükben kosarakkal érkeztek arra a helyre, ahol az özvegy édesanya útitársakra várt. Szájukból a pipájuk csüngött alá, amelynek dohánya fel-felizzott, amint szívtak egyet rajta.

Mögöttük pár lépésnyi távolságra, egy asszony, ziháló tüdővel követte őket, szintén hátyival hátán, kezében megrakott kosár csüngött.

Melegkendőbe burkolódzó asszony lazított kendője kötésén, mert melege lett mire hármasban a Vásáros hegy tetejére felértek.

Felső szomolyaiak voltak, felismerte őket már korábban, a hallható hangfoszlányokból.

—Adjon az Isten jó reggelt Julis! Te is a városba igyekszel? —köszöntötték az érkező férfiak, hajnali homályban rájuk várakozó asszonyt, majd pár lépéssel mögöttük érkező asszony is köszönt neki illedelmesen:

—Jó reggelt Julis! Te is a piac felé tartasz?

—Adjon az Isten jó reggelt mindenkinek! Egy kicsit odébb megyek annál, Pannikám! Vásárba igyekszek, ott szeretnék széjjelnézni.

—Mit szeretnél vásárolni?

—Még magam sem tudom! —füllentett egyet, nem akarta bevallani igazi szándékát.

Az éjszakai szörnyűséges álom miatt megfogadta, a mai napon különösen óvatos lesz. Ezért senkinek nem fogja elmondani, mi célból igyekszik most a városba.

Mintahogyan megfogadta azt is, éjszakai álmáról hallgatni fog mások előtt, nehogy kinevessék emiatt.

Elindulásuk után viszonylag gyorsan haladtak. Vásáros hegy után már könnyebben gyalogoltak, mert emelkedő nem volt egy darabig, egészen a Mészvölgyig.

Baloldalon a *Nádas kút, Lánytó,* jobb oldalon a *Szőlőcske* maradozott el mellettük, ahogyan gyalogosan ballagtak a város felé vezető erdei földúton.

Nem lehet csodálkozni azon, ha könnyebb útszakaszt kihasználták, és mindenféle dolgokról beszélgettek mindaddig, amíg az újabb emelkedőhöz nem értek.

Emelkedőn kapaszkodtak kifelé a Mészvölgyből, tufakőbe vájt, mély szekérúton. Szekerek tengelyeinek végei, az út két oldalán magasodó tufafalba, az úttal párhuzamosan futó mély barázdákat vájtak. Évszázadok során errefelé járó szekerek vasabronccsal vasalt kerekei hasonlóképpen mélyítették a keréknyomokat, amelyek hosszan kígyóztak az úttal azonos irányba.

Amikor ezen az emelkedőn kikapaszkodtak, a Nyerges tetőre értek fel, miután elmondhatták, túl vannak az Eger városa felé vezető út felén.

Lejtőn lefelé ballagva, a *Kiskút* mellett kellett elhaladniuk ahhoz, hogy következő emelkedőt ismét elérjék, amely már az Almagyar domb lesz.

Kiskútnál most senkinek sem volt kedve megállnia, hiszen ilyen zimankós időben nem szomjazik az emberfia. Sőt, mellette levő padkán sem akart senki megpihenni, még akkor sem, ha esetleg az öt kilométeres gyaloglás után, már jól esne egy kis pihenés, a terhét cipelő embernek. Ami nyári időben felüdülés lenne, most betegséget hozhatna, a zúzmarás, hideg idő miatt.

Az bizony igaz, nyáridőben az errefelé haladó gyalogosok közül, senki sem hagyná ki, a *Kiskút* nyújtotta pihenési lehetőséget, ahol nemcsak megpihenhet a kút melletti padkán, de a forrás hűs vizéből nagyokat kortyolhat.

Ez a párperc pihenő mindenkinek nagyon jól jön a melegebb időben, hiszen nemcsak megpihen az árnyékos fák alatt, hanem a forrás hűs vizétől felüdül, új erőre kap ahhoz, hogy a várost minél előbb elérhesse.

Most azonban késő őszi időre jár az idő, amikor már vékony jéghártya borítja a forrás melletti víz felszínét, amiből nincsen kedve kortyolnia senkinek. Jobban esik ilyenkor egy korty pálinka, vagy egy kevés meleg bor.

Szépen, lassan haladtak tovább a város felé és már elérték azt a hidat, amelyen áthaladva, gyér vizű *Ostoros* patak felett kelhetnek át az errefelé haladó gyalogosok és szekerek. Itt aztán kétfelé mehet tovább az ideérkező falusi ember.

Mehet az Almagyar dombon át, be a Merengő völgyén, a Rozália temető mellett, vagy letér erről az útról, és jobb felé indul, a *Gyilkosnak* nevezett hely felé, amerre hamarabb éri el a város piacát.

E hely a *Sík* hegyen található. Az itt történt gyilkosságok miatt nevezték el *Gyilkosnak*. Csak a népnyelve szerint, mert a hivatalos térképeken talán nem is található.

Néphagyomány szerint, Szomolya felől érkezve, Mészvölgy előtti erdős részt, szintén ennek nevezték az errefelé haladó emberek, mert ezen a helyen is

sok embert támadtak meg a városból hozott értékeiért.

Városba igyekvő kiscsapat túlhaladt ezen a helyen és *Sík* hegyen található másik *Gyilkoshoz* érkezett.

E helyre érve, már teljesen kivilágosodott. Falujuk irányába visszatekintve, halvány pír borította be dombok felett az Ég alját. A köd egy rövidke időre most elvékonyodott, így nemcsak virradat miatt lett világosabb, hanem az elvékonyodó köd miatt is. Meglepően gyakran lepi el a köd errefelé a tájat, de legtöbbször a feltámadó szél kisöpri mire ismét kivilágosodik.

Csendben haladtak tovább, mintha korábban meggyilkoltak szellemeinek tartoznának a csenddel, vagy talán félelmükben hallgattak el.

Szalóki Juliannának megdobbant szíve, ideérkezve. Akaratlanul az éjszakai álma idéződött fel benne. Vért csorgató mestergerenda jutott eszébe, amelyből egy éles balta okozta vágás miatt, vér csurgott a kicsinyke szoba felmázolt földjére.

Érezte, minden testrésze remeg iszonyú félelmében, pedig nem egyedül halad most el e helyen, ahol az elmúlt évtizedek során annyi, kegyetlen gyilkosság történt.

Miután itt senki sem beszélt semmiről, ő sem mondott semmit, azonban ezt a helyet tisztes távolságban elhagyva, Erzsébet testvére tanácsának megfelelően, visszafelé vezető útról érdeklődött:

—Pannikám! Mikor akartok hazafelé jönni?

—Két óra felé jó lenne elindulni már csak azért is, mert délután vastagodó köd miatt, hamarabb jön sötétség erre az erdei tájra!

A sötétedés után nem szívesen gyalogol az ember ezen az erdei úton! Még könnyen el is eshet. No meg aztán, kevésbé biztonságos, mint nappali időben. —mondta Panninak nevezett útitárs, és amikor biztonságot emlegette, nem kellett senkinek sem elmagyaráznia, mire is gondol valójában.

Szalóki Juliannának semmiképpen sem kellett erről bővebben szólnia, mert az éjszakai álmában lesújtó balta csapása nyomán, mestergerendából kifolyó vért, még ébren is látni vélte. Ezért még mindig remegett hangja, amikor az útitársának ezt mondta:

—Jó lenne együtt menni hazafelé!

Mondjátok meg nekem, hol kellene találkoznunk? Mert mégiscsak nagyobb biztonságban vagyunk, ha többen indulunk az erdőn át hazafelé. —mondta a csizmákat vásárolni akaró özvegy, amit nem akart tudatni útitársaival, mintahogyan rémséges éjszakai álmáról nem szólt még egyetlen szót sem.

—Nem szabad senkinek sem olyan könnyelműnek lenni, hogy egyedül induljon az útnak. Én azt mondom neked, hogy legyél itt két óra után, a vár felett. —mutatott Panni asszony az egri várra, mert beszélgetés közben felértek az Almagyar domb tetejére, ahol egy rövidke időre megpihentek. Innen már jól látszottak az égnek meredő vastag várfalak és látszottak völgyben hosszan elnyúló városnak sok-sok épületei.

Szalóki Julis—Bóta István özvegye—nem felejtette el sem a helyet, sem az időpontot. Viszontlátás reményében elköszönt társaitól, akik más irányban, más cél felé irányították szapora lépteiket.

*

Az özvegy szorgalmasan rakosgatta lábait, amelyet egy kopottas csizma védett hideg idő ellen. Az előbb melegséget adó emelkedőn kicsomózott melegkendőjét ismét bekötözte, mert mostantól lejtőn kellett lefelé mennie, ezért fázni kezdett. Miután így felkészült további útra és közben kifújta magát, tovább szaporázta lépteit a vásár felé. Igyekezett minél előbb odaérni.

Nagyon jól tudta, nincsen sok ideje, ha reggeli útitársaival akar visszajutni falujába.

Talán másokkal is találkozhat majd a vásárban, akik az ő falujából jöttek. Legbiztosabbnak mégis azt tartotta, ha azokkal keresi találkozását, akikkel a városba érkezett.

Nem lehetett teljesen biztosra venni a reggeli megállapodást, mert azt soha nem lehessen tudni, ki, mikor intézi el dolgát. Mikor tudja eladni árúját, vagy mikorra tudja megvásárolni azt, amiért reggel városba érkezett.

Nem volt messze már az útjának célja, így nem kellett sokat gyalogolnia ahhoz, hogy elérje zsibongó vásárteret, ahol az alkuk ekkorára elkezdődtek az eladók és a vevők között.

Mire odaért, már valóban javában állt a vásár. Egyik területen jószágokat kínálták eladásra, amelyeknek más és más hely volt kijelölve. Volt itt mindenféle állat. Tehenek, lovak, kecskék, sertések, és apróbb baromfik sokasága. Mintha mindenki most akarná eladni jószágát, ezen az utolsó, őszi vásáron, amely a hideg tél előtt utoljára lesz most megtartva.

Mintha mindenki igyekezne megszabadulni az olyan állataitól, amelynek átteleltetése sok élelemmel és munkával jár.

Ezek után nem lehet csodálkozni azon, ha olcsón kínálgatták állataikat. Sokkal olcsóbban, mint tavaszokon szokás, amikor már jobban kerül élelem.

Az özvegy édesanya nem akart venni semmilyen állatot, ezért keveset időzött az állatvásárban. Csak éppen annyit, ha valaki otthon megkérdezné, melyik állatnak mennyi volt az ára, tudjon válaszolni a kérdezőnek.

Egy-két érdeklődő kérdés után gyorsan elhaladt az állatvásár mellett és meg sem állt a ruházati kereskedők sátráig, akik hangos szóval kínálgatták portékáikat. Igyekeztek túl kiabálni egymást, hogy csak az ő kiabálását hallják meg a sátrak között bolyongó, nézelődő vevők.

Eldöntötte, nem ugrik neki egyből vásárolni, bármilyen kedvesen kínálják megvételre portékáikat az ugyancsak ravasz kereskedők, akik sok esetben kezét fogták meg leendő vevőiknek, és úgy akarták sátrukhoz vonszolni.

Megnézi majd több helyen, milyen minőségű csizmákat kínálnak eladásra, és persze mennyi azoknak az ára. Tudta jól, soha nem szabad vásárba érkezéskor azonnal megalkudni egy kereskedővel sem.

Sorra nézegette kiscsizmákat, és a kereskedőket kérdezgette az árak felől.

Tapasztalnia kellett, hogy nagyon magas árért kínálják, amelyekre a hideg idő beálltával nagyobb lett a kereslet. Olyan árért adnák, amelyért ő nem tud vásárolni. Hiába kért kölcsönt saját pénzéhez testvérétől, mert azzal együtt sem lesz elegendő. Ennek felfedezése máris elkedvetlenítette. Veszélyben látta lányainak tett ígéretét, azt hogy csizmákat vihessen haza számukra.

Így búslakodott, amikor az egyik kereskedő félreérthetetlenül őt hívta sátrához:

—*Ide, tessék jönni nénémasszony! Nekem vannak legjobb csizmáim, és nem adom drágán!* — szólította meg, mert komoly vásárlót nézett ki belőle.

Szalóki Julianna nem kérette magát, hanem odament sátrához, melynek egyik lécéről alácsüngő kiscsizmák közül, leemeltetett egy pirosat. Olyat, amilyen Marika lányának lábára való, vagy annál nagyobbat, és gondolt az általa beígért színre.

Nem egy évre akar ő lábbelit venni, hanem több évre.

Nem arra törekedett, hogy már most legjobb méret legyen, hanem majd később legyen lábára való. Akkor, amikor a legények szeme jobban megakad majd Marika lányán, mint most. Már most is sokszor rajta felejtik szemüket, később pedig még inkább erre lehet számítani. Már most meglátszik rajta, hamarosan széplánnyá cseperedik.

—*Mennyiért adja ezt a csizmát?* —kérdezte félénken, mert sejtette, ilyen késő ősszel drágábban adja, hiszen drágább lett minden meleg ruha. Nemsokára hideg tél köszönt be, hacsak már most be nem köszöntött, gondolt reggeli fagyos ködökre, ami után már csak egy hajszál választja el az őszt a még hidegebb téltől.

—*Húsz korona az ára, de csak magának, mert látom én azt magán, maga nemcsak nézelődő, hanem vásárolni akar! Én az ilyen vevőt már messziről megismerem.*—akart hízelegni, mire az özvegy meglepetésében eltátotta száját, majd kezét nyitott szájára tette, hogy ámulatának még nagyobb nyomatékot adjon:

—Akkor én nem tudom megvenni, mert vagy mindegyik lányomnak veszek, vagy egyiknek sem!

E szavakat hallva, kereskedő nézett nagyot, miszerint ez a falusi asszony nem egy pár csizmát venne, hanem hármat. Ennek tudatában rögtön arra gondolt; *ezt a vevőt nem szabad elengednie, ennek engedni kellene az árból:*

—Ha három pár csizmát akar venni, lehet velem beszélni, mert tudok belőle engedni! Azt mondom én magának, itt a kezem, nem disznóláb! Tizenöt koronáért darabját odaadom magának!

Az özvegy édesanya még ezt is sokallta és tovább állt annak ellenére, hogy a kereskedő visszahívó hangját még távolabbról is hallhatta.

Hogyne állt volna odébb, amikor neki, kölcsönpénzzel együtt, csak negyven korona van kendője sarkába bekötve. Márpedig a kereskedő által mondott ár szerint, hárompár csizmáért, negyvenöt koronát kellene fizetnie.

—Ez bizony sok, nagyon sok! —suttogta magában és más sátraknál érdeklődött, de egyikük sem akarta csizmáit annyi pénzért eladni, amennyit Marika lányával végzett keserves munkájuk nyomán, nyáron összegyűjtöttek.

Még mindig fényesen sütött a Nap. Köd feloszlásával egyre inkább látszott fényesedő korongja az Ég boltozatán. Ezért gondolta, még van ideje nézelődni, és akkor talán adnak annyi pénzért hárompár csizmát, amennyi be van kötve kendője sarkába, amelyet most gyakran megtapogatott, hogy megvan e még, vagy ellopták tőle.

Nemcsak azért nem vásárolt, mert nem látta elkésve az időt, hanem arra gondolt, vásár vége felé jobban lehet alkudni, miután nagyobb engedményt adnak, és akkor pénzéért mind három lányának megveheti a beígért kiscsizmákat.

Nem akart üres kézzel hazamenni. Gondolt ugyan a gyorsan múló időre, amely késő ősszel, sokkal korábban hoz sötét estét, amely olyan félelmetes az erdőn átutazó, életét féltő, magányos embernek.

Várost határoló nyugati dombok, sokszor szolgálnak meglepetéssel, napjárását figyelmen kívül hagyó embernek, aki úgy gondolja, bőven van még ideje, amíg a Nap lebukik a nyugati dombok mögött.

Pedig nagyon csalóka ilyenkor a késő őszi Nap járása. Az előbb még fényesen ontotta sugarát dombok teteje fölött, aztán azon kapja magát az időérzékét elvesztő ember, hogy valaki, hamarosan a dombok mögé löki, a fényes korongjával együtt. Ekkor aztán nem lát már mást csak a vörös látóhatárt, amely után hamarosan sötétségbe borul a táj.

Csizmát vásárló asszony sokáig nézelődött még és akkor döbbent meg, amikor tapasztalta, hogy a vásárlási lázban a nap elsuhant felette. Reggeli útitársakkal megbeszélt időpont túlságosan közel jár, vagy talán már el is múlt.

Gyorsan visszament ahhoz a kereskedőhöz, akinél csak öt korona különbözet volt a megegyezéshez.

—Visszajöttem magához, mert nekem komoly vásárlási szándékom van, én nemcsak nézelődő vagyok, aki csak a kereskedő idejét akarja elrabolni.

Amikor ezt mondta, odament felakasztott csizmákhoz és rámutatott az egyikre, melyet még az első találkozás alkalmával kiválasztott.

—Ez jó lenne Marika lányomnak! —mutatott a pirosra, majd a zöldet megérintve, ezt mondta:

—Ez a Borika lányomnak lenne jó! Ugyanis ő a középső lányom, ezért neki nem kell olyan nagy, mint Marikának.

Ezután egy még kisebbet érintett meg remegő kezével, amely frissen festett kékszínben ragyogott, sátor lécére felakasztva és rámondta:

—Ez, pedig Juditka lányomnak legmegfelelőbb! Azt mondom én magának, vagy adja a hárompár csizmát negyven koronáért, vagy csizmák nélkül megyek haza, mert nekem egyetlen koronával sincsen több pénzem!

De nemcsak pénzem nincsen több, hanem időm sem, mert az útitársaim régóta várnak rám a megbeszélt találkozóhelyen.

Kereskedő vakargatta tarkóját, hogy ezen idő alatt legyen ideje gondolkodni. Elmélyült gondolkodásának ez lett a végeredménye*; ezt a vevőt nem szabad elengednem, mert kevés csizmám kelt el a mai vásárnapon, több vásár meg nem lesz a tavaszig!*

Az viszont igaz, kereskedők ritkán vannak megelégedve az eladott árúk mennyiséggel, miután gyakran érzik azt; *ők bizony szerencsétlenek, nincsen szerencséjük az eladáshoz.*

Vásárlók e miatt nem esnek kétségbe. Régen megszokták, hogy ezek az emberek mindig sikertelennek mondják napjaikat, azonban ebbe a sikertelenségbe általában meggazdagodnak.

Miután az eladó mérlegelte, neki az-e a jobb, ha olcsóbban adja, vagy az, ha hazaviszi eladatlanul vásárról, gondolkodásának végeredményeként így döntött:

—Lássa meg, milyen emberrel van dolga! Hármat adok magának negyven koronáért! Ne mondja otthon, hogy az egri vásárban nem lehet alkudni!

Az özvegy elővette kebelébe rejtett vékonykendőjét, amelynek kötését kioldva, kereskedő markába számolta az összes pénzét, mind a negyven koronát.

Miután csizmák árát kifizette, egy köténybe csavargatta gyorsan a megvásárolt árukat, majd vékás hátyijába tette és a kíváncsi szemek elől letakarta egy másik kendővel, ezután pedig gyorsan elköszönt. Még arra sem volt ideje, hogy széjjelnézzen, látta-e valaki, amint féltve őrzött kincseit hátyijába rejtette. Az útitársaival megbeszélt időpont már nagyon sürgette, mely érzése szerint nagyon közel járt, vagy talán el is múlt.

Aggódva figyelte a várost határoló nyugati dombokat, amely fölött a Nap már erejét vesztette ugyan, de még mindig az Égen volt. Nagyon jól tudta, nincsen most annál semmi fontosabb dolga, mint a reggel megbeszélt találkozóhelyet mielőbb elérje.

Tisztában volt azzal, hogy később érkezik, de útitársai szintén késhetnek s talán várnak is rá egy kevés ideig.

Gyorsan rakosgatta egymás elé a lábait, melyeknek új erőt adott a hátyijába rejtett hárompár csizma, és az a tudat, hogy a vásárlásukkal egy nagy álma teljesült neki és lányainak.

Teljesült félárva lányainak álma, akik télen már meleg csizmákban mehetnek az iskolába. Napszámos munkáiknak és hosszú spórolásaiknak végeredménye beteljesedett.

Ez az öröm megduplázta erejét, amelyre nagy szüksége volt ahhoz, hogy a megbeszélt helyre, megbeszélt időpontra odaérjen.

Szíve torkában vert, sebesen kalapált, mire az Almagyar domb tetejére felért. Részben a megmászott domb miatt, részben az aggódás okozta feszültség miatt; —*vajon várnak e a reggeli útitársak?*

Azzal már teljesen tisztában volt, hogy jelentős késésben lehet a megbeszélt időponthoz képest, vörösödő égalja erre őt kellően módon figyelmeztette.

Az egri szőlőhegyek, az Áfrika, Mész hegy, Pajdos, Sík hegy, Almagyar domb felől, már a legkésőbben hazainduló, legszorgalmasabb szőlősgazdák is hazafelé indultak, ami mindenképpen nap végét, a hamarosan beálló sötétséget jelentette.

Szőlősgazdák fáradtan rakosgatták lábaikat egymás elé, hátukon faputtonyt cipelve, amelyben talán késői szüretelésre hagyott szőlő lehetett. Vagy talán téli körte, amelyet legkésőbbi időpontig

érdemes a fákon hagyni. Mindenesetre, fáradtan rakosgatták egymás mellé lábaikat, amint a dombokra kapaszkodtak felfelé, az özveggyel szemben jőve. Bizony a szőlőben még ilyen késő ősszel is ellhet fáradni, mert ott mindig sok munka akad.

Határt járó ember ismeri a tisztességet, ezért köszönésképpen megemelték sapkájukat a hazafelé igyekvő falusi asszonynak, amit az özvegy nagyon szívesen fogadott. Nem bánta volna, ha falujáig találkozna velük, miáltal jobban biztonságban érezhetné magát a hazafelé vezető erdei úton.

Egyre nagyobb félelem költözött szívébe, amint tudatosult benne, talán egy negyed óra elmúltával már nem lesz olyan hazafelé ballagó egri ember, aki sapkáját megemeli köszönéseképpen. Akkor lesz ő teljesen egyedül a hazafelé vezető erdei úton, amennyiben társai nem győztek várni rá a megbeszélt helyen. Márpedig az erdő fái között korábban sötétedik. Hamarosan beáll az olyan sötétség, amely megdermeszti még egy férfiember szívét is, nemcsak egy védtelen, szegény, törékeny özvegyasszonyét.

Szinte sajnálkozva nézték hazafelé egyedül siető, falusi asszonyt, akiről nem tudhatták, hogy hátán kincseket cipel, az otthon epekedve váró lányainak csizmáit:

—Jó asszony, nem fél egyedül az erdőn át hazafelé menni? Nagyon veszélyes ilyen későn, egyedül ezen a vidéken! —mondta az egyik puttonyos ember, és látszott rajta, részvétet érez a

magányosan hazafelé igyekvő asszony iránt, akinek nem szeretne most bőrében lenni, mert helyette, férfi létére, még ő is félne egyedül.

Ezen nem lehet csodálkozni, hiszen a *Gyilkosnál* sok olyan szomorú esemény történt már az elmúlt idők során, aminek történetét szájról-szájra adták át egymásnak az emberek.

—Nem egyedül megyek! Nem sokára utolérem társaimat, akik nem sokkal mehetnek előttem. —válaszolt félénken szőlősgazdának őszintén aggódó szavaira, aki társaival fáradtan ballagott hazafelé, ám erre a válaszra megjegyezte:

—Már Nyerges tetőtől jövök, de még nem találkoztam az úton senkivel, aki velem szemben gyalogolt volna a maga faluja felé!

—Biztosan azért nem találkozott, mert másik úton mehettek. —mentegetődzött remegő hangon az özvegy, de szavainak igazát már ő maga sem hihette komolyan.

Munkától fáradt ember erre morgott valamit, majd még egyszer sapkájához emelte kezét az elköszönésképpen és hazafelé ballagó asszonyon láthatóan sajnálkozva, tovább ballagott a város felé.

Az özvegy, eddig is nagyon félt. Most, hogy ennek az útnak veszélyére figyelmeztette őt az egri ember, még inkább félt. Neki azonban mennie kellett tovább, mert epekedve várták már otthon lányai és ő ezt nagyon jól tudta.

Még egy kis dombon kellett csak átbillennie, amikor láthatóvá vált az a hely, ahol a többieknek kellene őt várniuk. Minél előbb el akarta érni e helyet, ezért még jobban megszaporázta lépteit.

Végre megpillanthatta a megbeszélt helyet, de legnagyobb megdöbbenésére, nem várt rá senki. Megdörzsölte szemét, mert azt hitte, nem jól lát:

—Nem lehet igaz! Nekem most egyedül kell hazamennem az erdei úton?—suttogta rémülten, és tekintetét körbe hordozta a tájon. Egy lélek nem sok, de még annyit sem látott magán kívül. Csak a szürkület mindent betakaró homálya, ereszkedett a félelmetes tájra.

Miután minderről teljesen megbizonyosodott, iszonyatos pánik lett úrrá rajta. Hiszen az egyre növekvő esti szürkületben, felszívódtak a dimbes-dombos tájék kiemelkedő tárgyai, fák, bokrok, amelyek közül már csak közelebbieket láthatta, hiszen még a köd is kezdett egyre jobban alászállni.

Háta mögé figyelve láthatta, amint Nap korongja vérvörösen bukik le Kékes tető irányában, amelyet e helyről nagyon jól láthatott. Láthatta, amint hegycsúcs egyre inkább eltűnik a mindent elnyelő esti szürkületben.

Próbált reménykedni, miszerint utolérheti még reggeli útitársait, vagy bárkit, csak ne kelljen egyedül mennie az erdőn át falujáig.

Az éjszakai álomkép túlságosan elevenen élt benne. Balta csapása, a mestergerendából kifolyó vér látványa, ott lebegett megriadt szemei előtt.

Hiába próbálta hessegetni magától e szörnyű rémképet, nem tudott megszabadulni egyetlen percre sem.

Hogy félelme még nagyobb legyen, köd egyre sűrűbb foszlányaiban borította be az előtte levő völgyet, pedig még be sem sötétedett igazából.

Hárompár csizma gondolata még inkább fokozta félelmét. Hiszen ezen az úton történt gyilkosságok, legtöbb esetben, a vásárból hozott árúk miatt történtek.

Óhatatlanul vetődött fel benne egy újabb gondolat, amely még tovább fokozta az eddigi félelmét:

—Vajon láthatta e valaki nálam a csizmákat? Látták-e, amint kötényembe csavarva, hátyimba tettem? Neme követ valaki észrevétlen, azért, hogy a hárompár csizmát tőlem elvegye?

Ezekre az újabb rémisztő gondolatokra közel állt már ahhoz, hogy máris visszaforduljon a városba.

—De mi lesz az otthonaggódó lányaimmal? — tette fel magának a megválaszolhatatlan kérdést, amely után mégiscsak úgy döntött; *tovább kell mennie hazafelé vezető úton.*

Az egyre csak sűrűsödő ködtakarótól nem láthatta már az Eget sem. Így nem láthatta azokat a vadlibákat, melyek az elől haladó vezérlúd gágogását követve, Északról Délnek tartottak, az átláthatatlan ködnek takarásában, magasan feje fölött.

Hiába szaporázta lépteit, nem ért utol senkit, amiből tapasztalhatta, reggeli útitársak már túlságosan messze járnak előtte, akiket nem lesz képes utolérni, bármennyire szaporázza lépteit.

Rohanó léptei miatt semmi esélye sem volt annak, hogy utolérhesse valaki. Ezek után bizonyosra vehette; *egyedül kell megtennie a hátralevő hat kilométernyi távolságot.*

E távolság nem lenne sok, ha nem az éjszakai sötétség által beborított erdőn át kellene haladnia.

Ez a tudat fokozottabban figyelmessé tette, minden olyan neszre, amely az erdő fái, bokrai, vagy bármilyen irányból jött feléje.

Elég volt, ha csak egy nyulacska ugrott egyik bokorból másikba, ő máris rémülten figyelt a zaj irányába. Amikor felismerte, megnyugodott egy pillanatra, de következő percben ismét iszonyúan félni kezdett. Számára ellenség csak az éjszakai baltás ember lehet, aki baltájával vért csorgatta a mestergerendából. Az, aki álmában éles baltájával feléje közeledett.

Köd és a teljesen beállt sötétség miatt, alig látott egy pár méterre, azonban eltévedéstől nem kellett tartania, mert az utat nagyon jól ismerte. Nagyon sokszor járt ennek előtte a városban, amikor hátyijában gyümölcsöt cipelt piacára, vagy vásárlási szándékkal jött üzleteibe.

Olyan azonban még egyszer sem fordult elő, hogy hazafelé egyedül kellett jönnie. Nem is beszélve arról, még csoportosan sem maradtak soha az esti órákra, éppen ezért most egy nagyot sóhajtott:

—Édes Istenem! Csak most az egyszer ne történjen semmi bajom! —suttogta fogai közül fohászát, miközben tekintetét az Ég felé emelte, de annak csillagait most nem láthatta, mert a sűrű köd már mindent eltakart.

Sík hegyen járt már ekkor. Nem kívánt mást, mint azt, hogy legalább két kilométernyi távolságot baj nélkül megtehessen. Ezután már túl lenne a Mész völgyön, a város és a faluja közötti erdei földút felén.

Ezután végre megnyugodhatna, hiszen közel érezhetné magához biztonságos faluját, esetleges bajában közel lehetne a segítség.

Sűrű ködben minden bokor, minden fa, egyik pillanatról másikra bukkant elő a semmiből. Ezekhez közelebb érve tudta csak eldönteni; *fa, vagy állat, esetleg ember az a mozgó valami valójában.* Pedig nem járt errefelé már senki. Ijesztő csend telepedett a tájra, amelyben minden nesz felerősödött, sokkal inkább, mint nappalon, amikor a szőlőhegyeken emberek dolgoznak.

Békét sugározták magukból az erdő fái, bokrai, helyenkénti szőlő, gyümölcs ültetvények, melyekre a nappali munkák után, most mélységes csend borult. Olyan csend, amely az egyedül hazafelé lopakodó, félénk ember szívét szörnyű félelembe zárja, éppen e kietlenség, és félelmetes magány miatt.

A nappali fénynél oly szép táj most a sötétségben rideggé, félelmetessé változott. Közeli fenyőerdő lombjai közül egy bagoly kezdett el huhogni váratlanul úgy, mint ki társát keresi. E váratlan huhogás most olyan félelmetesen hangzott, hogy szívéhez kapott, amelyben iszonyú szúrást érzett már korábban is. Most pedig végképpen azt érezte: *minden ereje örökre elhagyja.*

Megállt egy pillanatra, hogy egyre gyorsabban dübörgő szíve csillapodjon, amelynek verését már torkában érezte. Rémülten figyelt a huhogó bagoly feltételezett helyének irányába, miközben belehallgatott a sötét éjszakába, ahol bagoly huhogásán kívül, nem hallatszott semmi más. Ezt

viszont egyre több felől lehetett hallani, amelyet talán a közeli dombokról visszaverődő visszhang okozhatott:

—Ez a halálmadara, amely értem jött most el! —suttogta magában kétségbeesve, a mezítlábas kislányok édesanyja, aki hátyijában drágakincsként őrzött csizmákat cipelt, kislányainak várva-várt csizmáit.

Amikor a bagolyhuhogás abbamaradt, kutyaugatást vélt hallani, aminek ugyancsak megörült, hiszen azt remélte, hogy hozzá hasonló, békés szándékú emberrel fog rövidesen találkozni, akit megkér arra, kísérje őt falujába. Nagyon bizakodott, az ékező idegen, nem lesz vele szemben annyira könyörtelen, hogy megtagadja kérését, a sötét erdőn át falujába igyekvő, magányos asszonynak.

Ebben reménykedve, korábbi félelme kisé alábbhagyott. Jó szándékú emberi lénnyel találkozik hamarosan, ebben rémisztő és félelmet keltő, sötét erdőben, amelyben alig lehet látni egy pár méterre.

Biztosra vette, hogy az ugató kutya nem jön gazdája nélkül. Házőrző kutyák nagyon ritkán kóborolnak el nélkülük, akiket mindig hűségesen követnek az útjaik során.

Kimért léptekkel igyekezett faluja irányába, hiszen abból az irányból hallotta a kutyaugatást. Egyre gyanúsabb volt neki, amint közeledett a hang irányába. Elhalkult az ugatás, majd teljesen csend lett és nem hallott már semmit sem, hiába fülelt bele továbbra is a sötét éjszakába.

Leállt egy pillanatra és úgy hallgatódzott, miután egy fácán elhaló hangját vélte hallani. Majd ismét ijesztő csend borult a koromsötét erdőre, de csak egy rövidke időre, mert ismét hallhatta az ugató hangot, amely most nem hasonlított már az előbbi kutyaugatásra, hanem sokkal inkább egy fácánt fogó rókára, amely társát hívja falatozásra.

Ezzel a felismeréssel ismét rémisztő félelem költözött a lányainak csizmáit cipelő özvegy szívébe, akiben most már teljes bizonyossággal tudatosult; *nem várhat továbbra sem segítségre.*

Pedig mostani útja során, mindig útitársra vágyott, akivel biztonságban érezhetné magát. Azonban ennek a vágyának megvalósulása most teljesen szertefoszlott és az egyre átláthatatlanabb sötétséggel, mindinkább reménytelenebbé vált. Persze, késő re járt már ahhoz, hogy ebben az időpontban valami jó szándékú emberrel találkozhasson. Ez idő tájára már minden vándor haza szokott érni.

Tudta jól, becsületes emberek ilyenkor már többnyire otthon vannak. Az, akivel itt már találkozhat, olyan ember lehet, aki az ő számára komoly veszélyt jelenthet. Olyannal, aki becsületes emberek kifosztásával, sőt meggyilkolásával éli bűnös életét.

Remegő özvegy, három kislány édesanyja, még soha nem félt ennyire. Az is igaz, még soha nem fordult vele elő az, hogy éjszakának idején, minden településtől távol, egyedül kelljen osonnia hazafelé a sötét erdőn keresztül, mint aki lopni készül. Pedig ez állt tőle legmesszebb egész életében, mert másét soha nem kívánta, hiába szegény volt mindig.

Most megzörrent előtte a bokor, csak egy sokkal nagyobb mozgó alakot pillantott meg, mint a korábbi nyulacska. Beálló sötétség ellenére tűrhetően látott, hiszen szemei megszokták már a fokozatosan beálló est mindent eltakaró homályát.

Még bizakodott, talán most sem lesz más, mint egy nagyobb vad, amely sötétség beálltával kezdi el táplálékszerző vándorlását. Talán szarvas, talán vaddisznó, amely elindult, táplálékot keresni magának.

Csak a vad, az embert észlelve, menekülésbe kezd, ez azonban nem mozdult egyetlen lépésnyit sem. Ez volt neki leggyanúsabb. Nem mozdult ő sem. Ki akarta várni, amíg a másik mozdulatával elárulja magát. Mert az a másik, lehet ember is. Gonosz ember, aki nagy veszélyt jelent a magányosan hazafelé tartó éjszakai vándorra. Aki csendben várja az alkalmas pillanatot, hogy életét kioltsa, kevés értékét hazafelé vivő, rettegő embernek.

Nem kellett várnia, talán egy percig sem, mert a bokor ismét megmozdult és a kilépő alak elállta útját:

—Hová ilyen sietősen, egyedül, menyecske? Olyan szaporán lépkedtél, hogy alig tudtalak egy kis kerülővel utolérni! —szólalt meg a bokorból kilépő idegen és egyre közelebb lépegetett a minden ízében remegő özvegyhez.

Szalóki Julianna most érezte életében először, hogy itt van a vég! Innen már nincsen tovább. Nem tudta elképzelni, hogyan kerülhetett elébe a hang gazdája. Lábai iszonyú reszketésbe kezdtek, majd remegő hangját leplezve, próbált válaszolni az idegennek, de csak dadogni tudott:

—Megy…megyek…ha…haza…Szomolyára! Nem egyedül vagyok én, csak egy kicsit előbbre jöttem! Mindjárt itt lesznek a társaim, akik utánam jönnek! Három férfi meg egy asszony, azok az én útitársaim!

—No, azokat ugyan hiába várod! Azok nem utánad jönnek, hanem előtted mentek el! Láttam őket! Azok már régóta Szomolyán járnak. Te, pedig olyan egyedül vagy, mint Hold az Égen. De most már az sem látszik e miatt a nagy köd miatt. —mutatott az útonálló a mindent betakaró, sűrű ködre.

A három félárva, mezítlábas kislány édesanyja, minden eddiginél jobban reszketett. Talán pár másodpercig érezte azt, hogy azonnal összeroskad az útonálló ijesztő szavaira. Azonban az iszonyú félelme, furcsa módon, olyan bátorságot adott neki, amelyet eddig még sohasem tapasztalt.

Tudta jól, a kiscsizmákról, és persze életéről van most szó. Kiscsizmákról, amelyet félárva lányai epekedve várnak. Mindkettőt egyedül kell megvédenie. Az életét és a csizmákat, mert itt, ezen a helyen, senkire sem számíthat. Olyan egyedül van ebben a kietlen, sötét erdőrengetegben, mint az a bagoly, amely az előbb huhogva hívta társát. Csak neki még lehet némi esélye arra, hogy hívó hangjára, társa egyszer csak megjelenik, de neki semmi esélye sincsen. Az ő párja—Bóta István—már nem hallhatja meg segélykérő hangját. Akit eltemetnek, az nem hallhat meg semmilyen *hívó szót*, mert ahhoz túlságosan vastag föld takarja a falu temetőjében.

Mint egy harcra kész nőstény tigris, amelynek kölykeit egyedül kell megvédenie, döntötte el, nem adja olcsón a csizmákat és veszélyben forgó életét.

Egyre idegesebben szorongatta kezével azt a botot, amelyet még város elhagyásával kezébe vett.

Az idegen észrevette e mozdulatát és gúnyosan nevető hangját hallatva, lóbálta meg kezében tartott baltát, miközben síron túli kacagással szólt az özvegyhez:

—Ne olyan hevesen menyecske, mert meggyűlhet bajod a baltám élével!

Jobban teszed, ha kiveszed hátyidból azokat a csizmákat, aztán én futni hagylak. Nem vagyok én olyan gonosz ember, mintahogyan faludban az emberek hiszik magamfajta útonállókról.

Az egyedül hazafelé ballagó özvegy, most lepődött meg csak igazán.

—Honnan tudhatja ez a gonosz útonálló, hogy hátyimban csizmákat viszek? —rémült táncot jártak fejében az egyre ijesztőbb gondolatok, rádöbbenve arra, hogy mégiscsak kifigyelték a vásárban.

—Nálam nincsen semmilyen csizma! —hazudta most már remegéstelen hangon, mert egyre jobban megjött bátorsága, vagy csak így gondolta.

Támadója nem vitatkozott tovább. Földre lökte a magányos asszonyt, majd ő maga kotorta ki leesett hátyijából köténybe csavart csizmákat, páronként valamennyit.

—Nem! Nem adom lányaim csizmáit, amiért annyit dolgoztunk, annyit spóroltunk és most egy gonoszember el akarja rabolni tőlem! Inkább vedd el az életem, de csizmákat nem adom! —sikoltozta, majd fürgén felugrott és botjával rabló felé sújtott, de az még idejében félrelépett.

Félrelépett, de már baltáját levegőbe emelte és azzal sújtott feléje, kit a vállán talált ütés ismét a földre döntött.

—Nem adom! Nem és nem! Mit mondok én Marikámnak? Mit mondok Borikámnak? És mit mondok picinyke Juditkámnak, akik annyira várnak haza a csizmáikkal!—sikoltozta elhalkuló hangjával még egyszer és utoljára, mert következő baltacsapás mellén találta, miután elcsendesedett, az eszméletét vesztette.

Az Eged hegy felől csípősszél kezdett el feltámadni. Jeges északi szél fütyült a fák csupasz ágai között, amelyek olyan síró hangokat adtak, mintha Szalóki Juliannát és a három kiscsizmát siratnák. De még inkább három árva kislányt, akik ezután már nem félárvák lesznek, hanem olyan igazi árvák, akiknek az égvilágon senkijük nincsen.

Hiszen nagyszüleiket régen elvesztették, és most, szerető édesanyjuk távozott az élők sorából, akit mindenkinél jobban szerettek, ezen a világon.

A feltámadó szél ismét kisöpörte a ködöt a völgyekből. Onnan is, ahol az édesanya bokrok között most megpihent. Tiszta égbolton ragyogó csillagok, és a teli Hold ezüstös fénye, megvilágították az édesanya hamuszínű arcát, amely most, nyugtában is támadójával hadakozott. Hiszen arca a haragtól annyira eltorzult, hogy nehezen ismertek volna rá azok, akik őt eddig tisztelték, szerették.

Csillagok, és az ezüstös Hold ragyogta fény kijárt neki. Bár ez nagyon kevés vigasz mindazért a sok rosszért, amit kapott küzdelmes életében. Jó volt mindig másokhoz, s mégis saját vérében, élettelenül kell most feküdnie, csizmáktól megfosztva, amelyre lányai annyira várnak a faluban.

*

Marika, Borika, Juditka, már az est közeledtével egyre jobban aggódva figyeltek az Eger városa felé látható dombok irányába, melyeket, még csak halvány köd takart, hiszen az est ekkor még nem szállt le, az egyre jobban hűvösödő tájra.

Várták és csak egyre várták szerető édesanyjukat, aki majd hozza magával a piros, zöld és kék kiscsizmákat, most még mezítelen lábukra.

Ekkor még nem tudhatták, hogy jó helyett a legrosszabb érte őket e napon, amelyen nemcsak csizmáikat vesztették el, hanem attól sokkal többet, az *édesanyát*.

Várakozásuk közben beálló koromsötét estében, kicsi szívük egyre türelmetlenebb lett. Egymást ölelve, kétségbeesetten figyelték a homályba burkolódzó dombokat, amerről édesanyjuk felbukkanását remélték.

Két kisebb lánynak könnyes lett a szeme, de legnagyobb testvér, Marika, vigasztalta őket és reménykedve vártak tovább. Várták, hogy egyszer majd kibukkan a mindent eltakaró sötét erdőből,

mire ők elébe futnak, s nyakába ugranak, mire az édesanya így kiállt:

—Megjöttem édes kislányaim! Megjöttem és meghoztam a kiscsizmákat, amiket megígértem, amelyekért Marikával együtt oly sokat dolgoztunk!

Nem volt senki velük! Egyedül sírdogáltak. Nem volt egyetlen felnőtt ember sem, aki ezt mondta volna nekik:

—Menjetek be a meleg házikóba! Ne fagyoskodjatok! Ne várjátok édesanyát! Édesanyátok már soha többé nem jön haza! Édesanyátok elment édesapátok után. Lelke már találkozott vele és hamarosan találkozik teste is, amikor mellé temetik a falu temetőjébe.

Bár e szavakat nem mondta senki, Marika gondolt már minden rosszra. Emlékezetében újra és újra felidézte édesanyja korábbi szavait:

„—Ne félj Marikám, megveszem nektek a kiscsizmákat, ezért csak azt kérem tőled; vigyázzál kistestvéreidre, amíg távol leszek a vásárban!”

Arra persze senki sem gondolt, hogy ez a „*távollét”* az örökkévalóság lesz. És rájuk az árvák sorsa vár, akiket soha nem ölel meg szerető édesanya, mert azok, akik őket felnevelik, a szerető anyai szívet soha nem pótolhatják.

*

Éppen ezen a napon, az egyik szomolyai zsidó család, ugyancsak elkésve indult a városból hazafelé szekerével az erdei földúton.

Ők sem gondolták, hogy ennyire későre maradnak. Valószínű, ők is jobban szerettek volna már ez idő táján otthon melegedni a búbos kemence melegénél, mint éjszakának idején, e rosszhírű környéken, sötét erdőn keresztül, hazafelé döcögni ló vontatta szekerükkel.

Jöttek volna ők már előbb, de annyi dolguk akadt ezúttal, hogy ugyancsak későre maradtak.

Szekér elé egy ló volt fogva. Ülésén gazda és a felesége ült. Szekér rakterébe rakott szénán a nagyobbik fiú ült, aki igazi férfinak számított már. Ha nem sokkal is, de túl volt a huszadik évén. A kisebbik fiú mellette ült, aki talán már elmúlt tizennyolc éves.

Ezek után nem lehet mondani, hogy annyira félnének. Mégis, mindannyian jobban szeretnének már otthon lenni, ezért az apa gyeplő szárával óvatosan paskolgatta lovának hátsó felét. Csak éppen annyira, hogy tudtára adja*; már jobb lenne mindenkinek otthon lenni.*

Ló sem akart mást. Neki is jobb lenne jászol előtt állva, az abrakosból ropogtatni a finom zabot. Jobb lenne, mint ezen a sötét erdei úton, poroszkálni hazafelé, hogy minél elébb hazaérjen. Haza, ahol jó meleg istálló vár rá, és finom széna késői vacsorára.

Az örökösen változó idő miatt gyakran ereszkedett köd a tájra, amelyet az ismételten

feltámadó szél újra kisöpört. Az előbbi szél kisöpörte a ködöt, miután jobban láttak, még késő éjszaka ellenére is.

Telihold fénye bőven elegendőnek bizonyult az erdei földút megvilágításához, amelyen a ló már jól láthatott.

Ló annyira ismerte az utat, hogy koromsötétben hazatalálna, még akkor is, ha gazdája, rádobná a gyeplőt, nem irányítaná hazafelé vezető úton. Hiszen nagyon sokszor járt errefelé. Sokszor megtette a város és falu közötti földutat, ezért pontosan tudta merrefelé kell menni.

Felértek az Almagyar dombra és hamarosan elérték a *Sík* hegyet, amikor a ló magától poroszkálásba kezdett a lejtős úton, hiszen szeretett volna minél előbb hazaérni.

Alig haladtak ebben a tempóban egy pár percnyi ideig, amikor a ló hírtelen megállt, majd olyanokat horkantott, mintha valami váratlan akadály kerülne útjába:

— *Mi van Deres?* —szólt rá gazdája, aki nem volt nyugodt ezen az úton, ám néha mégis elbóbiskolt.

Deres az első lábaival kaparta a földutat, amelynek két oldalán húzódó füves részre, már a dér kezdett el finoman permetezni az egyre hidegedő idő miatt.

Szavaira a ló tovább horkangatott, kaparta első lábaival a földet és egyetlen lépést sem volt hajlandó tovább menni. Megtapogatta lőcs melletti karikában csüngő baltát, amely mindig könnyen elérhető volt. Megtapogatta, mert útonállókat sejtett.

— Ez a ló nem áll meg csak úgy! Ennek komoly oka lehet! —suttogta magában, majd többiek számára is érhetően kérdezte:

—Mi van ezzel a lóval? —tette fel kérdését család többi tagjainak, mintha jelenlevők erre tudnának most válaszolni.

Nem voltak okosabbak ők sem, ezért a férfiak szekérről leszálltak, hogy közelebbről győződjenek meg arról, mi azaz akadály, amelyen túlra a *Deres* már nem akar tovább menni. Pedig, eddig szemmel láthatóan igyekezett hazafelé.

—Uram Isten! —kiáltott fel meglepetésében a nagyobbik fiú, aki ért korában ló elé, korábban, mint többiek.

—Mi van? —kérdezte az apa ijedten, de fiának válaszára már nem volt szüksége, mert időközben ő is lova elé ért, miután a látvány teljesen megdermesztette.

Láthatták mindannyian, amint egy asszony fekszik keresztben az úton, saját vérében. Hátyija össze van törve, és mellette eldűlve.

A tiszta égboltból világító ezüstös Hold fénye, rávilágított a halott asszony arcára, amely fehérebb volt már, mint mellette a deresedő fű, amelyet csillogóvá változtatott az ezüstös fényű Holdnak ragyogó sugara.

Mellette egy nagy sötét folt jelezte*: az itt fekvő asszony gyilkosság áldozata!*

—Te jó Isten! Ezt az asszonyt megölték! — szörnyülködött az apa és máris környező bokrokra,

fákra pillantott ijedten. Akiket, vagy akit keresett, már messze járt.

Ekkor, az apa és nagyobbik fia, hátára fordították az eddig hasán fekvő asszonyt, mire az apa ismét elborzadva kiáltott fel:

—Ez az asszony az özvegy Szalóki Julis, akinek nem régen halt meg az ura! Három kislánya van! Mi lesz most a három kis árvával? —ez volt a felismerés utáni első gondolata, amely gondolatban megfogalmazott kérdésre most választ, senki sem tudná megmondani.

Amint megmozdították a testet, egy halk nyöszörgést véltek hallani. E nyöszörgés lassan érthetővé vált, annyira, ahogyan ez egy haldoklótól elvárható. Alig lehetett érteni:

—Mond…játok…meg…lá…nya…im…nak, én vettem nekik csiz…mákat, de a gyil…kos…a gyilkos…el…vitte, el…vitte min…det.

Mintha az áldozat csak erre várna, hogy a szörnyű dolgot valakinek elmondja, lelkét kiöntse, aki majd lányainak mindent elmond. Elmondja, hogy nem rajta múlott, amiért nem tudta teljesíteni ígéretét. Ő mindent megtett azért, hogy télen ne kelljen csizma nélkül havat taposniuk, de a Sors másképpen akarta. Miután elmondta a szekérrel érkezőknek, bezárultak ajkai és mindörökre úgy maradtak. Ezután szekérre tették, és magukkal vitték hazafelé—Szalóki Julianna falujába.

A legnagyobb lánynak—Marikának—nem kellett elmondania a szerető édesanya jó szándékát kislányaival kapcsolatban. Tudta jól, édesanyja mindent megtett azért, hogy nekik a hideg télre

csizmáik legyenek. Fülében újra és újra ott csengtek a vásárba induló édesanyjának utolsó szavai:

„—Ne félj Marikám, megveszem nektek a kiscsizmákat, ezért csak azt kérem tőled; vigyázzál kistestvéreidre, amíg én távol leszek a vásárban!”

Akkor még nem sejthette, hogy ez a *„távol”* szó azt jelenti; *soha nem jövök haza*! Ezért várták ők mezítlábasan mindannyian, aki majd hozza magával kiscsizmáikat:

Marikának pirosat, Borikának zöldet, és Juditkának a kéket.

Azonban hiába figyelték a köd által borított, lombtalan erdős dombokat, abban a reményben, hogy egyszer mégiscsak felbukkan, akit nagyon várnak, mert élve már nem láthatták.

Nemsokára vastag hó takarta be azt a helyet, amely terjedelmes vérfolttal, erről a szörnyű szerencsétlenségről tanúskodott. Betakarta a hó, de az emlékezet nem veszik el olyan könnyen, mint betakart véres folt, amely ismét szörnyű fájdalmat hozott a három árvának. Édesapjuk után, most az édesanyjukat is elvesztették, miután igazi árvák lettek.

Olyan árvák, akikről ez után másoknak kell gondoskodniuk, hogy egyszer, évek multán, felnőtteké válhassanak.

*

1885-s esztendő olvasható a kalendáriumban, amikor férje mellé eltemették az édesanyát—aki szörnyű tragédiában elvesztve életét, három árva kislányt hagyott maga után:

Bóta Mária 12 éves. Bóta Borbála 9 éves. Bóta Judit 5 éves.

Gyámhatóság a közeli rokonok közül, gyámot nevezett ki mellékjük, aki a meglévő földjeiknek megműveléséről gondoskodott és annak jövedelmét, illetve bérleti díját, a gyámhatóságnál az árvák nevére letétbe helyezte az árvák nagykorúságának eléréséig, illetve férjhezmenetelükig.

Tíz év multával—1895-ben—osztályos egyezség történt, amikor a kevés földjeiket törvényesen, egyenlő arányban elosztották egymás között, melynek akkor felbecsült értéke 2100 korona volt. Így, egyenként 700 koronaértékű föld jutott.

Legnagyobb lány—*Bóta Mária*—Kovács Péterrel kötött házasságot, amely házasságból három gyermeke született. 1962-ben halt meg, 89 éves korában.

Bóta Borbála—Szabó Istvánnal kötött házasságot, amelyből egy fia, és egy lánya született. Meghalt 1920-ban, 42 évesen.

Bóta Judit—Kovács Józseffel kötött házasságot, gyerekük nem született. Meghalt 1942-ben, 62 évesen.

Amikor az 1885-ben megárvult három kislány, évek multán felnevelkedett, és férjhez ment, a meggyilkolt édesanyjuk emlékére kőkeresztet állítattak. Egyet a gyilkosság színhelyén, —a Sík hegyi *Gyilkosnál*— másikat a szomolyai temetőben.

A Sík hegyi kőkereszt mellé, egy sárgaakácfát ültettek. Gyalogosan, vagy szekérrel városba járók, mezei virággal díszítették a tragédia színhelyét minden alkalommal, de száz év multával—az egri TSZ tagosítása alkalmával--megrongálódott, eltűnt a

kőkereszt. Csak a sárgaakác sarj maradt és az emlékezet, amely ma emlékezteti az arra járó embert, hogy ezen a helyen egy háromgyerekes családanyát megöltek, aki lányainak csizmát vásárolt az egri vásárban.

Térképen hiába keresnénk a *„Gyilkos”* nevű helyet, mert nem találnánk. Ez már csak a nép emlékezetében él. *{A mai Síkhegyen található.}*

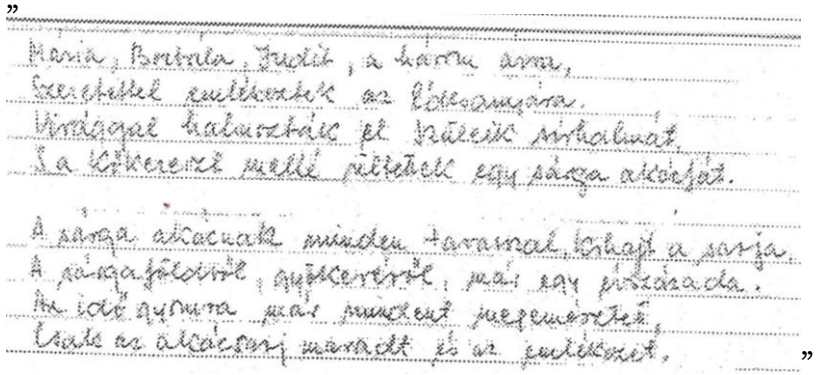
”

Mária, Borbála, Judit, a három árva,
Szeretettel emlékeztek az édesanyára.
Virággal halmozták el szüleik sírhalmát,
S a kőkereszt mellé ültettek egy sárga akácfát.

A sárga akácnak minden tavasszal kihajt a sarja,
A sárgaföldből, gyökeréről, már egy évszázada.
Az idő gyomra már mindent megemésztett,
Csak az akácsarj maradt és az emlékezet. ”

„Mária, Borbála, Judit, a három árva,
Szeretettel emlékeztek az édesanyára.
Virággal halmozták el szüleik sírhalmát,
S a kőkereszt mellé ültettek egy sárga akácfát.

A sárga akácfának minden tavasszal kihajt a sarja,
A sárgaföldből, gyökeréről, már egy évszázada.
Az idő gyomra már mindent megemésztett,
Csak az akácsarj maradt és az emlékezet. „

{Részlet, Vincze Valéria déd nagyszüleiről írt balladájából.}

1980-as évek: *Idős Vincze Lászlóné—Szabó Matild—a meggyílkolt Szalóki Julianna egyik unokája, nagymamája kőkeresztjének romjainál, maradványainál, az egri Sík hegyen, imára kulcsolt kézzel.*

LAGZI SZOMOLYÁN

A FONÓBAN

{ Előzmények}

A második világháború okozta kényszerszünet után, újra indultak fonóházak a faluban. Mint mondani szokták: *Az élet nem állhat meg, mert annak menni kell tovább!*

Ez évnek tavaszán is elvetették a kendermagot, és gondozgatták egész nyáron szorgos kezű emberek, hogy nyár végére, nagyra növekedjenek a kenderszálak. Sok kenderből lesz aztán a sok fonnivaló csepű, amiből sok fonalat lehet fonni. Ezeket megszőve lesz jó vászon anyag. Ebből aztán lehet varrni lepedőt, törülközőt, inget, gatyát, és hát a férjhez menő lánynak stafirungját is. Persze, amíg a kenderből fonni lehet, addig azzal sokat kell dolgozni. Az ősszel megszántott földbe tavasszal belevetik a kendermagot, és azt folyton gondozgatni kell, nehogy gaz kiölje. Nyár végére megnőtt, száraz kendert kihuzigálták, és ezután még tovább szárítják**.**

Amikor már eléggé száraz a kender, akkor a falu alsó részén, a patak melletti kenderáztatóba rakják a nagy kendercsomókat, ahol gödrök tele vannak vízzel. Kendercsomókat nagy kövekkel még le is súlyozzák, hogy az mindig víz alá merüljön. Ezután egy hétig ázik, és ezért alkalmassá válik

tilolásra, az összezúzásra.

Az így nyert kenderfonatokat a cserépfalusi malomba elcipelték a hátukon, ahol hatalmas zúzókalapácsok alatt még finomabbra törték össze, mint azt itthon a tiloló szerszámmal lehetett.
Ezután, tüskés gerebennel megszabadították kemény, rostos, haszontalan részétől. Így ezek után, mint kender nem létezik, hanem csak fonásra alkalmas csepű és szösz lett a kenderből.

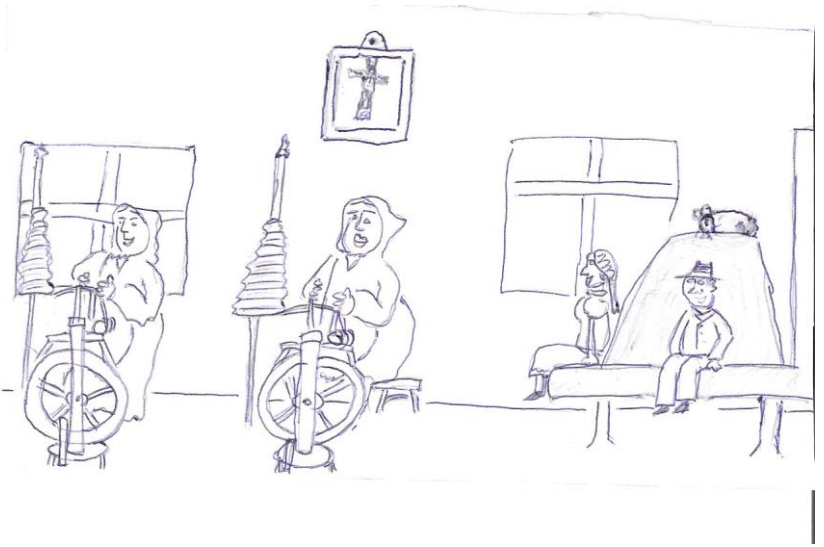

Szöszből fontak jó minőségű fonalat, hosszú téli estéken a falu lányai, asszonyai. Fonóházakban ott vannak mindig az őket szórakoztató legények, férfiak. Sok-sok vidám nótával, kellemesen teltek a téli esték órái**.** A fonóházak sok pletyka, udvarlás színhelyei voltak, amik minden esetben magánháznál zajlottak le, a téli idő hétköznapi estéin**.**

Kint tombolt a tél! Szél messze hordta havat a háztetőkről. Macskát ez már egy cseppet sem izgatta, mert idejében elfoglalta helyét búbos kemence tetején, mert annak padkáját most átengedte az öregasszonyoknak, akik mindig fázós kedvükben voltak. Kemencében lángolt, izzott a kukoricaszár, amelyet tehenek már korábban megszabadítottak leveleitől, és most annak melege jótékonyan terült széjjel, az ez alkalomra összenyitott szobákban.

Az öreg Pesta papó nagy gondossággal rakta, táplálta a tüzet, nehogy még kialudjon, és emiatt fázzon meg valaki ebben a cudar téli időben. Ha mégis késlekedett tűzre tevéssel, a régi történetek mesélése közben, akkor Borcsa mama ekképpen figyelmeztette:

—Ne csak szád járjon, hanem kezed is!

Pesta papónak most is fogai közül, a maradék két foga közül, csüngött a pipája, és úgy sziszegte Borcsa mamának:

—Te kezedben járjon az orsó fürgébben, legalább annyira, mint a nyelved!

Való igaz, Borcsa nene gyakran lökte oldalba Rozál nenét, aki mellette font és ilyenkor ujjai között megállt az orsó. Nyelve annál inkább mozgásba lendült. Rozál nene olyasféle asszony, aki nem szereti a sok felesleges beszédet. Ő sohasem kezdeményez semmilyen pletykát. Mondhatni, hogy nem is nagyon szereti. Igaz, hallása sem az igazi már. Legalább is ezt hiteti el környezetével. Békesség kedvéért azonban legtöbbször úgy tesz, mintha meghallgatná, azonban gondolatban messze járt a beszélgetés helyszínétől.

Hosszú lócákon, az eladósorba cseperedett

lányok ültek a talpas guzsalyaikon, vagy kerekes guzsalyaik előtt a lócákon. Egymás között jókora hézagokat hagytak, mert legények érkezésére vártak, akik elfoglalják még üresen lévő helyeket.

Azokra nem kellett sokáig várni, mert miután csizmájukról, nagy dobogás mellett, leverték a havat, máris az ajtón kopogtattak, bebocsátást kérve. El is foglalták az üresen hagyott helyeket úgy, hogy nagyon megnézték, melyik lány mellé üljenek.

A legények megérkezésével megtelt a fonóház. Már csak Morzsi kutya csaholt sértődötten kint az ajtó előtt, hogy ebben a kemény téli hidegben csak neki kell az ajtó előtt fagyoskodnia.

Irigykedett a macskára a jó helye miatt. Ő lopja meg a kolbászt a kamrából, és ő lopja meg a frissen fejt, meleg tejet a zsétárból*, {fejő edény}* mégis jó meleg helyre engedték, míg neki deres lett a szőre az ajtó előtt. Addig csaholt, amíg gazdája az istállóba beengedte, ahol a nagy jószágok már meleggel belehelték helyüket. Itt aztán megnyugodott és békésen elszundikált. Ekkor őrzés nélkül maradt a porta. Erre az őrzésre már nem is volt szükség, mert a fonóban telt ház volt, és ennyi emberrel megtelt házzal, rossz emberek sem próbálkoztak.

Bent, jó melegben nagy volt a zsivaj. Ravasz legények lökdösték, csipdesték a lányokat, és közben reménykedtek, majd csak elejtik fonáltól nehezedő orsóikat. Mindegyik legény azt csipdeste, aki neki legkedvesebb volt. Netalán ilyen csipdeződés mellett elejti, akkor ő felveszi, s azért neki csók jár.

Lányok persze ravaszul kuncogtak, mintha nem is akarnák elejteni. Az a lány, akinek nem tetszett a legény, nem akarta elejteni, hanem

görcsösen szorongatta, nehogy még csak véletlenül is elejtse.

Búbos kemence padkájáról az öregasszonyok erősen figyelték, melyik lány hajlandó rövid időn belül elejteni a csók zálogát-a fonóorsót- vagy egyáltalán nem hajlandó.

—Nézzed már Borcsa! Ez a Julis úgy szorongatja azt az orsót, mintha soha nem akarná elejteni! Pedig igazán megelégedhetne ezzel a Lajossal. —mondta Panni nene, nem titkolva neheztelését Varga Julis leányzóra.

—Meg bizony! Megelégedhetne vele, hiszen szép, nagy, derék legény. Ilyen derék legény még a környéken sincsen. Van, vagy százhúsz kiló. Olyan talpa, tenyere van, mint más két embernek együttvéve! Bizonygatta, Borcsa nene, Panni nenének.

Panni nene hálásan tekintett vissza Borcsa nenére, Lajos legény talpát, tenyerét dicsérgető szavakért, hiszen csupa jót mondott a kedves rokonáról.

Panni nene vállalta még korábban, hogy Lajos legényt összeboronálja ezzel a szép, és gazdag Julissal, de buzgóságát siker még mindig nem koronázta. Rozál nene még egy ideig hallgatta Lajos legény súlyát, talpát és tenyerét, dicsérő szavakat, amikor azt már soknak találta, nem állhatta és közbeszólt:

—Nem tudom én jó-e, vagy rossz, hogy százhúsz kiló. Az ilyen nagy marha ember megeszi a hasznot, mindig őrölnek a fogai. Étvágya az van, mert meglátszik rajta. De olyan lassú mozgású, hogy

könnyebb arrébb tenni, mint arrébb küldeni!

A veteményeskertben meg, jaj zöldségnek, ha rálép! A széknek lába törik, ha ráül, az ágy meg leszakad alatta. Meg aztán gatya is nagy kell! Nekem bizony nem kellene! —fejezte be ellenérveit Rozál nene, aki örült neki, hogy Julis el-elhúzódott a folyton csipkelődő Lajostól, és esze ágában sem volt elejteni az orsóját, hogy a szép nagydarab legény felvehesse csókja ellenében.

Sem Panni nenének, sem Borcsa nenének nem tetszett Rozál nene iménti megállapítása, ezért fejkendőjükön rántottak egyet, amivel nemtetszésüket nyilvánították ki. Egy ideig szótlanul nyálazták a csepűt, amely ujjaikon keresztül csúszva, már fonálként tekeredett orsóikra. Beszédnek már úgyis vége szakadt volna, mert a legények nótába kezdtek:

– „Végig mentem a szomolyai főutcán,
Betekintve a kis angyalom ablakán,
Éppen akkor vetette föl az ágyát,
Háromágú rozmaringgal seperte fel szobáját…”

„Víg Szomolyán végig, végig, végig,
Minden kiskapuban rózsa nyílik,
Minden kiskapuban kettő-három,
Csak az enyém hervadt el a nyáron.”

Amikor a legények az előbbi nótákat befejezték, a suttogó vénasszonyok felé fordulva egy újabbat kezdtek el:

– „Vénasszonyok, ha kiülnek a padra,
Isten tudja, miről folyik a pletyka,
Arra kérem a jó Istent, csak arra,
Ragassza le valamennyit a padra, a padra.”

Az öregasszonyok ezt már nem tűrhették, ezért az egymás iránti ellenszenvet félretéve, kiáltottak a legényekre:

—Istentelen fajzatok, a pokolra juttok mindannyian!

Majd Róza nene kezdte el bölcselkedő intelmeit

—Mi lesz ebből a világból? Meg van az már írva régen, hogy az ilyen emberek miatt pusztul el ez a világ!– mutatott az éneklő-daloló legények felé, akik miután jól kigúnyolták az öregasszonyokat, egy újabb nótába kezdtek, amit már a lányok is dalolni kezdtek:

„A fonóban szól a nóta,
Én Istenem, de régóta hallgatom.
Eszembe jut árvaságom,
Rég elvesztett boldogságom siratom.
Daloljatok csak még egyet,
Bánatosat, keserveset, utolsót,
Édesanyám ne sirasson,
A fiának, a lányának
Csináltasson koporsót!”

Szomorú dal után éppen ideje volt, hogy valami vidámabb dolog is történjen a fonóban. Mi lehet annál vidámabb, mint a *„kútba esés”* játéka.

Ez úgy kezdődött, hogy valamelyik legény, de lehetett lány is, a földre rogyva elkiáltotta magát:

—*Kútba estem!*

—*Ki húzzon ki?* —kérdezte ekkor valamelyik asszony, hogy a *„kútba esett”* kedvére való leánytól vagy legénytől jöjjön a segítség.

Ha a megnevezett elfogadta segítségnyújtásra történő felkérést, tudni lehetett, hogy nem közömbös számára a bajba jutott személy. Ha azonban nem igyekezett a segítségnyújtással, abból tudni lehetett, hogy nem tetszik neki a bajbajutott, és ideje volt másfelé kérni segítséget, másfelé keresni a szerelmet.

Következő pillanatban Bíró Ilonka rogyott le a kerekes guzsalya mellé. Anyja biztatására egyre gyakrabban esett *„kútba”,* de azok a legények, akiket megnevezett, nem igyekeztek segítségére. Pedig szép vagyonnal áldotta őt meg a sors, de a természet már nem volt hozzá bőkezű, amikor a szépséget osztogatta.

—*Ki húzzon ki?* —kérdezte az édesanyja abban reménykedve, hogy majd csak kihúzzák már lányát abból a bizonyos *kútból*, aminek *vénlányság* a neve.

Ennek érdekében mindent megtett az utóbbi időben. Széltében-hosszában mondta mindenkinek, hogy az ő lányának milyen nagy hozománya lesz. Azonban gömbölyded lányát vénlányság pártájából kihúzni senki nem akarta.

A lány az anyja kérdésére, N. Imre felé kapkodott némán. Szemével meleg pillantásokat lövelt feléje. A feltűnően kapkodó kezével szerette volna mielőbb egy házasságba bele rántani. De a legény, még a házasság puszta gondolatába is belevörösödött. Ezért daccal fordította el fejét a feléje

kapdosó lánytól, aki még meg sem nevezte őt. Feléje nyújtott kéz, ettől függetlenül az ő személyének szólt. Ennek ellenére Bíró Ilonka nem nyugodott.

—*Te! Te húzzál ki N. Imre!* —nyújtotta ismét kezét a legény felé, miután meg is nevezte őt.

—*Húzzon ki Tégedet a nehézséges nyavalya, mert én aztán ki nem húzlak!*

A lány, reményt vesztve tápászkodott fel a földről, mert ez a legény sem volt hajlandó kihúzni a kútból.

Fonóban egy pillanatra néma csend lett.

Megdöbbenés után folytatódott a többi lány *kútba esése*.

Minden lány aggodalommal tekintett saját kútba esése, kelendőségének próbája elé. Soha nem lehetett tudni, hogy a megnevezett legény hajlandó lesz-e kezét nyújtani feléje. Bizony előfordult, hogy megnevezés nélkül is több kéz lendült feléje, csak a hőn óhajtott legény keze nem lendült.

Varga Julis a szerencsés, szép lányok közé tartozott.

—*Kútba estem!* —mondta félszegen, mert mi lesz, ha Kovács Jani, az ő bársonyos, halk hangjára, mégsem mozdul.

Tudta jól, az édesanyja nem igen szívleli Kovács Janit, akinek szépségén és jóságán kívül nemigen van egyebe.

Mint mondta, az ő lánya olyan szép, hogy módosabb legény is elvenné, és nem csak szép hozománya miatt. De Julisnak ez az ágról szakadt Kovács Jani tetszett. Legénynek is tetszett a lány annak ellenére, hogy tudta, Julis anyja nem szívleli

a szegénysége miatt.

Julis anyja tette fel a kérdést, mintha nem tudná, hogy lánya kire gondol:

—Ki húzzon ki édes lányom?

—Kovács Jani! —rebegte Julis leányzó, miközben egy pillanatra sem vette le szemét a legényről, akinek nevét, olyan melegséggel ejtette ki, hogy kint, háztetők jégcsapjai, majdnem megcseppentek e legény nevének ilyen melegséggel történő kiejtése után.

Jani nem habozott! Előtte álló legényeket félretolva, megfogta a lány kezét olyan elszántsággal, hogy azt már soha el nem engedi!

Julis anyja csalódottan tapasztalta, hogy gazdag veje már nem lesz. Boldog lánya azonban annál inkább.

Amikor kútba esés játéknak vége lett, nóta következett és a lányok csipdesése, mert a legények már nagyon csókra szomjaztak – talán a lányok is.

„Látod e babám, amott azt a nagy hegyet,
Míg az ott lesz, én a tied nem leszek.
Azt a hegyet a zsebkendőmnek
A négy sarkában is elhordom.
Mégis csak a tied, mégis csak a tied,
Leszek édes, csárdás galambom!.

„Kitűzték a piros zászlót lobogni,
Gyenes Ilonkát máma jönnek tudatni,
Ne félj Ilonka neked lesz jó, nem nekem,
Téged vesz el Bótos Pista nem engem.”

„Mikor a lány gatyát mos,
Akkor bizony nem álmos,
Gondolkodik felőle,
Hová lett a csingilingi belőle.”

„Állj meg kislány, barna kislány,
Mit viszel a kosárba?
Mi van a Te szíved alá
Olyan mélyen bezárva?
Olyan titok, olyan bánat
Ki sem merem mondani,
Nem hagyják a legkedvesebb
Szeretőmet szeretni.

„Míg szeretőt nem tartottam,
Sokkal boldogabb voltam,
A bánatnak a szívemben,
Soha helyet nem adtam.
De mióta a szeretőm mással éli világát,
Rózsát termő kis kertemből
Más szedi le a rózsát.”

„Szomolyára két úton kell bemenni,
De szeretnék a rózsámmal beszélni,
Télen-nyáron rozmaringos az ablaka,
Jaj de sokat áztam-fáztam alatta.
Kék a kökény, ha megérik fekete,
Én utánam barna legény ne gyere,
Kár volna még engemet férjhez adni,
Rózsa helyett bimbót leszakajtani.”

A nótázás alatt lányok csipkedése, lökdösése nem szünetelt a legények részéről. Persze volt olyan

lány, aki e nélkül is elejtette az orsóját, csakhogy csókot adhasson a kedvelt legénynek. E csókot azonban csak akkor kaphatta meg a legény, amikor nap végén kikísérte őt a lány a kijárati nagykapuhoz. Kint eltöltött idő általában öt-tíz perc volt, mert egyszerre csak egy pár tartózkodott kint. Ezért illett ezt az időt betartani, hogy a többi párra is sor kerülhessen.

Az öregasszonyok, és szülők figyelték az eltelt időt, amiből messzemenő következtetéseket vontak le. Amikor hamar bejött a lány, akkor ezt mondták. – –*„ez a legény nem tetszik a lánynak.”*

Amikor Lajost kísérte ki, rögtön visszajött. Panni nene meg is jegyezte Borcsa nenének, mintha ő maga is nem tapasztalta volna:

—*No látod! Nem szereti!* —ez volt a rövid megállapítás.

Amikor pedig Julis kísérte ki Jánost, kemence padkáján türelmetlenül mocorogtak Julis nenével, miközben így szóltak:

—*Mi a frászt csinálnak már ennyi ideig.* —majd Julis nene kikiáltott:

—Ideje lenne már begyönnöd Julis, mert a kakas már kukorékol nem sokára!

Erre aztán hosszúra nyúlt csókot abbahagyták, és János elköszönt Julistól. Már aki nem akarta, csak az nem tudta, *esküvő lesz az ősszel*. Kovács János, és Varga Julis esküvője.

Télen megfonták és megszőtték a szükséges stafírungot. Elkészültek vászonból a lepedők, törülközők, abroszok, ingek, gatyák és sok más, ami hozományhoz szükséges, amivel illik férjhez adni, megházasítani az egybekelő fiatalokat.

Kovács János és Varga Julis szerelemből választották egymást házastársul. Ezek után nem kellett igaziból *megtudatni*; elmenne-e feleségül a legényhez, aki hamarosan megjelenik házuknál anyjával, hogy megkérje kezét.

A TUDATÁS.

A *„tudatás”* ceremóniájának nem volt más célja, mint *megtudni*, akar e feleségül menni a kiszemelt lány a legényhez, vagy nem akar.

E ceremóniát még akkor is el kellett játszani, ha kölcsönös szerelem nem volt teljes. Ha teljesen kölcsönös volt, akkor a tudatás csak formaság volt, mint jelen esetben, János és Julis egybekelésénél.

Nagyon sok olyan pár kelt egybe, akiket ismerősök, rokonok, barátok néztek ki egymásnak, akikről nem lehetett tudni, vállalják-e ezt a házasságot. Vállal-e a kiszemelt lány, számára kiszemelt legénnyel közös életet egy egész életre. Ezt megtudni, csak a *„tudatással”* volt lehetséges.

Mindez történhetett úgy, a legény elküldött egy rokont a kiszemelt lányhoz, megtudni, miképpen fogadná, ha megjelenne nála kérőként. Ha elutasítás volt a lány részéről, legénynek már el sem kellett mennie kérőbe, mert az nem akar feleségül menni hozzá.

Kovács Jánosnak nem kellett izgulnia. Csak formaság kedvéért küldött *tudakozó* követet, mert

mindkettőjük számára bizonyos volt a kölcsönös szerelem.

Azon bizonyos szép májusi estén, a falu felett teljes fényükkel ragyogtak a csillagok, amikor, szinte *tudatás* nélkül, Kovács János elindult édesanyjával Varga Julis *kezét megkérni*. Ez a kérés is csak formaság volt, melyben megbeszélték a leendő lagzi idejét, lebonyolítását, amelyek idejét ekkor pontosan még nem tudhatták.

Megbeszélték, ki milyen hozományt visz házasságába és hol fog majd lakni a fiatal pár, amíg saját otthonuk nem lesz. Megbeszélték, mikor és ki milyen ajándékot vásárol a másiknak jegybe, a jegygyűrű mellé. Netalán ruhát, kerékpárt, vagy egyéb olyan más hasznos tárgyat, amit közös életük során használni tudnak. Jegy megvásárlásával mindenki előtt bizonyossá válik; *komoly a szándék*, más már ne próbáljon udvarolni, *ősszel meg lesz tartva az esküvő.*

Egy nagyon közeli napra tűzték ki azt az időpontot, amikor a fiatalok és az édesanyák, elindulnak jegyet vásárolni.

Egy szép májusi nap hajnalán indultak el azon a földúton, amely az erdőn keresztül vezet Eger városába.

Nem pirkadt még a Gyűr tető felett, amikor már Vásáros hegy tetejére értek, hogy gyalogosan érjék el a várost akkor, amikorra annak üzletei nyitva lesznek.

A két anya ballagott elől. Mindkettőjüknek hátyi volt hátára kötve, amit szomolyai asszonyok kézikosár helyett használtak, mert könnyebb volt

háton cipelni mindent, mint a kézben csüngetve.

Két anya komoly dolgokról beszélt, melyek fiatalok jövőjével voltak kapcsolatosak. Hátul a fiatalok követték őket, egymás kezét fogva, amikor ezt tehették, mert a gyalogút néhol annyira összeszűkült, hogy csak egy személy fért el rajta.

Így haladtak el Lánytó mellett, értek be a Mészvölgybe, majd felértek a Nyerges tetőre, amikor hátuk mögé nézve, falujuk felől pirkadni kezdett. Hamarosan annyira világos lett, hogy elengedték egymás kezét, mivel restellték a szüleik előtti kézfogást.

Az Almagyar dombra érve már jól látszott a város, amely hosszabban nyúlt el dombok közötti völgyben, úgy, mint kicsiny falujuk, az otthoni dombok között.

Amikor városba értek már kinyitottak annak üzletei, ezért igyekeztek minden üzletbe benyitni, hogy melyikben találnak kedvükre való árut, aminek nemcsak minősége felel meg, hanem az ára is.

Falusi asszony takarékosabb a városinál, ezért tovább válogat az áruk között, mire végül megtalálja azt, ami nemcsak olcsó, hanem jó is. Nem sok mindent vásároltak, de válogatás miatt eltelt az idő, aminek végén elégedetten indulhattak hazafelé, az egymás részére megvásárolt ajándékokkal.

Jelen esetben, ezek gyűrűk, mennyasszonynak kerékpár, vőlegény részére pedig vőlegénying volt. Ezek az ajándékok tették még bizonyosabbá mindenki előtt; *komolyan gondolják a jövőbeni közös életet.* Továbbiakban a mennyasszonynak, mennyasszonyhoz illően, a vőlegénynek vőlegényhez illően illett viselkedni. Egymáshoz hűnek kellett lenni

még akkor is, ha esküjük még messze van, ezért még nem fogadtak egymásnak hűséget hivatalosan.

A tavasz és nyár földeken történő dolgos hétköznapjaival gyorsan eljött az ősz, közelgett Jani és Julis esküvőjének ideje.

Egy hónappal előtte megkezdődött a templomi kihirdetés, amikor pap három egymást követő vasárnapi nagymisén, kihirdette az esküvő pontos idejét.

Az utolsó kihirdetés környékén, mennyasszony barátnőivel, testvérével, vőlegény barátaival, testvérével, járták rokonokat, ismerősöket, jó barátokat, hogy leendő lagziba vendégnek meghívják őket.

Nagyon közeli rokonokat vőlegény és mennyasszony együttesen felkeresve, hívták lagziba.

Már közvetlenül lagzi előtti napokban, mindkét háznál elkezdődött a csigatészta készítése, ami a lagziban feltálalandó *kakaslevesbe* leginkább megfelel. Legalább száz „level” *{level—kézzel elnyújtott vékony tészta}* tésztát gyúrtak, és nyújtottak el lányok, fiatalasszonyok. Az idősebb asszonyok pedig pálcikáikkal csigatésztává pödörgettek a fürge ujjaikkal.

Vőlegényes házhoz csigatészta készítés közben vitték a mennyasszony ajándékát, amely nem volt más, mint az illatozó, szagos rozmaring és sok-sok bokréta, amely vendég legények mellére kerül

feltűzésre a lagzi napján.

Mennyasszonyos házhoz ekkor küldte el a vőlegény saját ajándékát, ami selyem jegykendő néven vált ismeretessé, lehetett ez az ajándék még egy szép hálóing is.

A mennyasszonyi ajándékot hozók érkezésükkor egy szép versikébe kezdtek:

Itt ez a szép hely, ahová indultunk,
Isten szent nevével el is jutottunk.
Illő tisztelettel megkérjük vőlegény urunkat,
Hívja össze mind a derék ifjakat.
Hagy tűzzük fel nékik ezt a szép bokrétát,
Ami mennyasszonyunk drága ajándékát.
Mivel a bokrétát elhoztuk ide,
Hol van a vőlegény ki tőlünk, átvegye?

Az ajándékhozók az ajándékok átadása után viccelődtek, szórakoztak egy darabig. Vendégek asztalára jófajta borocska, édes pálinka és persze finom, házilag készített sütemények kerültek felszolgálásra. Olyan, mint köszöntőkalács, túrós rétes, mákos rétes, herőce *{ ropogós tésztából, olajban kisütött, barázdált, négyszög alakú paraszt sütemény},* és pampucka *{fánk}*.

Miután a vendégek kiszórakozták magukat, ettek, ittak a részükre felszolgált ételekből, italokból, egy búcsúzó versikébe kezdtek, amelyből a vőlegény megérthette, a távozók örömmel tennének neki „*szívességet*”, amennyiben mennyasszony részére, velük ajándékát el akarná küldeni. Természetesen

szép selyemkendőre és hálóingre gondoltak, amelyet a vőlegény már jóval előbb elkészítetett:

Hogy ne vegyék rossz néven,
Hogy én visszajöttem,
De ma egy hű pár követe lettem.
Ha talán akarnak valamit üzenni,
Egy kis ajándékba is el tudnám vinni.
Mert a mi mennyasszonyunk azt is megérdemli,
Hogy egy kis szívességet cselekedjünk neki.
Ha úgy tetszik, bízzák kezeimre,
Vigyázok rá, mint a két szememre.

A vasárnapi nagymiséken már korábban elhangzott templomi *kihirdetés*, amelyen tudatták azokkal, akik még esetleg nem tudták; *Kovács János és Varga Julianna lagzija már közelben jár.* Hiszen már megfogadták a rezesbandát *{rézfúvósok},* ami jó zenét, biztosítja táncoláshoz, szórakozáshoz. Szegényebbek cigányzenekart fogadták, amely messze falvakban szintén híres volt jó zenéléséről.

Ekkor szóltak a szomolyai templom harangjai az öröm hangján. Kis- és nagyharang kongó hangjai hívogatták a híveket nagymisére. Falut határoló dombok, Gyűr tető és Nagyvölgy-tető, egymással versenyezve verték vissza a harangok zúgó-kongó, varázslatos hangját. Ez csak részben sikerült nekik, mert a hangok egy részének így is sikerült túljutnia a dombokon, hogy még szomszédos falvakban is hallhassák üzeneteiket. Mert a harangokkal mindent lehet üzenni: *örömet, bánatot, bajt, veszedelmet*. Ezért az öröm, bánat, vagy félelem fészkelődik ilyenkor az

emberi lelkekben. Most az öröm hangján szóltak a harangok! Közelgő lagzi napját hirdették, és hívogatták misére híveket. Az újbor már kiforrott a falut határoló szőlők terméséből. Gazdája gondoskodása mellett, malacból szép hízott sertés növekedett, baromfi ól lakói is megnőttek.

Nemcsak násznép készülődött a lagzira. Készülődött az egész falu. Szegények, elesettek, potyalesők, bolondok. Egy közös vonás jellemezte őket: —*egyszer igazán jól lakni*. Falu bolondja Muszka Pityu, alacsony emberke. Mindig ajándékba kapott hosszú nadrágjában még akkor is bukdácsolt, ha nem volt részeg. Az, hogy nem volt részeg, ritkán esett meg vele. Másik nagyevő-Busa. Legjobban akkor sértődött meg, ha valaki őt normálisnak merte mondani. Ilyenkor annak futnia kellett, de gyorsan, mert falábát lekapcsolva, móresre tanította az illetőt. Őket meg kellett hívni, mert nélkülük nem volt igazi lagzi. Természetesen a nagyvőfély bokrétái illették meg őket.

Javában folytak már a lagzi előkészületei. Készítették a sátrakat, mert esőre mindig lehetett számítani. Már most elsüllyedtek padokkal, asztalokkal megrakott szekerek a sáros alvég, és sáros felvég utcáján. Kocsmából, kultúrházból és magánházaktól kellett összehordani e tárgyakat lakodalom idejére. Tálakat, tányérokat, fazekakat, főzőüstöket, dróthálós százliteres cserépfazekakat, evőeszközöket. Rokonság egy emberként fogott össze, hogy sikeresen bonyolítódjon le e nagy, és költséges rendezvény.

Gazdag szülők könnyebben estek túl ezen a rendkívüli költekezésen, de a szegényebbek még évek múltán is megsínylették a nagy költekezést. Erejükön túl vállaltak a lagzi költségeit, nehogy a falu szájára vegye őket.

Falu úgy is talált kifogást: —*még ennivaló sem volt elegendő, innivaló sem, rezesbanda is kevés emberrel játszott, azért nem hallatszott még Szomolyán sem igazán, nem még a szomszéd falvakban* —mondták a bajt keverő pletykások.

Virág és *Lámpás* nevű tehenek nemigen törődtek sem mostani, de még egy későbbi pletyka lehetőségével sem. Egykedvűen vonták megrakott szekeret, és lábukkal dagasztották a cuppogó sarat, amely szerteszéjjel fröccsent, minden lépésük nyomán. Nyakukban járom recsegett-ropogott a súlyos rakomány miatt. Csak a kutyák ugattak, csaholtak vidáman. Mintha éreznék, hogy hamarosan finom, ropogós csontokat rághatnak anélkül, hogy nekik ezért megrakott szekeret kellene vontatniuk.

Módosabb szülők lóval vontatott szekérrel szállították lagzihoz szükséges felszereléseket. Így csinálták Juli szülei is. Szekér ülésén Juli bátyja ült búskomoran, mert összeveszett szerelmével. Egyik kezében ostor, másik kezében gyeplő hajtószára feszült, és szomorúan dúdolgatott:

„Van nekem egy imakönyvem,
Belenézek, hull a könnyem.
Az van abba beleírva,
A szerelem tesz a sírba.
Mindenkinek azt ajánlom,
Szerelemnél jobb az álom,

Mert az álom nyugodalom,
A szerelem szívfájdalom.”

Ostorával a lovak közé csapott.

—*Gyerünk Pejkó! Gyerünk Táltos! A keserves mindenit ennek a rongy életnek!*

Szegény lovak nemigen tehettek róla, hogy szeretőjével összeveszett és ezért most borgőzös annak feje. Az ostorcsapásokra még jobban megfeszült a hámfára csomózott istráng. Szekér meg-megugrott, és ilyenkor a lócák, asztalok majdnem sárba potyogtak a szekérről.

—*Csillapodj már Jóska!* —szólt rá a mellette helyet foglaló szomszédlegény, aki aggodalmasan figyelte a dülöngő rakományt.

Jóska, talán csillapítás hatására, talán azért, mert belátta, hogy a szegény párák, nemigen tehetnek az ő bánatáról, szíjostort rakomány közé dobta, és lovakra bízta a további tempót. Csak nótáját dúdolta szomorúan tovább.

Miután hazaértek és mindent leraktak, elmondhatták, hogy minden eszköz megérkezett a lagzi színhelyére. Megérkezett az este is. Így aki már tehette, nyugovóra tért.

Nem mindenki tehette, mert a vőlegénynek még legénybúcsúját kellett megtartania. El kellett búcsúznia legény cimboráitól, akikkel éveken át oly sok időt eltöltöttek szórakozásban. Barátokkal való szórakozásnak ezután már vége. Kovács Janinak ezután már felesége lesz, akivel már házasságban élnek, talán életük végéig.

Barátaival, jó bor mellett, idézték fel azokat az eseményeket, amelyek életük végéig megmaradnak emlékeikben. Ezek között az események között volt sok jó és egy kevés rossz is. Sok lányhoz eljártak udvarolni, locsolkodni és az udvarolgatás közben, próbálták kiválasztani azt a lányt, aki legmegfelelőbb lehet számukra egy életen át.

Kovács Janinak sem vezetett Varga Julishoz már az első útja. Több lánynak udvarolt legény évei során, hogy megismerje őket. Egyik lányban ez tetszett meg, a másikban az. Mégis mindig tovább állt, kereste az igazit, akit nehezen talált meg. Olyat keresett, akiben legtöbb jó tulajdonságot egy személyben találja meg. Szép is legyen, jó is legyen. Az sem baj, ha gazdagabb a templomegerénél. Így jutott ő el Varga Julishoz, kiben legtöbb jót találta meg ahhoz, hogy egy egész életre összekösse vele sorsát.

Nem sokáig tarthatott a legénybúcsú. Legény barátai tekintettel voltak arra, hogy vőlegényre, következő nap folyamán, komoly helytállás vár.

Bizony, már korábban meg kellett volna tartani e búcsúzást, amely vőlegény legényi életének vet véget. Ezzel azonban elkéstek, mert az utolsó napra hagyták. Eldalolgattak, elbeszélgettek még egy ideig, majd elköszöntek tőle ezekkel, a szavakkal:

—Nagyon irigykedünk rád Janikám, mert szép feleséged lesz! Ilyen asszonyért mi is abbahagynánk a legénykedést! —mondták, és ezt őszintén gondolták, majd kezet ráztak vele és elengedték

aludni, hogy másnap pihenten ébredjen, mert holnap helyt kell állni a lagziban. Ez a nap már a lagzi napja lesz!

A LAGZI NAPJA.

Az égbolton még semmi jele nem látszott annak, hogy a Napnak kedve lenne felbukkanni a dombok mögül. Körös-körül sötétbe burkolódzott a látóhatár, pirkadat még messze-messze, keleten járt.

A kakas is csendben volt. Máskor ilyen tájban már hallatta érces hangját, mintha neki kellene elővarázsolni a domb mögül a Napot! De most csak egészen halkan köszörülte torkát. Mint aki megérezné, hogy becses személyére és a baromfi ól népére, nagy-nagy veszély leselkedik.

Minden oka meg volt az aggodalomra. Előző nap a mellette levő ólból nagy sivítások mellett eltűnt a *„Röfi”*. Azóta sem hallja szuszogását röfögését, ő és a baromfi ól apró népe. Ez már több volt neki, mint gyanús.

Korábban haragudtak Röfire, mert egy pár darab szárnyas társuknak kitekerte a nyakát, amikor betévedtek hozzá kapirgálni a moslékosvályúhoz. De most mégis sajnálták őt. Ebben a sajnálatban már a saját népüknek sajnálata is benne volt. Valami nagyon-nagyon rosszat sejtettek, ami vár rájuk. Ezt a rosszat a

díszes tollazatú kakas érezte meg leginkább. Ezért nem akart igazi kakas hang jönni a torkára, amint a szokásos hajnali kukorékolását próbálgatta, mely sehogyan sem akart neki most sikerülni.

Restellte ő ezt nagyon, hogy többszöri próbálkozására sem igazi a hangja. Restellte a gazdájától, aki mindig az ő érces hangú kukorékolására ébredt korábban és most talán még meg sem hallja erőlködését.

Különösen pedig az utcabeli kakasok előtt szégyellte mindezt, akik ezt hallva, máris arra gondolnak, hogy kappanná változott. Persze, ennek ugyancsak örülnének ezek a díszes tollú, ravasz baromfik. Talán közülük nem egy, már gondolt a tyúkjainak elcsábítására, ha már ő hasznavehetetlenné változott. Tudta, hogy sok irigye van a környéken, mert hangjának ércessége tiszteletet parancsolt mindenkitől. Hajnalonként mindenki megismerte ércesen csengő hangját és voltak olyanok, még az emberek között is, akik a pokolra kívánták. Főleg olyanok, akik szerettek volna még lustálkodni az ágyban, amennyiben a hangját bírták volna idegekkel hallgatni.

—Istenem, milyen szép is volt az élet! Milyen szépek voltak tyúkjaim! Különösen pedig az a kendermagos, amelynek hátán sokkal többet szeretettem időzni a kelleténél!—sóhajtotta két torokköszörülés közben. Bizony, bizony a kendermagos tyúknak már elege volt belőle, ezért lerázta a hátáról a legtöbbször. Most már nem rázza le többet, ennek is vége van. Eltökélte, hogy nem adja olcsón az életét.

A ház felől zajos emberek közeledtek.

Kezükben kések és tálak verődtek össze. Imbolygó lámpák fényénél, az éles kések vészjóslóan csillogtak. A tyúkok nagy rikácsolásba kezdtek a közeledők zajára. A kakas készenlétbe helyezte karmait, és a csőrét, hogy a gonosz szándékkal érkezőket a helyzethez illő fogadtatásban részesítse.

Marcsa nene, a környék leghírhedtebb tyúk mészárosa gyanútlanul közeledett a mindent eltakaró bő szoknyájában. A stampedli pálinka kellő időben történt felhörpintése biztosította számára a bátor megjelenést, a baromfi ól ajtajában. Égett a vágytól, hogy a kakas nyakát mielőbb elnyisszanthassa. Már régi adóssága volt az éjszakáját oly sokszor megzavaró kukorékoló madár számára. Úgy érezte, itt az ideje, hogy a régóta kellemetlenkedő, szomszédjában élő kukorékoló madarat végleg elnémítsa. Szentül hitte, ez a „madár" belát az ő szobájába, és amikor ő elszenderülne, akkor kezdi rettenetes kukorékolását. Ezért kell neki reggelente szörnyű fejfájások közepette kelnie.

—De ennek most vége!—az éles késsel elszántan közeledő, bőszoknyás asszony, szorongatva a kést jobb kezében, míg a ballal a vérnek szánt tálat tartotta.

Végighúzta kezét a kés élén óvatosan, és elégedetten elmosolyodott. Kinyitotta az ól ajtaját és a pálinka adta bátorsággal beszólt neki:

—Gyere csak ki szépséges madaram, nézd csak meg milyen szép nap, virradt rád!

A következő pillanatban a homályos ól körül olyan hangokat hallhattak a jelenlévők, mintha a *„Röfi"* támadt volna fel és kezdene el újra visítani,

majd hörögni. Az előbb még kárörömmel érkező Marcsa nene hanyatt zuhant, a tál és a kés messze repült kapálódzó kezéből, amellyel igyekezett fejétől távol tartani a harcias kakast. Az éltéért küzdő kakas azonban nagy buzgósággal védekezett, hogy élete utolsó perceiben még jobban eltorzítsa Marcsa nene már amúgy is eléggé banyás arcát. Körmét az arcába akasztotta, és azzal mélyszántást végzettráncos, kemény bőrében.

—Jaj! Jaj! Jaj, nekem! Elcsúfított! —kiabált olyan keservesen, mint akinek ez idáig a szépsége a menyasszonyét is meghaladná.

—Hogy a zíz enné meg az ilyen jószágot! Az enné meg, a nehézséges nyavalya!

Szórta szitkait az elpusztult kakasra, kinek időközben a többiek kitekerték a nyakát, és az ő talpra állításában segédkeztek.

Ez nem bizonyult könnyű feladatnak, mivel régen elmúlt, azaz idő, amikor Marcsa nene étvágyára fordult. Terebélyes szoknyája takarta ugyan, több mint gömbölyded alakját, amelyet hosszú évek alatt sikeresen gyarapított. Most azonban, amikor fel kellett őt emelni a *„küzdőpadról”,* derült ki, nemcsak a szoknyája terebélyes, hanem ő maga is. Szemére csúszott fejkendője fél arcát eltakarta, így az orrát hasonlóképpen.

A kendőjét kicsomózták, és lehúzták a fejéről. A lámpa fénye megvilágította véres orrát és arcát. A jelenlévők döbbenettel tapasztalták a feldühödött kakas karmainak, arcátalakító munkáját. Merthogy az arca átalakult, a felől nem lehetett kétsége a jelenlevők közül senkinek sem.

A tisztaszoba falán csüngő fényképére már egyáltalán nem hasonlított. Sokkal inkább egy bányarémre, melytől nem csak a kisgyerekek rémülnek meg, de a nagyok is. Mindezért őt mielőbb orvoshoz kellett elvinni.

Az orvos alig hitt a szemének, hogy egy kakas milyen sebet képes ejteni. Nem csodálkozhatott sokáig a pórul járt öregasszonyon, ezért azon nyomban egy injekciót nyomott, Marcsa nene hátsó felébe. Az orrának sebét egy pár öltéssel megvarrta, amely eddigre már duplájára dagadt a korábbi nagyságának. Pedig eddig sem mondhatta rá senki, hogy milyen fitos orrocskája van a pletykás satrafának.

A lagzi készületei tovább folytak. E rövid tragikomikus esemény után folytatódott a baromfi ól lakóinak elkerülhetetlen pusztulása. Mire a Gyűrtető mögül bekukkantott a Nap a faluba, már mind átadta lelkét teremtőjének. A nagy üstben felforrt a víz, hogy a kakast és népét díszes tollazatától mielőbb megszabadítsák az erre váró asszonyok, akik fürge ujjaikkal neki kezdtek a koppasztásnak.

A nagysátor felállítását már az előzőnap befejezték, és most az asztalok, lócák berakása is a vége felé járt. A legények serényen dolgoztak, persze a gyerekek szintén örömmel segédkeztek az elhelyezésükben.

A vőlegényes háznál az ebéd előkészületei jó ütemben haladtak. Az udvar sarkában felállított konyhában, a főzőüstök és a dróthálós

cserépfazekak alatt, pattogott a tűz. Mellettük főzéshez jól értő, sok lagzit megjárt asszonyok, tették a dolgukat nagy hozzáértéssel.

A menyasszonyos háznál hasonlóképpen folytak az előkészületek, a saját vendégseregük ebédre való fogadásához. Majd ebéd után találkozott a két násznép a közös mulatáshoz. Még az ebéd nem főtt meg teljesen, de már a *„főkóstolók”* megjelentek a finom illatokat árasztó konyha közelében. Busa, Antus Mari, Muszka Pityu és a többi szegények. Nagy hajlongások mellett kívántak minden földi jót a ház népének, cserébe egy kis kóstolóért.

—Hogy a rossz törje ki a nyakatokat, hát még meg sem főtt az étel! —zsémbeskedett Borcsa nene, amikor elmondták mondókájukat, az üres edényeiket csörgető, éhes gyülekezet tagjai.

—Hát nem látjátok, hogy még most kezdett el forrni az étel?—mutatott a tele kondérok felé, melyek közül az egyikben egy kakas láb meredezett az ég felé, talán éppen azzal a körömmel a végén, amelyik Marcsa nene arcát olyan disznó módon elcsúfította.

—Jó lesz már az! —mutatott a korgógyomrú Busa a meredező kakasláb irányába, ugyancsak kívánós szemekkel.

Borcsa nene, a kezében levő, nagykanállal rácsapott a mutogató kezére, miközben rákiáltott:

—Tán a falábadat tegyük be helyette, te bélpoklos?

Az erélyes fellépés hatására, tisztes távolságra oldalogtak a konyhától. Hogy az előbbi látogatók, okozta bánatát, enyhítse, nagyot nyelt az üst mellé eldugott pálinkás butykosból.

Rozi nene aggódva figyelte Borcsa nenét, akinek a mozgásán már eddig is egyensúlyi zavarokat észlelt. Most, amikor a kezében lévő fakanalat úgy vágta bele a levesbe, hogy annak felső, zsíros rétege szerteszét fröccsent, nem állta meg szó nélkül:

—Ejnye, ejnye ángyikám, hát nem azért tette azt oda Pesta sógor, hogy egyszerre megigya.

Ezekre az intőszavakra az ángyikám visszatette a butykost a korábbi helyére és morogni kezdett:

—Pesta sógor, Pesta sógor! Ő is megitta még a denaturált szeszt is, húsvét másnapján! —mondta sértődötten, hogy még őt figyelmezteti valaki a jó modorra.

Szomolyán jóformán mindenki rokona

mindenkinek. Sógora, komája, keresztapja, keresztanyja, komaasszonya, sógorasszonya, sógorura. De ha ezek közül egyik sem, akkor öcsém, bátyám, édes lelkem, aranyoskám, vagy lyuksógorom.

Rozi nene észrevétlenül a pálinkás butykos után nyúlt és egy biztonságosabb helyre rejtette. Egy konyharuhával eltakarta, hogy annak látványa ne idegesítse kedves ángyikáját. Nem akarta, hogy az étel úgy el legyen sózva, mint keresztfia lagzijában, ahol a káposztába sótartóval együtt lökte bele a sót. Igaz, a sótartót kihalászták a káposztából, de tartalma mind bent maradt.

Az ebéd ideje már a közelben járt. Nemcsak a nagyüstök és fazekak irányából terjengő illatok jelezték azt, hanem a vőlegény rokonainak folyamatos érkezése. Jöttek egyenként, vagy csapatba verődve. Távolabbi rokonok egyenként, kezükben csüngetve ajándékaikat, képviselték családjukat. A közelebbi rokonság esetében a család minden tagja eljött, és hozták a sok ajándékot. A még közelebbiek már itt voltak tegnap is, ma is. Ők „állították”, szervezték, csinálták, nagy buzgalommal a lagzit, hogy mire a vendégek megjönnek, már minden készen várja őket.

A lagzitól harminc-negyvenméternyire, a rezesbanda tizenkét tagja gyülekezett. A kifényesített rézfúvós hangszereken szikrázott a napsugár. Ha netalán egy légynek kedve lett volna valamelyiken megpihenni, az, minden bizonnyal a nyakát törné. De ekkora fényesség láttán nem próbálkozott egyikük sem.

A rézfúvós zenekar vezetője, Farkas Lajos, egy rövid indítófúvással megadta a hangot, és a jelet

társainak, akik ezután a vezérükhöz csatlakozva, egy fergeteges indulóba kezdtek.

—Itt van a banda! Itt van a banda! – ugrottak a vőlegényes háztól fiatalok, öregek, gyerekek, és aki csak tehette, hogy megbámulják a már oly sokszor látott és hallott rezesbandát.

A zenekar rövid beköszöntő után közeledett lassú lépésben a ház felé, és játszotta a lagzis nóták egyikét:

”Két út van előttem,
Melyikre induljak?
Kettő a szeretőm
Melyiktől búcsúzzak?
Szőkétől búcsúzom
Piros Pünkösd napján,
Barnától, a babámtól,
Halálom óráján”.

A falut határoló dombok, és a házak falai visszhangozták a rajtuk megtörő hangokat, amitől még a süketek is hallókká váltak. Borcsa nene, fakanalát magasba emelve, ropta a táncot. Fekete fejkendőjén a csomó meglazult, ezért a jobb szemére csúszott, de bal szemével ettől még kitűnően látott. Legalábbis meglátta azt, amit akart. Meg is látta, amint Izidor sógor nem messze tőle, egyedül, komótosan—megadva a módját —jobbra-balra sasszézott, keményszárú, ez alkalomra késztett csizmájában. A fakanáltól mentes szabadkezével elkapta sógorát és olyat rántott rajta, hogy annak pörge kalapja majdhogynem lerepült fejéről.

—Tyű, az angyalát neki sógorasszony! De jó erőben van kend ma!

Azért mondta ezt, mert két napja még a gyengeségére panaszkodott, meg arra, hogy szaggat a hátába. Görcsöl a veséje, mája, meg mindenhol, ahol csak görcsök elindulhatnak az emberi szervezetben.

—Ne totyogjon már Sógoruram! Nem hallja, hogy lagziban fújja a banda, nem pedig a siralomházban? —mondta, és a következő pillanatban úgy forgatta őt, mintha hátában szaggatást soha nem érzett volna, és persze görcsei sem indulnának sehonnan.

Busa, felpántlikázott falábát feje fölé tartva, a fél lábán ugrándozva táncolt. Változatlanul kitartott amellett, ő bizony nem normális. Bárki ennek

ellenkezőjét állította, a magasban tartott falábával bírta jobb belátásra. De ilyet most senki nem akart mondani róla. Most sem és máskor sem. Ha csak valami büdös kölyöknek futáshoz kedve nem támadt. Mert ekkor Busa elmeállapotát normálisnak kellett mondani, és ezután a futás soha el nem maradt.

Muszka Pityu, a most is hosszúra sikeredett nadrágját táncolta a talpa alá. Karjára szíjazott vekkeróra ketyegése most nem hallatszott a rezesbandától, de ő ennek ellenére időnként füléhez tartotta, hogy szerkezetei őrlik-e még az időt.

Nem mintha az idő múlása különösebben érdekelné, hiszen az óra kis- és nagymutatóinak különböző helyzeteit soha sem tudta megérteni. Megelégedett azzal, hogy a nagymutató a nagyobb, a kismutató a kisebb. Ez a felismerés minden tudásvágyát kielégítette.

A lagzi apraja-nagyja ropta a táncot. Aki csak tudta és ahogy bírta, mindenki ropta a táncot mindaddig, amíg a zenekar dobja egy bődületes durranással a nóta végét jelezte.

A dobos akkorát ütött a dobverővel dobjára, hogy a tisztaszobák falán a tányérok, és tálak, földrengést jeleztek. Megrezdült ám a lányok-legények lelke is. De ez a rezdülés most jól is esett. Ábrándokat szőttek, amelyeket talán majd a valóság fog követni egyszer. A remény, hogy majd az ő lagzijukban is ekkorát szól a nagydob.

Erre a gondolatra, a tánc után gyorsan dobogó szívük, még jobban dobogni kezdett. Arcuk még pirosabb lett, mintha már nem lett volna most is eléggé piros.

A vőlegény anyja és apja a kapuban állva üdvözölték a zenészeket. A kulcsár *(italok felszolgálását irányító személy)* a segítségével együtt italokkal kínálták a zenészeket, akiknek a jókedv, az erőnlét miatt erre valóban szükségük volt. Azonban a mértékletességet mindig szem előtt tartották. Bizony mindenki számára kellemetlen lenne egy használhatatlan rezesbanda.

Kisvőfélyek, nagyvőfélyek sorra kínálgatták italokkal a vendégeket. Sőt, még az utcán bámészkodó, kíváncsiskodó hívatlan vendégeket is, hogy jó emlékkel gondoljanak majd erre a lagzira.

A nagyvőfélyek az asztalok mellé irányították a vendégeket, ahol az ebéd felszolgálása hamarosan megkezdődött. A legközelebbi vendégeket az örömszülők —házigazdák—kérték fel, hogy kövessék őket a tisztaszobába, ahol az ő részükre külön szolgálták fel az ízletes falatokat.

Ezek közé a vendégek közé tartozott gyökerei révén a faluból elkerült értelmiségi vendég is. Legfőképpen pedig komámuram, komámasszony, sógoruram, sógorasszony, nagybátyám, nagynéném és a falu hivatalából egy-két potyaevő-ivó, akik már jó előre rátukmálták magukat a vendégfogadókra.

Az ebéd csak egy előétkezésnek számított, az esküvő utáni vacsorához képest. Mégis illett az ételeket verssel beköszönteni, amit esetleg a kisvőfélyek is örömmel vállaltak. Az esküvő utáni lakomát azonban inkább a nagyvőfélyek köszöntötték be. Ezek a legények, vagy házas fiatalemberek, általában a rokonság soraiból kerültek ki. De előfordult, hogy talpraesettsége miatt választották, pedig nem is volt rokon. Ilyenkor

fizettek neki a szerepléséért. Most a rokonságból kerültek ki a vőfélyek.

—*Halljunk szót Uraim!* —kiáltott az egyik nagyvőfély, hogy a vendégek figyelmét ezzel magára terelje. A vendégek zsivaja azonban elnyomta a hangját, ezért a zenekar felé fordult. A dobosnak nem volt ismeretlen a vőfélyek segélykérő tekintete. A nagydobjának oldalába vágta az ütőt, majd kétszer-háromszor összeverte a cintányérokat. Ezt már még a halottak is meghallották, egyesek szerint. Mindenestre, az italozgató vendégek zsivaja elcsendesült.

—*Halljunk szót Uraim!* – ismételte meg figyelemre való felhívását a vőfély.

Egy tál csigatészta-levest tartott kezében, mögötte a többi vőfélyek hasonlóan. Bal karjukon hófehér, hímzett asztalkendő (konyharuha) csüngött. Lábukon fekete keményszárú csizma ragyogott, ráhúzva a priccses nadrágra. Azok pedig, akik a hagyományokat már nem követték, fekete félcipőt és vasaltnadrágot öltöttek magukra. Felső testrészükön mellényt, vagy a vasaltnadrághoz tartozó kabátot viseltek.

Tetszés szerint kalapot használtak, ami pántlikával volt díszítve. Bal mellükön a vőfélyi bokréta, különböző hosszúságú szalaggal díszítve. A hosszúság mértéke a vőfély rangját jelezte. A kisvőfély rövidebb, míg a nagyvőfély a hosszabb szalaggal díszített bokrétát viselte. Előttük hímzett, fehér kötény szolgálta a nadrágjuk védelmét. A vőfély egy köhintéssel köszörülve hangszalagjait, majd a köszöntő vers mondásába kezdett:

” Íme, az első tál ételt behoztam
Hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam.
Szakácsasszonnyal jól megfűszereztettem,
Gyömbérrel, sáfránnyal, és jól meg is sózattam.
Örülök, ha tálat viszem ki üresen,
Így a vendég gyomra nem marad üresen.
Tessék hozzá látni – de frissen.
Igen jó étvágyat kívánok szívesen!”

A vendégsereg a tisztaszobában, és a sátorban megfogadta a vőfély tanácsát, és nagy igyekezettel látott hozzá az asztalra lerakott ételek fogyasztásához.

A tisztaszobában komámuram már derűs jó kedvében volt. Egy kis stampedli, egy pohár bor, megtette a hatását. Egyébként sem kellett a szót fogóval kihúzni belőle, most meg különösen nem, hiszen az ő keresztgyerekének volt most a lagzija.

—Hát akkor fogjunk hozzá! Legalább az evésben értsünk egyet, ha már a dologban nem. —szólt asztaltársaihoz, és a szedőkanállal merített a tálból, nagy kanálcsörgés mellett, mindenféle illemet mellőzve, aminek pedig a betartására élete párja—komámasszony—már korábban figyelmeztette.

Komámasszony lába az asztal alatt rögtön munkába kezdett, a patkóval erősített cipője sarkával. Komámuram arca eltorzult, amikor bokájában a mennykő becsapódását érezte. Bambán nézett élete párjára, aki kemény tekintetek mellett sziszegte, hogy a többiek ne hallják:

—Ne olyan mohón! Óvatosan. Nem meg mondtam? Ezek művelt úriemberek, akik előtt

finoman kell viselkedned! —intett alig észrevehetően a tisztaszoba többi vendégei felé.

Komámasszony most érthetően dühös volt. Már napok óta mást sem tett, csak a *„jó modorra”* oktatta komám uramat, amely például ekképpen hangzott:

„—Nem csörögni, nem zörögni a kanállal, és főleg nem szürcsölni a levest, mert ott nem az istállódban eszel, ahol a teheneidnek mindegy, hogy te milyen zajjal zabálsz. Még azt találják mondani, hogy nem tudod kulturáltan degeszre tömni a bendődet.

Akikkel egy asztalnál ülsz, azok mind finom és kulturált emberek, akik sok év tanulás után szívták magukba a kulturált evés nagy-nagy tudományát. Késsel és villával esznek. Persze te még azt sem tudod, hogy van olyan villa, amivel nem a szénát pakolják a szekérre, hanem a finom ételeket rakosgatják a szájukba a tanult emberek. „

Így figyelmeztette komámasszony még idejében és erre most mégis csörömpöl a szedőkanállal úgy, mintha kellő oktatásban nem részesült volna még kellő időben.

A kioktatott komámuram megpróbált vigyázni a jó modorra. A csörömpölés alábbhagyott, de a leves szürcsölése nem csendesült. Kanalából teljes erővel szippantotta a levest, ami olyan hangot adott, mintha levegőt engedne ki valaki egy jól felfújt léggömbből.

A levesben található hússal úgy csámcsogott, mint a *Röfi* csámcsogott a meleg moslékban talált répával, amíg a lagzi miatt a lelkét ki nem lehelte.

Az értelmiségi asszonyság lesújtó pillantásokat küldött komámuram irányába. Neki már a megérkezéskor viszketett a háta az egész lagzitól. De hát a gyökerei miatt el nem kerülhette ezt az

eseményt. Legszívesebben kitépte volna az összes gyökereit. Ám erre lehetősége nem igen volt sem neki, sem másnak. Születésének időpontját és helyét még ő sem tudta befolyásolni.

Ábrándjai között gyakran szerepelt ilyen feltételezés; *mi lett volna, ha ő egy főorvosi családban születik meg valaha?* De ez a vágyálom már mindörökre csak álom maradt. A valóság pedig az volt, hogy komámurammal egy tálból merték a levest, és a szürcsölését, csámcsogását is viselnie kellett.

Rettegéssel töltötte el az a gondolat, hogy valami bacilus megfertőzi. Ezért a kanalat, tányért újra törölte a konyhakendővel, mégis fitymálva turkált az ételben.

Nem úgy komámuram! Ő még nem hallott a bacilusokról. Az iskolában sem tanult róla, pedig azok a fránya bacilusok már akkor is léteztek. Ezért jóízűen kanalazta az ételt, és a szükség, ha úgy hozta, még böfögött is hozzá.

Az elvárosiasodott asszonyság, a sok aggodalom és egyéb hatás miatt, közel állt ahhoz, hogy migrénje kiújuljon. Ettől mindenkit mentsen meg az Isten. Szerencsére a zenekar az ebédet már befejezte, és zenélésbe kezdett, amitől már semmilyen szürcsölés nem hallatszott, és a városi asszonyság migrénje felszín alatti szunnyadó vulkánná változott.
A rezesbanda fújta, a vendégek énekelték a következő nótát:

„Rózsa, rózsa labda rózsa levele,
Csak egy kislány neveltek a kedvemre,
Azt is azért nevelték a kedvemre,
Kék a szeme, göndör haja fekete.

Alig várom, hogy a nap lenyugodjon,
Hogy az égen páros csillag ragyogjon,
Ragyogj csillag, páros csillag sokáig,
Kísérj el a szeretőm kapujáig."

A zenekar alighogy ezt befejezte, kezdte a másikat:

„Réten, réten, sej a szomolyai réten,
Elvesztettem a zsebbe való késem,
Késem után a karikagyűrűmet,
Azt sajnálom, nem a régi szeretőmet."

A vendégek jókedvűen dalolták a zenekar által játszott nótákat. Még a lompos szőrű pulikutya, a Morzsi is, két lábra állt jókedvében. A nagydarab csontok eldorádója volt számára ez a lagzi. Ekkora bőséggel már ő sem számolt. Ezért egy ideig még a kert felé hordta a csontokat, de ennyivel már ő sem bírt, ezért befejezte a csontok elásását, és tele hassal most a vendégek között nyüzsgött tovább, mindaddig, amíg a lábára lépett valaki.

A káposzta és sütemények elfogyasztásával az ebéd végére értek. A vőlegény öltözékén az utolsó díszítéseket is elvégezték, és a kísérő vendégek is kicsinosították magukat, hogy megfeleljenek a vőlegény kíséretének.

Ezen előkészületek után elindult a menet a menyasszonyos ház felé, hogy a menyasszonyt a *kikérjék*, és az esküvőre kísérjék.

Előbb azonban a vőlegény búcsúztatása következett. Ezért a nagyvőfély, a vőlegény szülei felé fordulva, egy versikébe kezdett:

„Mielőtt indulnánk Isten oltárához,
A vőlegény nevében ekképpen szólok:
Kedves édesapám, előbb hozzád szólok,
Szemedből könnyed törölgeted, látom,
Mert fájdalom és könny nélkül,
Megállni nem tudod,
Hogy legény fiadtól most el kell válnod,
Nem maradok immár az apai háznál,
Bár dolgod megnehezül távozásom folytán,
Hiszen a munkában egyik kezed voltam,
De vigasztaljon e sorsa a legénynek,
Hogy neki kell állnia az élet nehezének,
És Te édesanyám! Te áldott jó lélek,
Látom arcod könnyes, míg én itt beszélek,
Azért édesanyám, ne epeszd magadat,
Bocsáss el engemet, mint kedves fiadat.

Az édesanya csendben sírdogált. Zsebkendőjével törölgette szeme sarkából a kibuggyanó könnycseppeket. Az édesapának is megjelent egy könnycsepp, de igyekezett féken tartani érzelmeit, hiszen ő mégiscsak férfiember. A búcsúztatás után a rezesbanda az idevágó nótába kezdett:

„Köszönöm anyám, hogy fölneveltél,
Kiskoromtól fogva sokat megkönnyeztél,
Jóságodat vissza nem szolgálom,
Áldjon meg az Isten, azt kívánom…”

A vendégek szépen dalolva a nótát, elindultak a menyasszonyos házhoz. A zenészek teljes erőből

fújták hangszereiket, hogy ne csak a faluban, hanem azon túl is hallható legyen. A nagydob erőteljes dobbanással diktálta az ütemet, miközben a két cintányér összecsörrentésével még fokozta a hangerőt.

A *jegyesek*—jegyben állók—egymás kezét fogva mentek a menetben. Hasonlóképpen a komolyabb kapcsolatot tartó leendő jegyesek is. A többi legények és lányok külön-külön csoportban kisérték a menetet. A lányok kezében rozmaring és virág díszelgett, míg a legények díszes szalagokkal szépített fonott korsót tartottak kezükben, illetve emelték fejük fölé ugrándozás közben. A korsók tele voltak borral, amikből a házak előtt kíváncsiskodó, nézelődő embereket kínálgatták. Ezek a borosüvegek, a menyasszonyos házig érve, általában kiürültek. Itt a kulcsár újra töltötte, mert üresen nem illett vele újra az utcára kimenni.

A zenekar újabb nótába kezdett:

„Ezt a kislányt még akkor meg szerettem,
Mikor véle legelőször beszéltem,
Megszerettem sok gyönyörű szaváért,
Homlokára göndörödött hajáért…”

Zene szünetekben is felhangzottak a jókedvű lagzis menet nótái:

„Ősszel érik babám a fekete szőlő,
Te voltál az igazi szerető,
Bocsáss meg ha valaha-valaha vétettem,
Ellenedre babám rosszat cselekedtem.”

„Kinek varrod babám
Ezt a jegy zsebkendőt?
Néked varrom, hogy legyél szeretőm!
Négy sarkába, négy szál szagos rozmaringot,
Közepébe babám, hogy a Tiéd vagyok…”

A menyasszonyt kikérő „sereg” a menyasszonyos ház elé érkezett, ahol zárt kapu várta őket. A menyasszonyt ki kellett onnan kérni, aminek ceremóniáját a rezesbanda egy újabb nótával kezdte:

„Nyisd ki babám az ajtót,
Csendesen, mert meghallják a szomszédok.
Nem baj babám hagy hallják,
Úgy is tudja már az egész világ,
Hogy én Téged szeretlek,
Hogy én Téged soha el nem felejtlek!”

Ez a menyasszony azonban ugyancsak kérette magát, mert a rácsos kapu nem akart nyílni, sem a kapuban senki megjelenni a kérők fogadására. Ezért a banda az előbbi nótát újra megismételte, de a nagydob még nagyobb hangerővel dübörgött. Nem tudni, hogy a cserepek miért nem potyogtak le a háztetőkről, ilyen dübörgésre: A ház lakói, és a menyasszony nem is kérették magukat tovább. Vendégeik kíséretében kijöttek a kapuba, ahol viccesen kérdezték az érkezőktől:

„– Mi járatban vannak?”

– Hát a menyasszonyért jöttünk! – válaszolták az érkezők.

– *Isten hozta magukat!* – fogadták őket.

Majd a vőlegény nagyvőfélye állt elő, hogy a vőlegényt beköszöntse:

„Hála Istennek, hogy ide megérkeztünk,
És ide találva, már be is kopogtunk,
Előre elmondjuk szívünknek szándékát,
Hogy elnyerhessük vőlegényünk párját.
Mert hát azért jöttünk, látszik is ez rajtunk,
Hogy vőlegényünket ide bemutassuk,
Tessék elfogadni a menyasszony párját,
Hogy kérhessük rájuk az Isten áldását!”

Ebből a beköszöntőből megbizonyosodhattak a menyasszonyos ház lakói, az érkezők szándékáról. Tették ezt olyan meglepődve, mintha eddig ilyesmiről sejtelmük sem lenne, és az erre a lagzira való készülődésük csak a véletlen műve.

A gyerekek körbeugrálták a kapuban álló menyasszonyt, akinek hófehér ruhája a földig ért. Sőt még azon túl is! Hosszú uszályát a rózsaszín ruhába öltözött koszorúslányok serege óvta a koszolódástól és sérülésektől. Ezért a földtől tisztes távolban felemelve tartották. Az ugrándozó gyerekek egyike—Jancsika —majdnem az uszályra ugrott játszadozás közben.

—*Hogy a rossz törjön ki!*—ordított rá édesanyja a pajkos csemetéjére.

Ha bárki azt gondolná, hogy ezzel a mondással valóban azt kívánja, hogy a *„rossz”* kitörje—esetleg a nyakát—az bizony nagyot téved. Míg ezt az egyetlen mondatot kimondta, pillanatok alatt változott át arca a haragról mosolyra. Haragudott, hogy majdnem bajt

csinált, de ugyanakkor büszke is volt rá, hogy pajkos az ő gyereke. Nem holmi mamlasz szájú, *tedd idetedd oda, akinek saját gondolatai nincsenek, még a játékát is másnak kell kitalálnia.*

Ilyen viselkedésre *szomolyaiasan* ez a legjobb szó, ami hirtelen eszébe juthat egy anyának, hogy a *„rossz törjön ki”.* Jancsikának ezt már sokszor kellett mondani, és ezért volt olyan egészséges, mint a makk (*szomolyaiasan mondva*).

A menyasszony vőfélyei italokkal, süteményekkel kínálták a vőlegényt és kísérőit. Majd a rácsos kaput szélesre tárva, beengedték őket a házba. Aki nem fért be, azt az udvarra engedték és kezdődött a tánc.

Az esküvő előtti tánc, és nótázás a menyasszonyos háznál, a *„néző”* néven volt ismeretes. Valóban nézett is mindenki, mindent. A legények a lányokat, és a lányok a legényeket nézték. A szülők is figyelték, hogy melyik, milyen ruhába van öltözve. Ki, hogy viselkedik, és melyik lenne jó ő gyermekének házastársnak. Vagy, melyik nem kellene a világ minden kincséért sem.

A zenekar mindent elkövetett, hogy *„nézőben”* mindenki jól érezze magát. Némelyikük olyan erővel fújta hangszerét, hogy a spirál alakú fényes hangszer, majdnem kiegyenesedett. A zenész két orcája, úgy nézett ki, mint egy jól fejfújt léggömb, a hangszer fúvásához beszívott levegőtől, amelyből a következő nóták zenéje hallatszott:

„Nem születtél Te se, mint én
Márványköves cifra palotában.
Felnevelt az édesanyád,
Nádfedeles kis falusi házban,
Mégis milyen büszke lettél,
Mintha selymek közt születtél volna,
Mintha Néked az egész világ
Lábad elé piros rózsát szórna.”

„Nem igaz, hogy tövis nélkül
Nem terem meg az illatos rózsa,
Hogy a hosszú szerelemnek csalódás az ára,
Dobd félre a büszkeséget
Szeresd azt, ki majd meghal utánad,
Akinek a rózsafáján nem terem meg
Csak tövis és bánat.”

„Búza, búza, de szép tábla búza,
Közepébe leszállott egy páva,
A pávának aranyos a tolla,
Szeretőm a falu legszebb lánya.
Vadkörtefa fehéret virágzik,
Az én babám mindig mással játszik,
Játsszál babám, úgysem nagyon bánom,
Csak azaz egy, hogy nagyon sajnálom.”

„Piros alma kigurult a sárba,
Ki fel veszi, nem veszi hiába,
Én felvettem, megmostam a sártól,
Mégis-mégis elmaradtam a barna babámtól.”

A falu kisebb beosztású *„hivatalnoka”* már csak szerette volna a táncot járni. Csak totyogott, és akadályozott másokat is a bizonytalan lötyögésével. A nagymennyiségű szesz hatására agya elzsibbadt. Szeme összeszűkült, és időnként pislantott egyet, mint az miskolci béka a kocsonyában.

—„Majd én elintézem az adócsökkentést!”— gagyogta a sok szesz miatt egyre érthetetlenebbül. Később már csak ennyit bírt mondani, *„elintézi”, ő elintézi*, de, hogy mit, azt már nem tudta.

Mint nagy potyaleső, első osztályú vendég volt. Nem válogatott. Megitta a sört, a bort, és a pálinkát. Mindent, ami „a”-val vagy „a” nélkül kezdődött. Ő ajándékot nem szokott vinni. Ő csak *„elintézi”* – ígérte folyton, de ezt már ő maga sem igen hitte. De vallotta, olyan szegénynek soha nem szabad lenni, hogy még ígérni se tudjon az emberfia.

Egy darabig még a féllábú Busa hajlandó volt támogatni, aztán ő is megunta, hiszen még ő is el akart zsibbadni. Így hát nem volt mit tenni, mint az istállóba befektetni. Ez volt az őt megillető legjobb hely. Egy ideig még gügyögte a teheneknek; ő *„elintézi”, —talán a jobb szénát*—de azok csak rábőgtek újdonsült társukra, mint a nagy ígérgetőre, és úgy folytatták táplálékuk pusztítását, mintha a fiskális ott sem lenne. Ami azt illeti, a tehenek arcán jobban tükröződött az értelem, mint a fiskális úr pofáján. Majd elszunyókált, hogy vacsora idejére valamelyest kijózanodjon, és az asztal alá kerüljön, az újra felhörpintett bőséges szesz hatására. Nem is bánta senki. Legalább nem ténfergett a legszentebb eseményen, az esküvőn.

A zene elhallgatott. A menyasszony nagyvőfélye

a menyasszony búcsúztatásába kezdett, aki ezzel búcsút vett a szülői háztól, ahová többé, mint lány már nem fog visszatérni. S ezzel életének egy új és előre meg nem jósolható szakasza kezdődik el, *az asszonyi élet!*

” Tisztelt vendégsereg, egész gyülekezet,
Egy pár percre kérek engedelmet.
Mert búcsúzásomnak most lészen kezdete,
Kedves Édesapám! Szóm hozzád fordítom,
Búcsú beszédem zokogva indítom,
Köszönettel veszem, apai voltodat,
Bocsáss meg jó apám, ha megbántottalak.
Te kedves Édesanyám, mikor hozzád szólok,
Szívemben akkor nagy fájdalmat érzek,
Tenéked köszönöm, hogy a világon élek,
Áldja meg Isten érte minden lépésed.
Kedves Édesanyám! Ne epeszd magadat!
Bocsásd esküvőre hű lányodat!”

A menyasszony búcsúztató itt is, ott is könnyeket csalt a szemekbe. Az édesanyja sírt. Apja is igyekezett könnyeit titkolni, mintha ezt ilyenkor szégyellni kellene. Marcsa nene, akinek a kakas elcsúfította az orrát, szólt most a szülőkhöz, vigasztalóan:

—Ne sírjatok! Örüljetek, hogy szép, egészséges lányotok van, és ilyen vőtök lesz, mint ez a Jani. Ha nem is gazdag, de becsületes, jó ember. Az lenne a baj, ha nem kellene senkinek.

Erre megnyugodtak. Végtére is a lánynak az a sora, hogy feleségül vegyék. Mert minek nyílna a virág, ha nem azért, hogy leszakítsák. Bíró Ilonka

szülei már nem sírnának, ha lányukat feleségül kérné valaki. Még akkor se lenne baj, ha a kérője szegény lenne. Nagy hozományt adnának kísérőül, de még azzal sem kell senkinek. Az élet már csak ilyen. A gazdagságnak nem mindig boldogság a velejárója.

A kapu előtt felsorakozott az esküvői menet. Most már a vőlegény és menyasszony vendégei együttesen alkották a lagzis menetet. Elől a menyasszony hosszú, hófehér ruhában. A ruhájának hosszú uszályát rózsaszín ruhába öltözött koszorús lányok óvták mindentől. Az ő ruhájuk is földig ért. Mint valami kis védőangyalok vigyázták a menyasszonyt, aki kezét a vőlegény nagyvőfélyének karjába fűzte.

Mögötte a vőlegény következett, akinek karjába a menyasszony nyoszolyós lánya fűzte karját. Mögöttük kislányok, kisfiúk virágokkal, bokrétákkal. Természetesen a menyasszonynak kezében, a vőlegénytől kapott menyasszonyi csokor tündökölt. Ez maga egy virágköltemény volt, csak fehér liliomból készülhetett. Ez jelképezte igazán a mennyasszony házasság előtti tisztaságát, szűziességét. Ezután a két nászasszony és két nászuram következett. Ők az *örömszülők*. Remélhetőleg még azok is maradnak sokáig. Utánuk nagybátyám, nagynéném, sógorom, ángyom, sógorasszony, keresztanyám, keresztapám, testvérem, bátyám és a többi közelebbi összes rokon, és távolabbiak. Utánuk a rezesbanda *(rézfúvós zenekar).*

Legvégül a meg nem hívott pletykázók, a lagzis

ételek illatára megjelenő legyek és a bolondok.

A zenekar induláskor itt is belekezdett a már ismert nótába, és megindult a lagzis menet a polgári esküvő helyszíne felé:

„Köszönöm anyám, hogy felneveltél,
Kiskoromtól fogva sokat megkönnyeztél
Jóságodat vissza nem szolgálom
Áldjon meg az Isten, azt kívánom!'"

A községházához érve a zenekar elcsendesült, mert zavarta volna a díszteremben tartandó esküvő ceremóniáját. Csak a közelebbi rokonság mehetett be, a hely szűke miatt. A kint rekedtek halk nótázásba kezdtek, ami nem zavarta a díszterembe kezdődő esküvőt. Az esketést végző hivatalos személy, az iratok átvizsgálása után, a menyasszonytól elfordulva, a vőlegényhez intézte a hivatalos hangú szavait:

—Kovács János! Akarod-e feleségül venni az itt megjelent Varga Julis hajadont?

—Igen! – válaszolta a vőlegény határozottan.

—Ki jelented-e előttem, és az itt megjelent tanúk előtt, hogy őt soha el nem hagyod, hozzá örökre hű leszel?

—Igen!

Majd Varga Julis mennyasszony felé fordulva, hallatta szavait:

—Varga Julis! Akarod-e férjedül az itt megjelent Kovács János, Téged feleségül kérő személyt?

—Akarom! —válaszolta Julis boldogan.

—Akkor most, mint házastársakat kérlek arra, hogy előttem és az itt megjelent tanúk előtt, az előbb kinyilvánított szándékotokat aláírásotokkal hitelesítsétek.

Előbb a vőlegény, majd a menyasszony látta el kézjegyével a házasságukat szentesítő okmányt. Majd a tanúk is aláírták.

Ezután következtek a lagzi népének jókívánságai bent a teremben, majd kint a községháza előtt. A rezesbanda újra kezdte a nóták fúvását:

„Száll a daru, száll a daru magasan a levegőben,
A menyasszony, a vőlegény most megyen az esküvőre,
A menyasszony két orcája, mint a piros rózsa,
Ráillik a, rajta van a vőlegény csókja.”

„Ez a kislány akkor sír,
Mikor koszorú van a fejin (fején)
Megy az Isten házába
Rá gondol a lányok sorsára
Imakönyv van a kezében
Régi szeretője van az eszében
Páros csillag az égen
Ragyog a fekete szemében.”

A községházától a templomig rövid az út. A két előbbi nóta elzenélése, dalolása után az esküvői menet megérkezett a templom lépcsőjéhez. A zenészek és egy pár nem kíváncsi vendég, kint maradt a templom előtt, a többiek érkezési sorrendben, a korábbi alakzatnak megfelelően, érkeztek be a templom belsejébe.

Bent fényárban úszott az oltár, és az Isten háza minden része. A csillárban és az oldalfali gyertyatartókban imbolygó gyertyák fénye még inkább fokozta az ünnepélyességet.

A legények belépés után a karzatra vezető lépcsőn indultak fel, az orgona mellé, hogy a lent elvonuló lányok sorait onnan jól láthassák, akik az oltár mellett kétoldalt kerestek maguknak helyet.

A menyasszonyt és a vőlegényt az oltár mellé vezették, egymás mellé. A hátuknál a keresztszülők álltak várakozással teli csendben. Ők voltak az esküvőre váró fiatalok tanúi.

Az orgona lélekgyönyörködtetően trillázott. Az esküvő többi résztvevője az évszázados padokban ülve figyelte, hallgatta az esküvő ünnepélyes szertartását. A templom sok időt és eseményt megért falai és berendezései most is mélyen hallgató tanúi voltak ennek a szertartásnak.

Mennyi, de mennyi esküvő, *boldogító igen* hangzott el már az évszázados falak között, miközben az orgona csodálatos hangja zengte be a boltíves Isten házát. Az elmúlt idők hűséget fogadó fiatal párjainak lelkei talán itt bolyonganak az orgona lelket gyönyörködtető hangjában. Kíváncsian figyelve, hogy leszármazottaik miképpen élnek most ebben a világban.

Az orgona hangjaiból a következő ének hallatszott:

„Jézus szíve szeretlek én,
Segíts át az élet tengerén,
Ha vihar kél fejem felett,
Legyen oltalmam szelíd szíved.
Minden veszélyt elűz egy mosolyod,
S lelkem megnyugszik, ha Veled vagyok,
Jézus szíve szeretlek én,
Segíts át az élet tengerén...”

A pap időközben beöltözött az esküvőhöz illő ruhájába a sekrestye belsejében és kijött az oltárhoz. Az orgona csodálatos hangja elcsendesült és elcsendesültek a menyegzőn jelen lévő emberek is, akik közül sokan az egyházi éneket szépen énekelték eddig. A pap most a vőlegényhez fordult:

—Kovács János! Akarod-e az itt jelenlévők és az Isten színe előtt megjelenő Varga Julis hajadont feleségül venni?

—Akarom! —jelentette ki a vőlegény olyan hangsúllyal, amit nem lehetett félreérteni.

—Ki jelented-e Isten színe előtt, hogy hozzá hű leszel, bajában soha el nem hagyod, míg a halál el nem választ?

—Igen! —válaszolta az.
Most a menyasszonyhoz szólt:

—Varga Julis! Az itt jelenlévők és Isten színe előtt megjelenő Kovács Jánost akarod-e férjedül?

—Igen! —válaszolta az a boldogságtól sugárzó arccal.

—Ki jelented-e Isten színe előtt, hogy hozzá mindörökre hű leszel, jóban és rosszban mellette ki tartasz, míg a halál el nem választ?

—Igen! —volt a határozott válasz.

Ekkor a pap intett a ministránsnak, aki a tálcán átnyújtotta a papnak az előbb már megáldott jegygyűrűket. A pap az ifjú pár ujjaira felhúzta azokat, és kezüket a stólával összekötötte a következő szavak kíséretében:

—Amit Isten egybekötött, az ember szét nem választhatja! Ámen!

Az oltár mellett helyet foglaló lányok feszülten figyelték a szertartást. Semmit sem szerettek volna jobban, mint már ők is az oltár előtt fogadni örök hűséget szívük választottjának. Ezek a *„választottak”* feszülten figyelték a csinosabbnál csinosabb lányokat az emeleti karzatról. Gondolataik hasonlóképpen a párválasztás körül kalandoztak.

A pap rövid példabeszédben tért ki arra, hogy a szerelem elmúlik, mint a fiatalság, de a szeretetnek meg kell maradnia az életük végéig. Az oltár feletti angyalok kitárt védőszárnyai alatt indult az ifjú pár az élet göröngyös, veszélyekkel is tele útján. És, hogy

mennyi jó, és mennyi rossz vár rájuk, azt ember nem képes előre megmondani.

A falu 19. század második felében újjáépített templomának védőszentje, és a többi szentek is hallgattak erről. Mint már annyiszor, most is némán figyelték a boltíves kupolából az alattuk kifelé vonuló násznépet. Szent Margit, Szent Erzsébet, Szent László, Szent István, és a többi szentek már annyiszor voltak tanúi ilyen eseménynek az elmúlt sok-sok évtized során. A régi templom falai sok-sok évtized alatti esküvőknek lehettek tanúi.

Az idő kerekén gyorsan peregnek az évek, hogy aztán az emberre kimért küzdelem után véget érjenek az *álmok*, az *„élet tengerének”* álmai, a templommal szemközti temetőben.

A násznép áhítattal énekelte ismét a könyörgő énekét, amelyet az orgona csodálatos hangja kísért most is:

„Jézus szíve szeretlek én,
Segíts át az élet tengerén!
Ölelj magadhoz engemet,
Hogy mindig jobban szeresselek,
Te légy tanítóm és jó pásztorom,
Szívemet, lelkemet Reád bízom!
Jézus szíve szeretlek én,
Segíts át az élet tengerén”.

Miután a násznép elénekelte a *könyörgő énekét*, az orgonán a kántor a Himnuszba kezdett, amelyet a násznép, buzgón énekelt.

A templomajtón kívül a rokonok, barátok, ismerősök jókívánságait fogadta az egyházi esküvőn is túljutó ifjú pár. Az öröm pillanatai voltak ezek. Igyekezett jókívánságát mindenki nyilvánítani. A rezesbanda fújta a nótát, amit ilyenkor egy vidám násznépnek illik zenélni:

„Mindég bánom, hogy megházasodtam,
Legénységem gyászba borítottam,
Jobb lett volna legénynek maradni,
Minden este más lány után járni.
Mindég bánom, amit cselekedtem,
Hogy Te véled szerelembe estem,
Szerelembe nem estem, csak szóba,
Sajnálom, de nem tehetek róla.”

„Emlékszel-e mit fogadtál csütörtökön este?
Azt fogadtad, eljársz hozzánk minden szombat este,
Tekints fel az égre, a csillagos égre,
Megátkozlak, sose leszel boldog világ életedbe.”

„Tudod babám, mit fogadtál az első szombat este?
Hogy hű leszel, szeretsz mindig világ életedben,
Tekints fel az égre, a csillagos égre,
Megátkozlak, sose leszel boldog világ életedben.”

A vidám tánc ezzel ismét kezdetét vette. A volt menyasszonyt—most már ifjú asszonyt—a férje táncoltatta. A *„Mindég bánom”* nóta tartalma ellenére nyoma sem látszott semmiféle megbánásnak az ifjú pár arcán, *pedig „már” egy negyedóra eltelt a házaséletükből.*

Ahogyan néztek egymásra, még egy negyedszáz év múlva sem bánják meg házasságukat. A lányok csábosan tekingettek a legények felé, akik először a borosüvegek nyakát csókolgatták, mielőtt táncra kérnék őket.

Mari nénik, Rozi nénik, és minden idősebb asszony, árgus szemekkel figyelték, hogy melyik legény, melyik lányt kéri fel a táncra. Ebből aztán messzemenő következtetéseket vontak le, a jövőt és a következő lagzit illetően.

Szövögették a terveket, hogy kit-kivel hoznak össze, mert jobban értenek ők ahhoz, hogy kihez ki

való. Szerintük a fiatalok még alkalmatlanok arra, hogy magukhoz illő társat válasszanak. Borcsa nene nem titkolt bosszankodással jelezte, amikor Fekete Gyuri, unokáját, Jolánt táncra kérte.

—Tudod, egy semmire kelő ember ez a Gyuri! De tán még attól is semmire kelőbb! Nem ér az a legény semmit! De még embernek is hitvány! — szapulta a legényt Marcsa nenéhez fordulva, aki a sötét fejkendőjéből alig látszott ki. Talán a sérült orrát takargatta, de azért fejbólogatásaival mutatta egyetértését.

A kedves unokája—Jolán—ezt másképpen látta, mert táncközben igen közel húzódott Gyurihoz. Azt se bánta, hogy a nagymamája szemeiből villámok cikáznak feléjük.

A násznép lassú menetben indult el a templomtérről a vőlegényes ház felé. A nótázás folyamatos volt zenekar kísérettel, vagy a nélkül. Ahol elhaladtak, a kapuban állók—„nézők"—figyelték a lagzis menetet. A legények a kezükben csüngő borosüvegekből kínálgatták őket.

Ekkorára már az *„Elintézem"* fiskális úr fejéből a zsibbadás kezdett kiállni. Orrlyukaiban a muslicák járták a táncot. Az istálló legyei is egyre jobban zavarták nyugalmát. Egyik légy után, a másik véste orrába szívókáját, aminek hatására öntudatlanul pofozta saját magát. Mígnem egy bögöly kapaszkodott az orrába, amire az eddiginél jóval nagyobb pofont adott magának, majd talpra ugrott:

—Ki az? Ki merészel engemet háborgatni? A kutyafáját ennek a világnak, meg még a háborgató

édesanyjának is! Elintézem neki, hogy az adóját úgy megemelik, hogy arról koldul egész életében. — kiáltotta ijedten, miközben végre kinyíltak szemei és az őt bámuló teheneket láthatta csak maga körül.

Csak a tehenek bőgtek fel az ijedt kérdésére. Kétségbeesetten sietett az utcára, mint aki elkésik valamiről. Ő, aki soha senkinek nem *intézett* el még semmit, legalábbis semmi jót, mégis hivatalos volt a lagziba.

Egyszer már elzsibbadt, de hosszú még a nap. Még egyszer tele issza-eszi magát a potya ételből-italból úgy, hogy talán a második zsibbadásnál be is tojik. Erre minden esélye adva volt. Hiszen a tápcsatornájában a potya lagzis ételek már elindultak a kijárat felé. Mire a második zsibbadás bekövetkezik, az időzített *„bomba”* robbanásra készen lesz.

A fiskális nagy besúgó volt. Ezért is hívták meg őt a potya evésekre-ivásokra. A faluban mindenkinek volt valami a füle mögött. Volt félnivalója. Volt, aki a beszolgáltatást szabotálta, volt, aki pálinkát főzött, bort dugott el, feketén vágott hízót, vagy éppen a pipájába magának termelte meg a dohányt. És még ki tudja mi mindent lehetett törvényellenesen csinálni.

A fiskális—szimatánál és jelleménél fogva—igen alkalmas személy volt a besúgásra. Éjszaka óvatosan settenkedett a falu utcáin. Belefülelt az éjszakai csendbe, hogy a pálinkafőző üstök kongását meghallja, amint a cefrét kiürítik. Szimata kitűnő volt. Elég volt az orrát feltartani, hogy a kedvező széljárás a cefre illatát az orra lyukába irányítsa.

Másnap aztán jelentkezett a hallgatás áráért. Ha

nem fizettek, akkor besúgott, és aztán jött a büntetés, a börtön.

Egyik ilyen éjszakai felderítés során, a kelleténél ittasabban, és zajosabban járőrözött. Valaki berántotta egy sötét kapu mögé, és maradandó sérüléseket ejtett arcán, és a karját is megcsavargatta. Másnap a felettesei alig ismertek rá, mert arca és szeme befeketedett. Hiába magyarázkodott, nem hittek neki az *„összeverés”*-ről semmit, mivel már sokszor kellett őt kihúzni az árok fenekéről, hasonló állapotban. Ez esetben is úgy el volt zsibbadva, hogy a helyszínre nem emlékezett. Több hét telt el, míg az éjszakai kaland nyomai elmúltak valamelyest.

A lagzis menet odaérkezett, ahol ő eddig az istállóban a talpra álláshoz az erőt gyűjtötte. Mintha nem történt volna semmi, úgy csatlakozott a menethez, és dalolta a zenekar játszotta nótát:

„Haragszik az édesanyám, hogy én megházasodtam,
Hogy én az ő hajlékokba ilyen szegény lányt hoztam,
Szegény a lány édesanyám, de gazdag a szerelme,
Mennyországnál is többet ér, a ragyogó fekete szeme.”

Mikor befejezték, újabb nótába kezdtek:

„Eger felől, sej-haj Eger felől,
Kerekedik egy felhő,
Szaladj kislány, se-haj barna kislány,

Mert meg ver a nagy eső,
Majd szaladok, ha akarok,
Ha megázni nem akarok,
Szép falumnak széles határában
Szeretőt nem találok.

Az őszi délután a végéhez közeledett. A Nap korongja, a fényes sugárzásból rózsaszínné változott, jelezve az este közeledtét. Zakkar bácsi—a kecskepásztor —már a hegytetőn hallotta, hogy lagzi van lent a faluban.

Hiszen a rézfúvósok zenéje nemcsak a Nagyvölgy-tetőre hallatszott fel, hanem még a dombokon túli tájakra is. Kedvező széljárás esetén a novaji és a bogácsi határban hallható volt a nagydobbal ütemezett zene.

A dombtetőről lassan engedte le a nyájat a faluba, hogy a násznép a templomi esküvőről—még a nyáj megérkezése előtt—a vőlegényes házhoz megérkezhessen.

Nem szerette volna, ha a két gyülekezet valamiképpen találkozna az utcán. A kecskenyáj vezére, a *Berci* névre hallgató kecskebak már több esetben bizonyította, hogy legény a talpán. Aki egyszer már a nyílt utcán találkozott vele, amikor dühös volt, a későbbiekben igyekezett nagyívben elkerülni őt.

Észrevétlen és gyanútlanul, hátulról támad kiszemelt áldozatára, aki az egyenlőtlen erőviszonyok miatt, pillanatok alatt az út porában találja magát. De ezzel még nem volt vége a *Berci* támadásának, mert még meg is taposta a porban fetrengő

áldozatát, akinek ruhája cafatokban lógott.

Zakkar bá, az ilyen kellemetlen eseménytől óvta a lagzis menetet, amikor késleltette a nyáj érkezését a faluba.

Nem is lett volna most semmi baj, hiszen a násznép már messze járt. Rozi nene, meg Borcsa nene azonban szándékosan lemaradt a menettől, hogy a legfrissebb pletykát megbeszéljék, mert enélkül a lagzi semmit sem ér. Ezt a suttogó beszédtempót csak a csörömpölő zenekartól távol lehetett jól gyakorolni.

—Hallottad mit mondott rólam az a szégyentelen ördögfajzat? —mondta Borcsa nene magából kikelve.

—Nem hallottam! —mondta erre Rozi nene, még a száját is eltátva, hogy fülének amúgy is, kiterjedt ernyőit még nagyobbra növelje.

—Hát azt mondta, hogy én pletykás vagyok! Hogy a zíz enné meg az ilyen semmirekellő, cudar embert, mint ez a Pesta! —szórta szitkait az egyik Pestára.

—Melyik Pesta? – kérdezte Rozi nene, mivel ő most, ebben a lagziban, több Pestát is látott.

—Hát az a drágalátos vőm-uram, az a cudar, aki csak egy vászongatyát hozott a házamhoz, de azt is szakadtan. Nem is tudom, mit eszik rajta ez a hülye lányom, ezen a kolduson, aki koldusabb a koldusnál. Még azt szeretné, ha a házam is ráíratnám, meg a kutyahegyi szőlőt, a rét födet, meg a többit. No de ebből nem eszik, amíg nekem Molnár Borcsa a becses nevem! — szapulta vőm-urát. Még szapulta volna tovább, annak ellenére, hogy ő nem pletykás.

A hatás kedvéért, szapulás közben, két kezét a

levegőbe emelte, és összecsattantotta, hogy szavainak súlyát ezáltal, megnövelje.

—Hogy a jó Isten ott verje meg, ahol van azt a szégyentelen bitangot.

Csak a két kezét ne verte volna össze, ha már a nyelvét sebesen forgatta is, az egyáltalán *„nem”* pletykás szájában.

Berci, a nyáj élén közeledő bakkecske erre a csattanásra megállt. Nem mintha ő megijedne, vagy bátorsága az inába szállna. Agytekervényeiben ez a csattanás arra emlékeztette, amikor a gonosz gyerekek bosszantották.

Ezt ő mindig megtorolta, ha bármikor sérelem érte. Most is kihívásnak vette. Úgy állt a két asszonytól hajításnyi távolságra, mintha földbe gyökerezett volna mind a négy lába. Majd két lábát—az elsőket—tánclépésbe helyezte, de nem az ide is jól hallható rezesbanda zenéjére. Fejét mélyen a föld felé hajtotta úgy, hogy két szarva egymással párhuzamosan, úgy állt előre, mint két dárda a bevetésre készen. Lábizmai megfeszültek, és a következő pillanatban teljes sebességgel rohant bele Borcsa nene hátsófertályába.

Szegény asszony azon nyomban elterült a földön úgy, mintha a saját nyoszolyáján feküdne. Berci ráállt mind a négy lábával és dögönyözte a nene reumás testrészeit mindaddig, amíg Rozi nene segélyhívó kiáltásaira a karókkal felfegyverzett segítség megérkezett.

Berci még velük is fel akarta venni a harcot, de a karók hosszabbak voltak a szarvainál, így végül megfutamodott. Borcsa nene nyöszörgött és a sátán kezét látta a dologban, akivel veje összejátszik.

Hazavezették, hogy bő szoknyáját és egyéb ruházatát lecserélje, melyek sallangokban lógtak róla, aminek köszönhetően egy indián törzsfőnökhöz hasonlított leginkább.

A Nap korongja már vörösen sem látszott, mert végképp lebukott a Nagyvölgy-tető mögött. Ha valaki kíváncsi lenne még rá, fönn a hegytetőn még megláthatná. De erre most senki sem volt kíváncsi, mert több látnivalója akadt most itt lent a faluban, ahol a lagzi javában zajlott.

Amíg Borcsa nene szomorú kalandja megtörtént, addig a násznép a vőlegényes ház elé ért. Jobb, ha az ifjú párt még továbbra is a vőlegénynek, illetve menyasszonynak nevezzük, hiába vannak túl a polgári és egyházi esküvőkön. Mert igaz, hogy mind a polgári, mind az egyházi esküvő elmúlt, mégis a menyasszonytánc végéig ők még vőlegény és mennyasszony maradnak.

A mennyasszonyos ház vendégeivel megszaporodott násznépet a vőlegény szülei a kapuban, gyertyával kezükben várták. Köszöntötték őket. Elsősorban az ifjú házasokat, akik egymás karjába fűzött kezükkel jelent meg előttük. A kölcsönös csókok után—most már édes fiamat és édeslányomat—beljebb tessékelték:

—*Isten hozott benneteket, édes fiam, édeslányom! Kerüljetek beljebb!* —vezették őket a tisztaszoba felé, ahol a ruházatukat kellett rendbe hozni a két esküvő és a sok tánc után.

A vőfélyek a vendégeket a sátor felé irányították. Nem igen kérették magukat, hiszen a

konyha felől terjengő illatok elég csábítóan csalogatták őket, minden külön kérés nélkül. Még az utcán bámészkodó, hívatlan vendégek is szippantottak a kellemes illatokból. A nyál összefutott szájukban, és szabaddá engedték képzelőerejüket, hogy mennyit tudnának ők megenni az ilyen csábító falatokból.

A bámészkodók között ott szimatolt két idegen legény is. Jól voltak öltözve, ezért feltételezhető, hogy a szomszéd faluból látogattak át a szomolyai lányokat megtekinteni. Mondhatjuk azt is, hogy egyiknek a neve *„Jenő”,* a másiknak *„Benő”.* Úgy látszott, hogy Jenő volt kettőjük közöl a kezdeményező, ezért halkan, hogy a környezetük ne hallja, szólt Benőhöz:

—Nem vagy éhes?

—Ez a leghülyébb kérdésed ezen a napon! —válaszolta a kérdezett legény, akinek már nyála is majdnem csepegett, a gyomra meg könyörtelenül korogni kezdett.

—Akkor szép lassan induljunk a sátor felé, minden feltűnés nélkül —mondta Jenő.

—Te meg vagy őrülve! Ki akarod dobatni magad —szólt emez ijedten.

—Viselkedj! Viselkedj udvariasan! Ne legyél úgy betojva, hogy az első rád néző ember leolvassa arcodról, hogy Te egy nagy potyaevő vagy.

Most itt a vőlegény, és a menyasszony vendégeinek együttesen lesz a vacsora. A vőlegény vendégei azért lesznek hozzád udvariasak, mert úgy gondolják, hogy a menyasszony vidéki ismerőse vagy. A menyasszonyé mindezt fordítva gondolják. Soha jobb alkalom arra, hogy jóllakottan távozzunk

egy ilyen lagziból —mondta elég meggyőzően Jenő-Benőnek, és mindketten elindultak a sátor belsejébe. A vőfélyek udvariasan tessékelték őket egyre beljebb.

Jenő oldalba lökte Benőt:

—Minden jól alakul —súgta barátjának, akinek ez idő szerint még egy zabszem sem fért volna a hátsó fertályába.

A szerencse továbbra is nekik kedvezett.

—Várjatok csak legények! —szólította őket, egy fehér kötényt viselő asszony, aki a tálalásnál segédkezett a vőfélyeknek.

Egy pillanatra megdöbbentek a hozzájuk intézett felszólításra. Azt hitték, ez lesz a csúfos lebukás, de az asszony mosolyogva tartott kezében két bokrétát, amelyet a többi legények is viseltek. Nagy buzgalommal tűzte mellükre a következő szavak kíséretében:

—Látom, máris elhagytátok a nagy táncolásban!

—Elhagytuk még a templom előtti táncban, pedig milyen szép bokréták voltak! —jelentette ki Jenő, aki ebben a helyzetben is gyorsan feltalálta magát és megköszönte a fehérkötényes asszony fáradozását, aki máris távozott.

Kivörösödött arccal néztek egymásra, és idő kellett, míg eredeti színüket visszanyerték.

Ez után az esemény után, már mindenki számára láthatóvá vált, hogy ők e háznak meghívott és kedvesen látott vendégei. Igyekeztek ennek megfelelően viselkedni, és minden ételt köszönettel elfogyasztottak, amit az asztalra feltálaltak.

A zenekar tagjai egy külön kis sátorban foglaltak helyet, hogy a vacsorát elfogyaszthassák, amiből újabb erőt nyerhetnek az előttük álló éjszaka

átzenéléséhez.

A vendégek sátrában a nagyvőfély ált meg az ajtóban. Kezében tálat tartva, amelyben párolgott az étel, és illatával betöltötte a sátor belsejét, majd onnan az udvarra, sőt még az utcára is ki áramlottak az étvágygerjesztő illatok.

—Halljunk szót Uraim! Kedves vendégeink! — kiáltotta a nagyvőfély, majd köszöntőjébe kezdett:

„Íme, az első tál ételt behoztam,
Hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam.
Szakácsasszonnyal jól meg fűszerszámoztattam,
Gyömbérrel, sáfránnyal, jól meg is sózattam.
Örülök, ha a tálat viszem ki üresen,
Így a vendég gyomra nem marad üresen,
Tessék hozzálátni uraim, de frissen,
Igen jó étvágyat kívánok szívesen.”

Amikor a mondókáját befejezte, letette az asztalra a párolgó leveses tálat, és a többi vőfélyek hasonlóképpen tették. A tisztaszoba vendégei szintén hozzáláttak a leves meregetéséhez. Az értelmiségi asszonyság előbb áttörölte a tányérját és evőeszközeit. Biztos, ami biztos!

—Ezek a fránya bacilusok bármikor támadásba lendülhetnek! —gondolta magában.

Komámuram az újabb kioktatás hatására igyekezett *viselkedni*. Mivel a szürcsölést az élete folyamán jól begyakorolta, elhagyni most sem tudta. Hogy kevesebbet szürcsöljön, kevesebb levest szedett a tányérjába, és több húst. Annál is inkább, mert a levest nem tudja megrágni a hiányos fogazatával, de

a húst valahogy még *eldörmögi*. Mondta ezt élete párjának, amikor komámasszony rákérdezett a kevés levese láttán.

A leveses tálak hamarjában kiürültek, mivel az ebéd óta már jó pár óra eltelt. Így a vőfélyek kívánságának eleget tett a vendégsereg, és a tálakat vihették üresen.

Ezután a káposzta következett. A nagyvőfély káposztás tállal kezében már a küszöbön állt. Mögötte a többi vőfélyek hasonlóképpen szorongatták a káposztával teli forró tálat.

A nagyvőfély köszöntőjébe kezdett:

„Magyarországnak már sok táját bejártam,
Ily káposztafélét még keveset találtam.
De annyit mondhatok, merre csak jártam,
Mindenütt dicsérték fülem hallatára.
De nem dicsérem, dicsérje meg magát,
Mert bele vágattam két oldalszalonnát,
Tizenkét disznónak elejét-hátulját,
Keresse meg benne ki fülét, ki farkát.
Ti pedig lányok úgy iparkodjatok,
Ha fülét nem is, de farkát azt kapjatok.”

—*Azt, azt, a farkát!* —ismételték meg a vőfély utolsó szavait a röhögő legények, a lányok felé kiabálva.

A lányok erre a kiabálásra hangosan kuncogni kezdtek, és lapos pillantásokkal pislogtak a kiabálók felé.

Marcsa nene saját maga akart meggyőződni káposztájának kelendősége felől, ezért Pesta sógor mögé lopakodott. Annak vállára tette kezét úgy, hogy székestől együtt majd a földbe nyomta.

—No milyen? – mutatott a káposztára, mint főzőtudományának remekművére.

Pesta sógor, miután a szakácsné rá nehézkedése miatt kipréselődött levegőt valamennyire pótolta, szűkszavúan válaszolt:

—Olyan!

A szakácsné, aki elvárta, hogy a főztjét zabáló sógor bővebben nyilatkozzon, esetleg lelkendezzen a káposzta minőségéről, ismételten megkérdezte:

—De milyen?

—Hát egyszer meg lehet enni—válaszolta röviden.

Ettől több dicséretet várt, ezért ő is hasonló szépet mondott a sógorának.

—Fene enné meg az ilyen kákabélű embert, mint maga!—ezzel faképnél hagyta sógorát, aki alig győzte pótolni még ez időre is a főzőasszony által kipréselődött levegőt. De azért még utána kiáltott:

—Bolond lyukból bolond szél fúj!

Miután ennyi szépet mondtak egymásnak, folytatta a káposzta evését. Közben az egyik vőfély jelent meg az ajtóban. Jó hangosan, hogy mind a tisztaszoba és mind a sátor vendégei egyformán meghallják szórakoztató szavait, humorizálni kezdett:

„Azért jöttem vissza ilyen hamarjában,
Mert nagy szerencsétlenség történt a konyhában,

Szakácsnénk mindenre vigyázni nem győzött,
Azt a kis bablevest, amit nekünk főzött,
Míg a kisvőféllyel az udvaron lötyögött (táncolt),
Egy kutya megette, minket megelőzött.
Kedves vendégeim! Legyenek bú nélkül,
Szakácsnő asszonyunk új főzéshez készül,
Sót, borsot kezéhez készítette,
Már a marhahúst is a tűzre tette.
Ezért most gyorsan kimegyek a konyhára,
Megnézem nem dűlt-e leves a padkára.
Aztán megjelenek, mindenki láttára,
Néhány nap múlva, Szent György napjára.
Méltó vendégei ezen, tisztelt háznak,
Kérem, táncoljanak, mert ülve megfáznak,
Szakácsnő asszonyaink csak kifiguráznak,
Mi nékünk kell várni, mégis ők lármáznak,
Higgyétek el uraim, elkészül az étel,
Elkezdték a főzést, ezelőtt két héttel,
Ki megyek hát mostan, a füstös konyhára,
A sok jó étel drága illatára.
Majd visszajövök amúgy hamarjára,
Jövő esztendőnek Habakukk napjára."

Ennyi sületlenség, vicc hallatán, komámasszony hájjal borított, hordónyi hasa a röhögéstől olyan hullámzásba kezdett, mint a viharos tenger hullámai. Ha igaz a mondás, miszerint a nevetés hizlal, akkor ő most tovább gyarapította zsírpárnáit.

Az évei folyamán mindent rá lehetett fogni, csak azt nem, hogy gyomorbetegségben szenved. Szégyellte is mindig, hogy ekkorára sikeredett gömbölyödnie, ezért ha

valaki a hasára mutatott, akkor pirulva válaszolt:

—Pedig higgyétek el, alig eszem valamit. Csak csipegetek. —magyarázkodott egyfolytában.
De mivel ezt ő maga sem hitte el, így ezt másoktól sem várhatta.

Most az értelmiségi asszonyság is megjegyezte:

—Fogyókúrázni kellene magának Panni nene.

—Hát az meg mi a fene? —nézett ijedt, kidülledt szemekkel az elvárosiasodott asszonyságra.

—Kevesebbet kell enni mindenből. Nem szabad szalonnát, zsíros húst, süteményt enni. —kapta a kioktatást.

—Hát azt megmondaná-e, hogy a kapálást mitől bírjam? Nehezebb a kapát mozgatni, mint azt a sok hazugságot író töltőtollakat.

Meg aztán, olyan jó az a tojásos szalonna, meg a sült hús, a sok jó túrós-mákos rétes. Ha ezeket nem eszem, félek, megtámadnak a bacilusok, mint a drága jó anyósomat. Isten nyugosztalja ott, ahol van. —válaszolta.

Azt még csak valahogyan elhallgatta, hogy a töltőtollal sértegeti őt Panni nene, de a bacilusok hallatán a rosszullét környékezte. Bacilusoktól félt a legjobban. A sértését eleresztő asszony mindezt nagyon jól tudta, ezért is említette meg előtte, hogy kövérségét máskor hagyja békén ez a finom, úriasszonyság.

Ennek a párbeszédnek az ismét megjelenő vőfély vetett véget. Kezében húsos tálat tartva, mögötte a többi vőfély sorakozott, kezükben csúcsosan megrakott húsos tálakkal.

—Halljunk szót Uraim! —intette csendre a

vendégeket, akik az egymásközti beszéddel bábeli zűrzavart csináltak.

„Kakas meg a jérce van itten a tálban,
Ilyen békében még őket sohasem láttam,
Magam fogtam meg az apró jószágot,
Ilyen nagy csirkefogót még senki sem látott.
Magam forráztam, magam koppasztottam,
Hiába nevetnek ottan a sorokban.
Magam főzése is itten valamennyi
Magukon a sor az egészet megenni.
Az asztalra rakom most a sok tele tálat,
S kívánok hozzá igen jó étvágyat!”

A vőfély befejezve mondókáját, meghajolt és letette a kezében tartott tálat. A többi vőfélyek hasonlóképpen cselekedtek, majd távoztak. A párolgó sült hús illata betöltötte a helységeket. Aki csak bírt még enni, most az ínycsiklandó falatok asztalokra helyezése után hamarjában neki látott az evésnek.

Jenő és Benő is mohón falatozott. Időnként egy-egy pohár borral nyomatták lejjebb a finom falatokat, amelyek számára már egyre kevesebb hely maradt a feszülő gyomrukban. Benőnek még a szeme is kidülledt, amikor a félig már lerágott kakascombot próbálta eltüntetni a szájában. Feltűzött bokrétáját azzal szerette volna meghálálni, hogy mindent besöpör az asztalról. Keservesen nézett azokra a falatokra, amelyeket „helyhiány” miatt ott kellett hagynia. Szerette volna, ha lenne még egy tartalék gyomra, amit most degeszre tömhetne ezekből a jó és potya

ételekből. De mivel ez nem volt, a meglévőt kellett megtömnie úgy, hogy meg is maradjon benne.

Érezte, ha túlfeszíti, akkor baj lesz—nagy baj. Mert amilyen potyán megette, ugyan olyan potyán kiköpi még idő előtt a finom falatokat.

Akkor esett kétségbe, amikor a nagyvőfély újra megjelent, kezében süteményes tállal és mögötte libasorban sorakoztak a többi vőfélyek kezükben ők is tálakkal. A tálakon finomabbnál-finomabb kalácsok, szinte felkínálkoztak arra, hogy elfogyasszák őket. Túrós rétes, mákos rétes, mákos kifli, túrós kifli, köszöntő kalács, kakastejjel gyúrva. S még sok-sok más kalács.

Benő tudta, ez már nem az ő kalácsa. Egyelőre már képtelen enni belőle, ezért szomorúan hallgatta a beköszöntő verset, melyet a nagyvőfély elkezdett:

„Finom, fehérlisztből készült ez a jó sütemény,
Cukorral vegyítve nem is olyan kemény,
Mazsola szőlővel van telis-tele,
De sok más egyebet rakattam még bele.
Édes ez a tészta, mint a csurgatott méz,
Fogjon meg minden darabot legalább tíz kéz!”

Lepakolták az asztalokra, és jó étvágyat kívánva, távoztak a konyha irányába. De ez csak a látszat volt, mert valójában az italtároló helységben kötöttek ki. Ebben a helységben már jóval előbb megtöltött üvegek sorakoztak, borral telis--tele

öntve. Már eddig is sok bor került innen a vendégek elé. Sőt, már az esküvőre menetkor is a fonott korsókba. Mégis a bor beköszöntésének most jött el az ideje. A kulcsár, a vőfélyek kezébe adta az üvegeket, akik a vendégek előtt ismét megjelentek.

—*Halljunk szót uraim!* —nagy zsibongásban kért újra csendet a nagyvőfély, hogy köszöntőjét elmondhassa:

„Mikor Noé apánk Isten parancsára,
A vízözön elől futott a bárkába,
Minden állatból, minden növényből egyet vitt,
Hogy a víz után ne nélkülözzön semmit.
Ám legbölcsebben mégis csak azt tette,
Hogy a szőlőtőkét el nem felejtette.
Neki köszönhetjük, hogy a bort ismerjük,
amelyből erőnket, kedvünket szerezzük.
Nosza rajta csak, töltsenek a pohárba,
Igyunk Noé apánk emlékére már ma,
Hogy szőlőt teremtett legyen érte hála,
Neki köszönhető szívünk boldogsága.

—Éljen! Éljen! —üdvözölték legtöbben Noé apánk bölcsességét.

Bizony bor nélkül a lagzi csak gyászoló gyülekezet lenne, sok szomorú emberrel, akik még erre az időre sem lennének képesek elfelejteni mindennapi gondjaikat. Mert gondok azok mindig vannak. Feri sógor is megkóstolta a bort, már annak beköszöntője előtt. Ezért aztán megállíthatatlanul

tört elő szájából a panasz, amely tele volt elkeseredéssel:

—A kutyafáját neki! Miért kellett nekem annyit dolgozni? —fordult Pesta sógor felé, akinek feje úgy lógott a sok bortól, mint a szemekkel tele búzakalász, csak az ő fejének a borral nem több lett a tartalma, hanem inkább kevesebb

Bambán lesett Feri sógorra, hogy valamit megértsen panaszából, de a szesz még nem engedte, hogy tudatáig eljusson a másik ember panasza. Ezért időnként öntudatlanul közbeszólt:

—No igen! No igen! Akik ismerték már tudták, hogy Pesta sógor semmit sem ért az egészből. A hozzá intézett szavak süket fülekre találnak. Feri sógor azonban ennek ellenére folytatta:

—Minden földemet elvette a termelőszövetkezet. Pedig én mindet a két kezem munkájából vettem. De sokat álltam, munkára várva, Egerben a Dobó szobornál a nagyméretű szőlőkapámmal, hogy valamelyik szőlősgazda magával vigyen kapálni. De sok verejtékembe került, míg a földjeim árát összegyűjtöttem. Most mégis koldusszegény vagyok. Cseléd a „Tsz-be", a saját földemen. Az a brigádvezetőm, akitől a földeket vettem most jókat röhög rajtam —mondta elkeseredetten és végül levonta ebből is a tanulságot:

—Az is bolond, aki dolgozik ebben a mocskos világban. Csak attól vesznek el, akitől tudnak. Aki csak henyélt, tivornyázott, annak nincsen semmije, így azt elvenni sem tudják! —bölcselkedett saját

kárán tanulva.
Pesta sógor ismét rábiccentett:

—*No igen. No igen!* —válaszolta most is a mámorban pislogó sógor, a panaszkodó sógornak, kinek panaszát a rezesbanda elkezdődő zenéje szakította félbe.

A vacsora befejeződött és kezdődött a lányok éneke, amit a zenekar kísért, vagy nem.

„Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok,
A szegény legénynek utat mutassatok.
Mutassatok utat a szegény legénynek,
Nem találja házát a szeretőjének.”

„Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom,
Nem seper már többé az én gyenge karom,
Söpörtem eleget, söpörjön már más is,
Öleltem a babám, ölelje már más is.”

„Rozmaringnak csak az a szokása,
Télen-nyáron zöld annak az ága.
Ha lehajlik, karikába kötik,
A szeretőm ősszel házasodik.”

„Jaj Istenem, háromszor is jaj-jaj,
Gyászba borult fölöttem a hajnal,
Nem csak a hajnal a szép csillagos ég is,
Elhagyott a régi szeretőm is.”

A lányok panaszos nótái kicsalogatták a vacsorát borivással befejező legényeket. A zenekar zenéje, a lánykoszorút alkotó lányokat már előbb táncos kedvükbe hozta. A legények elbűvölten figyelték a táncoló és daloló lányokat, akik ezzel nagyon is tisztában voltak és ennek megfelelően viselkedtek. Lapos, szemérmes pillantásaikkal csalogatták a legényeket táncba. Ezzel tulajdonképpen elkezdődött a menyasszonytáncig tartó mulatás.

„Este késő ragyognak a csillagok,
Béres legény a faluban csavarog,
Olyan szépen mondja egy barna lánynak,
Adj egy csókot, mert meghalok utánad!

Este késő ragyognak a csillagok,
Béres legény a kocsmában csavarog,
Tanyát keres, de nem tudja merre jár,
Barna kislány, de megszomorítottál.”

„Erdő, erdő, erdő,
Maros menti kerek erdő,
Madár lakik benne,
Madár lakik tizenkettő,
Cukrot adnék annak a madárnak,
Dalolja ki nevét a babámnak,
Csárdás kis angyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.”

Kint az utcán a nem hivatalos vendégek — nézők —kíváncsian figyelték a táncoló fiatalokat. Majd ők maguk is táncba kezdtek. A falu idős

asszonyai falat és sötétséget is átszúró tekintetekkel figyelték, ki-kivel táncol. Hogy néz a partnerére táncközben. Ebből messzemenő következtetéseket vontak le, és adtak később tanácsot a lánynak vagy fiúnak. Például ilyet:

—*Nagyon jóravaló lány az a Rózsi! Vagy: — Nagyon egy semmirekellő legény az a Pesta! Meg aztán hitvány is. Úgy, hogy messzire kerüld azt a részeges disznót!* —adta tanácsát Mari nene, Borcsa nene, Panni nene, Ilona nene, Rozi nene, Marcsa nene —meg az összes többi nenék.

A gyerekek sem bámultak hiába a kapu előtt. Két fehér kötényes asszony jött ki az udvarból. Kezükben egy hatalmas vajling *(nagytál)* telis-tele kaláccsal. Egyik az egyik fülét fogta, másik a másik fülét. A szabad kezükkel pedig, a nézelődők között a kalácsot osztogatták. A köszöntőkalács illata terjengett körülöttük. A gyerekek szájában megindult a nyálelválasztás és mohón kaptak a feléjük nyújtott kalácsok után.

A kis Pityukának most szerencséje volt, mert neki is jutott az osztogatásra szánt kalácsokból. Így amikor hazament, nem kellett anyja kérdő szavára lehangolóan válaszolni, mint egy korábbi lagziban.

—*Kaptál e kalácsot édes kisfiam?*

—*Jancsika nem kapott, de én majdnem!*

Ebből bizony nem sok morzsát lehetett elhullatni, mert a majdnem, egyenlő a nemmel.

Most szerencsésebb volt, és mohón látott neki a kalács falatozásának, nehogy egy éhes, nagy kamasz fiú kikapja kezéből. A száját is megnyalta a finom kalács után, és már arra gondolt, ha anyja

ismét megkérdezi:

—Kaptál e kalácsot kisfiam?

—Kaptam bizony, olyan finomat, amit kakastejjel készítettek.

A kéregetők is megérezték, hogy most van itt az ideje annak, hogy edényeiket megtöltve vigyék haza. A két fehérkötényes asszonynak odaadták edényeiket, akik elvitték, és megtöltve visszahozták.

Busa kedvére teleehette magát. Igaz, ő megdolgozott érte, mert lagzi előtt fát hasogatott azért, hogy a nagyvőfélyi bokrétát és szalagot megkapja az ételek, italok mellé.

A vőlegény és a menyasszony-az ifjú pár- kijött a táncolók közé, és a táncot járták. Nem sokáig táncolhattak együtt, mert a menyasszonyt mindenki táncra kérte, pedig még messze volt a menyasszonytánc. Addig viszont pénz nélkül táncra lehetett kérni.

Benő, a két idegen potyalesők egyike, közeledett határozott céllal az ifjú ara felé. Azt a gátlását, hogy ő valójában nem is hivatalos, már az elfogyasztott bor régen elfelejtette vele. Jenő aggódva figyelte Benőt, akinek a bátorsága a kelleténél nagyobb méreteket öltött. Rettegve gondolt arra, hogy az egyre növekvő alkoholbátorsága miatt lebukhatnak, ezért éberen figyelte az eseményeket.

—Szabad egy táncra? —hajolt meg Benő az ifjú ara előtt, és félő volt, hogy a hajlásból nem sikerül egyenesbe jönnie.

—Tessék! —engedte át a táncosát, a mennyasszonyt az egyik legény.

Benő olyan táncot járt, amit már a bor irányított. Lépései esetlenek és bizonytalanok volt.

—*Ez a hülye még lebuktat!* —mormolta ijedten Jenő és a kialakult helyzetnek megfelelően gyors döntést hozott.

—*Szabad lesz?* —hajolt meg a menyasszony előtt, Benő megdöbbenésére.

—*Szabad!* —mondta Benő értetlenül nézve barátjára, mert mást nem igen mondhatott.

Elfogadta mindig, hogy Jenőé az irányító szerep, és most sejtette, hogy barátja valamit akar, de azt nem sejtette, a lagzi számukra most befejeződött.

Pedig milyen örömmel táncolt a szomolyai lányokkal a rezesbanda zenéje mellett. Mindegy volt, hogy csárdást, keringőt, vagy tangót zenéltek.

Jenőtől rövidesen lekérték a menyasszonyt. Az első dolga, hogy Benőt felkutatta, és kemény szavakkal illette.

—*Észnél vagy Te mondd? Félrészegen felkéred táncra a menyasszonyt, és úgy táncolsz vele, hogy összesúgnak az emberek mögötted! Gyere azonnal utánam!* —beszélt hozzá úgy, hogy senki meg ne értse azt.

Pár perc múlva elhagyták a lagzi területét, bokrétáikat eldobálva, felszívódtak az éjszakában. Végül is örültek, hogy nem a más akaratából, hanem saját akaratukból, lebukás nélkül, épségben távozhattak Szomolyáról.

A zenészek most több hallgató nótába kezdtek, melyet a vendégsereg énekelt. Eközben a tánc szünetelt. Ezeket a nótákat a menyasszony bátyja kérte, akinek nemcsak a szerelme volt reménytelen,

de be is sorozták katonának, és már a behívóparancsot várhatta.

„Édesanyám kössön kendőt, selymet a fejére,
Menjen el a legszebb lányhoz a falu szélére,
Mondja meg a legszebb lánynak el akarom venni,
Kérdezze meg akar-e a feleségem lenni.

Édes fiam azt a kislányt verd ki a fejedből,
Nem érdemli, hogy szeressed szívedből, lelkedből,
A minap is azt üzente, gazdagabb is kérte,
De amikor édesanyám, majd meghalok érte."

„Itt hagyom a falutokat nem sokára,
Elmegyek én titőletek messze tájra,
Te sem vethetsz a szememre,
Egyéb hibát, nagyobb vétket,
Csak annyit, hogy szerettelek nagyon Téged".

„Amikor az édesanyám imakönyvét utoljára kérte,
Megköszöntem a jóságát,
Ágya mellett leborultam térdre,
Megfogadtam néki, esküt tettem rája,
Rendes ember lesz belőlem,
Akkor is, ha két szemét lezárja.
Aztán jött egy gonosz kislány,
Ki csókjával belevitt a bűnbe,
Megtanultam az éjszakát átmulatni cigány zenéjére,
Esküszegő lettem, szép kislány bolondja,
Így jár, aki éjjel mulat, nappal meg a miatyánkot mondja!"

Az idősebb férfiak katona élményeiket mesélték egymásnak. János sógor erősen gesztikulálva magyarázta vitézségének egy-egy epizódját. Minél több pohárral hajtott föl a *„garatra”,* annál több hősiesség jutott eszébe. Izidor sógor csak ámult történetei hallatán.

—Hej Izidor sógor, az volt ám a cudar világ. Az oroszok úgy özönlöttek a hegyoldalon lefelé, mint a megbolygatott hangyafészekből a hangyák. A hadnagy úr kétségbeesetten fordult felém:

—*János közlegény mit csináljunk?* —kérdezte tőlem ebben a kilátástalan helyzetben.

Sodortam vagy kettőt-hármat a bajszomon, majd elé álltam:

—Sose aggódjon Hadnagy úr, majd én ellátom a bajukat!

No, ezzel fogtam a géppuskát és beleállítottam egy gödörbe. Mellé feküdtem úgy, hogy az oroszokkal szembe nézzek, és a géppuska csövét rájuk irányítottam. De az oroszok csak gyöttek-gyöttek felénk, már lassacskán kezet is foghattam volna egyik-másikkal, olyan közel engedtem magunkhoz.

Komámuram, aki szintén jelen volt, ideges rángásaival jelezte, hogy nagyon is oda figyel erre a kezdődő szörnyű csatajelentre. Az egykori János közlegény ezt észrevette, ezért Izidor sógortól kissé elfordulva, Komámuram ámuló, nyitott szájába mondva, folytatta az egykori csatajelenet elbeszélését.

—Szóval, ahogyan gyöttek-gyöttek, ezer meg ezer torokból kiabálták: Hurrá, Hurrá!

—Hű a mindenségit! Ennek már fele sem tréfa! Mondtam magamban, amikor kiabálásukra majd meg süketültem.

Hidd el Testvér, még most is borzadva gondolok rá átvirrasztott éjjeleken, amikor nem alszom. De nem volt ott idő a sok gondolkodásra, ezért a géppuskám kattogását azon nyomban elindítottam. Hulltak az oroszok, mint ősszel a legyek. A Hadnagy úr csak ámult, ahogyan kaszáltam őket a golyózáporral. Kiabálta felém, hogy ezért kitüntetés lesz. Én meg visszakiabáltam, hogy először le kell lőni, és majd azután beszélhetünk a dologról, és lőttem irgalmatlanul tovább. Már a Dunát el lehetett volna fogni a sok ruszkival, amit lelőttem. Azok bizony észre is vették, hogy kivel van dolguk, hogy soraik nagyon megcsappantak és abba hagyták a „hurrá-hurrá" kiabálást, majd mindenüket hátrahagyva

megfutamodtak.

Komámuram szája tátva maradt, János közlegény meg csak bizonygatta:

—Bizony így volt ez Testvér. Innen ne menjek el, ha nem igaz.

Persze esze ágában sem volt innen elmenni, ahol ilyen jó borral kínálják a vendéget, és még el is hiszik, amit mond.

Komámuram, amikor a rémséges történet kábulatából észhez tért, János közlegényhez szólt:

—Testvér! Mennyi ideig voltál katona?

—Két hónapig! Azaz egy nap híján két hónap!— válaszolta János közlegény. Ekkorára a hallgatóság felszaporodott, és többen kételkedve hallgatták János testvért, majd egyikük megjegyezte:

—Én három évig voltam katona, mégsem tudtam ennyi „hősiességet" végrehajtani „Testvér"! — mondta János közlegény szeme közé nézve.

Erre többen is mosolyogva néztek János közlegényre, aki fogta poharát és három asztallal odább ült, abban a reményben, hátha ülnek ott olyanok, akik nem kételkednek a hősiességében.

Marcsa nene —a szakácsnéasszony —igen jó kedvében volt már. A kakas okozta fájdalmat enyhítendő, gyakran nézett a pálinkás üveg fenekére, mert ő azt szerette a legjobban. Azt mondta mindig: ha már iszik az ember, akkor olyat igyon, ami jobban butít, legyen az akár maga vitriol.

Most tehette, mert az ő főzőtudományára már nem volt szükség a továbbiakban. A mai napon nem kellett főznie. Így annak a veszélye, hogy elsózza az ételt, nem állt fent ezen a napon. Megtalálta a Rozi

nene által előle eldugott italt, meg aztán a kulcsárhoz is gyakran bejárt egy-egy kupicára. Ezért nagy kedvet érzett ahhoz, hogy summáséletéből felidézzen egyetmást.

—Bizony, mikor én tizenkét éves voltam, már summásnak szegődtem az uradalomba. Hat hónapra kaptam három mázsa búzát. Ennyi volt a bérem. Meg az a kis semmi lötty, amit enni adtak a búza mellé fizetségül. Egyik nap bab, a másik nap bab, a harmadik nap szintén bab. Néha egy kis paprikás krumpli. Nem úgy volt akkor a fiatalok élete, mint most. Mert most csak a muzi {mozi} érdekli őket, meg az a sok heje-huja.

Nem is tudom, hogy élnek meg, ha már az öregek nem dolgoznak! —mondta ki lesújtó véleményét a mai fiatalságra.

—Látástól-vakulásig dolgoztunk. A Nap már a határban virradt ránk, és még este ott is hagyott bennünket. Most meg az olyan idős lányoknak, mint én voltam, már a legényeken jár az eszük. El is pusztul ez a romlott világ nemsokára! —jósolta meg a közelgő világvégét, ami már a kertek alatt jár szerinte.

A lányok, és legények mindezt hallva, kuncogni kezdtek Marcsa nene varas orral *„díszített”* teste mögött.

Ő már nem volt olyan állapotban, hogy ebből bármit is észrevegyen. Képzelete visszavitte a múltba, ahol az ő fiatalsága észrevétlen illant el. Nem csoda, ha irigykedve nézett időskorának arra a fiatalságára, akiknek valamivel könnyebben telt a fiatal életük. Most, a rezesbanda felé indult lépteivel, hogy felkérje őket a summásnótájának elzenélésére,

amit ő eldalolni kívánt.
A zenekar nem kérette magát, ezért apró fúvásokkal kereste a megfelelő hangot a nóta indításához.

Megérdemelte, mert mégiscsak finom vacsorát és persze korábban, finom ebédet főzött, amit a rezesbandások is jóízűen fogyasztottak el.

A mámoros szakácsné asszony a torkát köszörülte, így készülődött a nótához, amit a zenekar az ő kívánságára elkezdett:

„Intéző úr kiáll az eresz alá,
Onnan nézi, hogy a summás mit csinál,
Dolgozik-e, vagy csak lopja a napot,
Megérdemli-e a savanyú babot.
Intéző úr, Isten verje meg magát,
Egye meg már maga a többi babját,
Vagy egye meg, vagy adja a kutyának,
Ne annak a szegény, dolgos summásnak.”

A nóta végére sok idős ember bekapcsolódott a dalolásba, hiszen ők is summások voltak valamikor. Némelyikük elérzékenyülve, egy-egy könnycseppet törölt ki a szeme sarkából.

A zenekar tudta, hogy a lagziba inkább örülni kell, mint szomorkodni, ezért a fiatalok kívánságát is teljesíteni kell, akik nem a summáséletet kívánták felidézni, ezért vidámabb nótákba kezdtek:

„Szomolyai dombtetőn integet a szeretőm,
Selyemkendőt lobogtat, engem oda csalogat.
Hernád vize, de széles, a babám csókja, de édes,
Egyet kaptam belőle, szerelmes lettem tőle.”

„Ennek a kislánynak dombon van a háza,
Sugár jegenyefa van az udvarában,
Sugár jegenyefa földre lehajlik az ága,
Ennek a szép szőke lánynak én leszek a párja.”

„Kiskút, kerekes kút van az udvarunkban,
De szép szőke kislány van a szomszédunkban,
Csalfa szemeimet rá sem merem vetni,
Fiatal az édesanyja azt is kell szeretni.”

„Házunk előtt kedves édesanyám van egy magas eperfa,
Alá állok kedves édesanyám, hogy ne ázzak alatta,
Csipkés annak a levele, jaj de jó szagú,
Egy legényért a mostani babámért sose leszek szomorú.”

A lagzi hangulatának sokkal jobban megfeleltek a vidámabb nóták, amit a fiatalok énekeltek a rezesbanda kíséretével.

A zene és az ital, mindenkiből más-más érzéseket hozott felszínre, amik más esetekben talán rejtve maradtak volna. A „*bú-felejtő*” bor nem mindenkinél felejtette a bút. Volt, aki könnyezett, volt, aki nevetett, de volt, aki kötekedővé vált, és az élőfába is belekötött.

Haragos Karcsi az utóbbiakhoz tartott. Kis ember lévén mindenkibe belekötött, bár mindig meg is verték. Ő ezekből a verésekből nem tanult semmit. Úgy tűnt, mintha már mindezt megszokná, és talán úgy kívánná, mint némely ember a potya, lagzis ételt

és italt.
Valami ürügyet igyekezett keresni a verekedéshez. A reménytelen szerelem mindig az egyik legjobb kifogás, hogy valakire haragudjon. Már régóta reménytelenül szerette Bárány Etát, de mit ad az Isten, ő meg a Máté Jóskát szerette újabban. A szeretett lányt most is ez a bitang táncoltatta, és nagyon bazsalyogtak egymásra.

Neki meg idegrángások rángatták azt a kezét, amelyikben a bugylibicskája még becsukva lapult. A kéz türelmetlenül várt gazdája agytekervényeinek parancsára.

A zenekar most a következőt játszotta:

„Mondd, mért szeretsz Te mást és én csak Téged?
Mért másnak örülsz mikor én Néked?
Ha mellém sorolt egyszer már az élet,
Én nem engedlek oly könnyen el.
Mondd, miért adtál reményt és oly sok álmot,
Ha mástól várod a boldogságot,
Mondd miért fogadtad el szerelmes szívem,
S ha elfogadtad, hát mért dobtad el?
Már az első pillanatban megmondhattad volna,
Szólhattál volna, hogy ne kezdjük el,
De Te táncba vittél lágyan átkarolva,
Hozzám hajolva, hazudtad el,
Hogy nem szeretsz Te mást enyém a szíved,
Lásd e kis búcsúlevél lett az ígéret,
De én ezt a kis levelet most összetépem,
Ha így akartad is, nekem csak fáj”

De még mennyire fáj! Nem akart tudomást venni erről az új helyzetről. Dühösen állt meg a táncoló pár előtt, és haragosan szólt Máté Jóskához, aki még jobban ölelte magához a szerelmetes lányt.

—Ne olyan hevesen édes egy komám, mert megégeted magad! —mondta és bugylibicskáját még erősebben, szorongatta a zsebében.

—Szabad egy táncra? —szólt Etához, aki ijedtségében még jobban hozzásimult táncosához, és a szíve is hevesebben vert, mint ennek előtte. Nagyon jól ismerte ő már Haragos Karcsit, ezért sejtette, miért van a keze a zsebében. De tudta azt is, hogy bent a lagziban nem mer verekedni.

—Nem táncolok veled! Máskor se, most meg részeg is vagy! —válaszolta a lány.

De Karcsi az elutasítás ellenére nem akart tágítani, ezért Jóska szólt rá keményen:

—Nem hallottad mit mondott Eta!?

—Te csak ne pofázz, mert rögtön ellátom a bajod! —válaszolta kihívóan, majd az utca felé intett:

—Gyere ki, ha mersz! —sziszegte mindenre elszántan, és a szeme villámokat szórt.

Az bizony nagy szégyen lett volna, ha nem menne ki, erre a nyílt kihívásra. Félni nem félt, így hát intett neki, hogy mehetnek.

—Jaj! Jaj! Vigyázz, mert bicska van nála! — sikoltotta a lány, és elkapta a legény kezét, hogy ne engedje őt ebbe a nagy veszedelembe.

Az, kitépte magát a lánynak szorító ujjai közül, és mindenre elszántan követte kihívóját.

A lagzi rögtön olyan lett, mint a felbolygatott

méhkas. A rezesbanda elcsendesedett, csak az idősasszonyok sikoltoztak egyre hangosabban.

—Jaj, jaj, csináljatok valamit, mert megölik egymást!

Pedig attól még igazán messze jártak. Különben sem kellett Máté Jóskát félteni, aki egy fejjel magasabb volt Haragos Karcsinál és erősebb is volt nála.

A nagy sikongások kíséretében az utcára értek, ahol a kíváncsi tömegtől csak a sötétség volt nagyobb. Annyit azonban látni lehetett, hogy egy bicska pengéje villan az utcalámpa gyér fényénél és tulajdonosa máris az utca árkában, találja magát. Onnan feltápászkodva futásnak ered és kiabálni kezd tisztes távolból:

—Megállj! Megállj Máté Jóska, csak gyere a házunk felé, de megkeserülöd!

Még távolból is hallani lehetett elkeseredett kiáltozását, de ha már mást nem tudott csinálni, akkor legalább kiáltozott. Az is valami. Máté Jóska a kíváncsi tömeg élén visszament a lagziba, hogy ott folytassa a táncot, ahol elébb abbahagyta. Még egy darabig derültek a történteken, aztán minden úgy folytatódott tovább, mint annak előtte:

„Kiskertemben tulipánt ültettem,
Este-reggel könnyeimmel öntöztem,
Lehullott a tulipánnak rezgő levele,
Babám karján aludtam el az este.

Este-este szerelmes szombat este,
Szerelmes legény volt nálam az este,
Szerelmes legény volt nálam, sej-haj az este,
Még szerelmesebb lesz vasárnap este.

Jaj Istenem minek is teremtettél,
Ha számomra szeretőt nem rendeltél,
Egész életemen át csak egyet adtál,
Attól is de hamar elválasztottál.

Édesanyám mért szültél a világra?
Vettél volna a zavaros Tiszába,
Tisza vize vitt volna a széles Dunába,
Hogy ne lettem volna senki megunt babája."

„Haragszik az édesanyám,
Mért járok a lányok után,
Ne haragudj édesanyám,
Te hozzád is járt az apám,
Néha napján, vasárnapján, amikor még kislány voltál."

„Csak-csak, csak az esik nékem keservesen,
Büszkén jár előttem a kedvesem,
Olyan büszkén mintha sosem látott volna,
Mintha a szeretője sosem lettem volna."

„A faluban nincs több kislány csak kettő, csak kettő,
Az egyiket elszerette a jegyző, a jegyző,
A másik meg a kapuban neveti, neveti,
Hogy őt meg a segédjegyző szereti, szereti.

Kiültek a vénasszonyok a padra, a padra,
Isten tudja, miről folyik a pletyka, a pletyka,
Nem kérem én a jó Istent csak arra, csak arra,
Ragassza le valamennyit a padra, a kispadra."

Ennél az utolsó nótánál az öregasszonyok fel-felálltak, az ülésről, nehogy odaragadjanak a *„kispadra”*.

A lányok és a fiatalasszonyok nem bánták volna, ha még a nyelvük is beragadna esetenként. Mivel ők már ritkán táncoltak, ezért inkább a nyelvüket használták a lábuk helyett. De azt annál serényebben.

Panni nenének csak az orra látszott ki a fejét beborító fekete kendőjéből. Időnként jobbra-balra fordította fejét, hogy a pletyka számára valami jó csemegét találjon. S ha talált, akkor nem hasogatott tovább a hátába, de a lábából is kiállt a köszvény.

A pletykánál —ezekre a betegségekre—jobb gyógyszer ez idő tájt még nem volt ismeretes.

Jobb oldalán Rozál nene ült. De csak azért, mert a pletykához ennyi személyre feltétlenül szükség volt. Ő is, hasonlóan Panni nenéhez, jobbra-balra csavargatta fejét, hogy nem lát-e valami olyan dolgot, amivel végre a pletykát elkezdheti. Ő róla az a hír járta, hogy nem is hall és nem is lát rendesen. De volt, aki azt mondta, hogy ezt csak azért csinálja, hogy másokat megtévesszen és így sokkal több dolgot hallhat meg, mint más asszony.

Most Panni nenét lökte oldalba:

—Nézd csak a szégyenteleneket, hogy nem sül le a pofájukról a bőr! —bökött fejével oda, ahol Csámborgó Olga táncolt Pengő Imrével.

A tangó zenéjére magához húzta a fiatalasszonyt, aki önkéntelenül engedelmeskedett a

férfi akaratának. Ölelő karjaiban elfelejtett minden bánatot. Még azt is, hogy élete párja ebben a pillanatban is az ötliteres üveget emelgeti szájához és kortyolgat. De ezt nem csak lagziban csinálja, hanem máskor is. Ha ő egy kis ölelésre vágyik, akkor mástól kell elfogadnia.

Arca lángba borult, amikor Imre felkérte a táncra. Hiszen úgy vágyott már egy kis ölelésre, egy kis titkos együttlétre. Ezer és ezer veszély leselkedett, hogy egyszer lebuknak és vége lesz a titkos találkáknak. Most is érezte, hogy szúrós szemek, vizsla tekintetekkel figyelik minden mozdulatukat. Érezte, látszik rajta, hogy nincs ellenére a tánc, az ölelés. Ezt nem lehetett eltitkolni a kíváncsi tekintetek elől. A pletykás öregasszony elől pedig főképpen nem. Panni nene egy fejbólintással jelezte; *mindent lát.* Majd közelebb hajolt Rozál neném hez és úgy súgta *„süket”* fülébe:

—„Csak ne mondd senkinek! Én még többet is tudok a szégyentelenekről.”

Ekkor elkezdte sorolni az összes megtörtént és meg nem történt dolgokat a táncoló párról. Mindent, amit tudott, még azt is, amit nem. Majd a végén csak annyit mondott:

—Tudod, én nem vagyok pletykás, hiszen ismersz! —mondta, ahogyan máskor is minden esetben ezt elmondta, majd nyomatékosan újra felkérte Rozál nenét:

—Csak arra kérlek, ne mondd senkinek!

—Dehogy mondom! Nem vagyok én olyan! Ha kell, a szentlélekre is megesküszöm, hogy én tőlem senki nem tudja meg.

Mivel mégsem esküdött meg a szentlélekre, még aznap tovább mondott mindent. Természetesen ő is felkérte azt, akinek elmondta:

—De nehogy elmondd valakinek!

Valószínűleg azért mondta el, mert a „titok" szétrobbantotta volna. Ezt a bajt meg senkinek sem kívánhatjuk.

A szerelmespár nem törődött a vénasszonyok összesúgásaival és még jobban összebújva táncolt tovább. Nem bánták már ők, ha az ég leszakad is, csak úgy szakadjon le, hogy őket összebújva találja. Nagyobb baj az volt, hogy a férjuram ennyi ivás után még mindig nem dűlt el, mint a krumpliszsák.

Pengő Imre aggodalmasan figyelte lyuksógorát, akinek most nem igen ártott meg a bor. A kulcsárt gyanúsította, hogy az elvizezi a bort. Mert ennyi bornak már zsibbasztani kellene, és most alig van hatása sógorára. Ám szerelme egyre gerjedezett az asszony iránt, de hát józan férjtől nem lehet az asszonyt ellopni.

Mikor a zene leállt és a tánc is, már ezer kínt érzett be nem teljesülő vágya miatt. Ezért fogta a pálinkás butykost és oda ment lyuksógorához:

—Béla sógor, igyunk már egy kis kupicával! Még az este nem is ittunk együtt. Tán haragszol? — kérdezte mesterkélt aggodalommal „sógorát"

—Nem haragszok én sógor, csak azon gondolkodom, hogy mitől, vagy kitől vagyunk mi ketten sógorok? —kérdezte a sok szesztől bambán.

—Ejnye sógor, még ennyit sem tudsz? — mondta sértődötten, és sorolni kezdte:

—Szóval: A keresztanyám sógorának az apja, a Te apósod anyjának a komája.

Mindez olyan bonyolultan hangzott, hogy nem volt érdemes tovább feszegetni ezt a kérdést, ezért megegyeztek abban, hogy ők igenis sógorok. Ha pedig már a sógorság így bebizonyítódott, akkor arra inni kell. Imre azonban a kupica tartalmát többször is óvatosan a háta mögé öntötte. Béla sógor pedig minden esetben felhörpintette, és csettintett utána egyet a nyelvével. A hatás hamarosan jelentkezett. Béla sógor lábai elnehezedtek, szemei keresztbe álltak, és egyensúlyi zavarokkal küszködött. Bizony támogatásra szorult. Egyik oldalán az élete párja, a másik oldalon lyuksógora támogatta a hazafelé vezető úton.

—Ejnye, ejnye! Ez a Béla megint felöntött a garatra, bökte oldalba Rozál nene Panni nenét és intett az imbolygó másfél pár után. Neki ez már több volt, mint gyanús. Szeretett volna már ő is valami bizonyosságot tudni a táncolást megszakítókról, de Panni nenéhez képest ő még semmi perdöntőt nem tudott. Csak sejtései voltak ezzel a fontos dologgal kapcsolatban.

Hiába figyelte a párjukat folyton csaló szerelmeseket, megfigyelése eredménytelen maradt. Az elmúlt héten is hiába állt feszült figyelésben a résnyire nyitott kiskapu mögött, mert a fiatalok, amikor a kapu előtt találkoztak, még a fejüket is elfordították egymásról. Fülelt, fülelt, amikor ezek köszöntötték egymást. A szerelmesek hallották, amikor kinyílt Rozál nene kiskapuja, és ekkor egymásra nem nézve halkan súgták:

—*Majd este!*

Ilyen köszönés után Rozál nene most sem tudott meg semmit. Ezért olyan dühös lett, hogy epeköve megmozdult és görcsölni kezdett irgalmatlanul.

—*Hogy a nyavalya álljon belétek!* —sziszegte két foga közül és becsapta a kiskaput úgy, hogy az eresz alatt meghúzódó verebek nagy csiripelés mellett hagyták el fészkelő helyüket.

Irigykedett a fiatal párra. Mert bizony szeretett volna ő is Csámborgó Olga bőrében lenni, amikor néha még bizsergett a vére. De az öregember az ő bizsergésére már nem figyelt oda. Inkább a folyton füstölő pipáját *tömködte* egy-két, vagy tizenkét pohár bor mellett. De ha még élete párja a bizsergésére oda figyelt volna is, nem tudott volna vele mit kezdeni. Így aztán más élvezet nem lévén, a nyelvének izomzatát egy kis pletykával tornáztatta, miközben azt a látszatot keltetette mindig, hogy ő nem hall rendesen és a pletyka sem érdekli. Pedig, ha tehette, nem mulasztotta el a felkínálkozó pletykát sohasem.

Attól még nem múlik el a lagzi, hogy három vendég elmegy. Legfeljebb annyival kevesebben maradnak. Az öregasszonyoknak újabb szerelmeseket kell kiválasztani, nehogy a pletyka csorbát szenvedjen.

A zene továbbra is szólt. Azok a vendégek, akik a jó nótákra figyeltek és táncoltak, továbbra is kellemesen töltötték idejüket a lagziban. Táncolt mindenki, még az idősebbek is táncra perdültek. Csak egy-két málészájú legény támogatta a ház falát úgy, mintha az a nélkül, kidőlne.

Az ácsorgó, pár nélküli lányok egy darabig még

sóvárogva figyeltek feléjük, majd egymással kezdték el a táncot. Mert az ilyen jó zenére csak táncolni lehetett, de ácsorogni nem.

„Nem vagy legény Berci,
Nem mersz hozzánk járni,
Apád-anyád előtt,
Rozi nenéd előtt,
Nem mersz megcsókolni.
Mert ha legény volnál Berci
Hozzánk is eljárnál Berci,
Apád-anyád előtt,
Rozi nénéd előtt
Száz pár csókot adnál.”

„Látod e babám, látod-e babám
Amott azt a nagy hegyet,
Míg az ott lesz, míg az ott lesz
Én a Tied nem leszek,
Azt a hegyet a zsebkendőmnek
A négy sarkában is elhordom,
De mégis csak a Tied, mégis csak a Tied
Leszek csárdás galambom.”

„Van egy nóta nem dalolja senki,
Elfelejtett, kopott kis regény,
Barna kislány fekete szemébe,
Szerelmes lett egy szőke legény.
Nyári est húzza halkan, csendben,

Egy muskátlis kisablak alatt,
Sírt a kislány, zokogott a lelke,
S kacagott egy legény ez alatt.
Szállj, szállj szerenád,
Egy holdvilágos éjen át,
Barna kislány azt zokogja,
Ablakában nem szól többé szerenád!”

„Falu szélén faragnak az ácsok,
Ide hallik a kopácsolások,
Eriggy lányom kérdezd meg az ácsot,
Egy pár csókért adnak-e forgácsot.
Édesanyám hamisak az ácsok,
Szoknyám alá hányják a forgácsot,
Kilenc csókot ígértem már érte,
Tizediket ráadásul kérte.”

Komámuram megelégelte már azt, hogy az ő nótája még eddig nem hangzott el. Mint fővendég, közeledett a rezes banda felé, hogy az ő nótája is sorra kerüljön. Előtte azonban megölelte komámasszonyt, amiből párja tudhatta, hogy most az ő nótájuk következik:

„Lenn a délibábos Hortobágyon,
Megakadt a szemem egy kis lányon,
Hullámzott a göndör haja a sötétbe,
Mikor belenéztem a szemébe.
El is megyek hozzá, meg is kérem,
Legyen az én drága feleségem,
Boldogságom tudom nála, megtalálom,
Lenn a délibábos Hortobágyon.”

Komámuram hol jobbra, hol pedig balra forgatta komámasszonyt, míg a zenekar az ő nótájukat játszotta. A játszmát megismételtette egy újabb ráadással. A táncközben öblös hangjával énekelte a nótát.

Bizony régen volt, már azaz idő, amikor ő ezt az asszonyt, mint göndör hajú kislányt, hozta az Alföldről. Ő kőfaragó volt. Sok sírkeresztet és sok lépcsőt faragott életében. Ezekből sokat elvitt az Alföldre, hogy ott pénzért vagy terményért eladja. Egy ilyen út során ismerte meg azt a göndör hajú kislányt, akihez sokat vissza—vissza járt. Majd végül magával hozta Szomolyára.

Az Alföldi lányok szívesen jöttek férjhez Szomolyára. Még szívesebben, ha ahhoz jöttek feleségül, akinek ilyen mestersége és hozzá még kőbányája is volt. Az alföldi legények is örömmel házasodtak innen. Hiszen több leánynak volt itt bányája, cseresznyése, szőlője, ami jó megélhetést biztosított. Csak a dombokat, hegyeket nehezen szokták meg, melyeken a járás nehezebb volt, mint a régi otthonukban, az Alföldön.

Ekkor tájt volt szokás mondani:
—*„Az alföldi ló nehezen megy a hegyre”.* Meg persze az alföldi ember sem. Nem beszélve arról, ha hátára felkötötték a húsz kilogrammos hátyit a Métyi-hegyen, tele cseresznyével. No persze, ha valaki Szomolyára házasodott, előbb-utóbb felkerült hátára a cseresznyével teli hátyi. Ha szerencséje volt, akkor a közelebbi cseresznyéstől kellett cipelni, ha nem, akkor messzebbiről.

Szomolyán viszont sok cseresznyét ehetett, míg az Alföldön nem. A sok cseresznyeevés után nem ártott, ha közel volt az erdő, mert nem volt közömbös, hogy idejében eléri-e a megkönnyebbülés helyét. Mert ha nem érte el, akkor baleset történt még józanul is. Ezt a veszélyt vállalni kellett, ha valaki a messze földön híres szomolyai cseresznyéből úgy istenigazában belakni kívánt.

Cseresznyeszedés közben zajongtak a dombok a szüretelők nótáitól. Erre akart most komámasszony emlékezni és fúvatta el a zenekarral, hogy fiatalságára visszaemlékezzen:

„Érik a ropogós cseresznye,
Viszek a babámnak belőle,
Viszek a babámnak, sej-haj belőle,
Ha beteg gyógyuljon meg tőle.”

„Már minálunk babám,
Már minálunk babám,
Az jött a szokásba,
Nem szedik a meggyet,
Nem szedik a meggyet,
Fedeles kosárba,
Fel megy a legény a fára,
A meggyfa tetejére,
Lerázza a meggyet,
Te meg babám szeggyed,
A rózsás kötényedbe.”

Bár Szomolyán és máshol sem rázták a meggyet, mégis így dalolták.

—*Sej-haj, csuhaj!* —kiabálták a legények a nóta után. Közben a borosüvegeket nyalogatták, mintha eddig még nem lett volna határtalan a jókedvük. A keményszárú, kifényesített csizmájuk szárát veregették tenyerükkel, miközben a bajszosok bajszaikat pödörgették, és nagyokat kurjantgattak melléje.

A lányok ismét egy nótába kezdtek:

„Szomolyai Gyűr oldalán cseresznyefa virágzik,
A virágja a földre hullva nemsokára elázik.
Terem még a cseresznyefa cseresznyét,
Víg Szomolyán nevelik a szép legényt.

Megérett a szomolyai rövidszárú cseresznye,
Gyere pajtás, egyél te is belőle.
Nem bánom én a cseresznyét, akármilyen piros is,
Megcsókollak édes rózsám, akármilyen tilos is. „

Ez a lagzi legjobb alkalom arra, hogy a nótáját a vendég, elfúvassa és vele együtt más is eldalolja. Izidor sógor is most látta legmegfelelőbbnek az időt, hogy nótáját elfúvassa. Az ő nótája keserű emlékekből fakad. A háború után öt évig volt hadifogoly Szibériában. Legyengülve, soványan, csak a csontja és bőre tért haza. Sokáig nem hallottak felőle semmit, és ő sem az otthon maradottakról. Amikor végre hazajöhetett, már a menyasszonyát, mint asszonyt látta viszont. A fiatalasszony egy kisgyerek kezét fogta, mely akár az ő gyereke is lehetett volna, de nem az

volt. Nem győzte őt hazavárni a háborúból menyasszonya és az első kérőnek kezét, nyújtotta. Igaz, nem szerelemből, de hát bizonytalanul várni még rosszabb és még, ha szerelem nélkül is, de a feléje nyújtott kezet elfogadta.

Végül is jó ember, gyerekének jó apja ez a másik férfi és ez a múló szerelemnél fontosabb. Izidor sógor nem haragudott menyasszonyára, mert hosszú az volt idő egy bizonytalan várakozónak, akinek olyanra kellett volna várnia, aki vagy haza jön a háborúból, vagy nem.

Ha tehette, a nótáját elfúvatta:

„Harangoznak a mi kis falunkban,
Édesanyám menjen a templomba,
Imádkozzon, a jó Istent kérje,
Hogy a fiát semmi baj ne érje,
Idekint az orosz határszélen.

Csak még egyszer haza tudnék menni,
Nem kell nékem, a világon semmi,
Csak még egyszer lehetnék Te nálad,
Párnám lenne a Te selymes vállad,
Haza segít, tudom nem sokára
Megláthatjuk egymást valahára.

Mikor haza segített az Isten,
Olyan kihalt, olyan árva minden,
Az hagyott el, akit úgy imádtam,
Aki után mindig haza vágytam,
Jobb lett volna messze idegenben,
Odakint az orosz határszélen.”

Izidor sógor a nóta végeztével kitörölte szeme sarkából a könnyet, ami ennyi év után még mindig kibuggyant, mint az egykori bánat. Majd töltött egy pohár bort magának, és felhajtotta saját vigasztalására. Sokan voltak, akik nála is rosszabbul jártak, mert súlyos betegen, vagy megcsonkulva jöttek vissza a háborúból. Sokan, sohasem térhettek haza.

Itthon az árvák, özvegyek előtt meg-megcsillant a remény egy-egy hír hallatán, de remény csak remény maradt.

A fiatalok részvéttel hallgatták Izidor sógor hallgató nótáját, és ez idő alatt tüdejüket teleszívták az őszi éjszaka friss levegőjéből, amely az ősznek ezen a tájékán a deresedésre hajlamos, különösen pedig a falu völgyében.

Most, hogy erőt gyűjtöttek, kezdődhetett ismét a tánc, mert a zenekar újabb nótába kezdett, amit máris dalolni és táncolni kezdtek:

„Nem adlak másnak,
Nekem rendelt az élet,
Nem adlak másnak
Ha kell harcolok érted,
Ha néha lenne még
Köztünk bármikor is ellentét
Sorsunk összehoz,
Nem is tépi semmi szét.
Én félre dobtam,
Látod a büszkeségem,
Haragszom Rád,

Minek is jártam véled?
Mert így az élet
Olyan nagyszerű és szép lesz,
És a Föld kerekén,
Senkinek nem adlak én,
De, senkinek nem adlak én".

A zenekartól távolabb táncolt Ildikó az újdonsült táncosával, Gyurival. Végül is a lánynak azzal kell táncolnia, aki őt táncra kéri. Hosszú szőke haja lágy, vastag, egy fonatban, fehér pántlikával bekötve, a háta közepéig ért. A sátor lámpáinak fénye még fokozta dús hajfonatának aranyló szőkeségét. A tánctól, és szerelemtől piruló arca olyan volt, mint egy porcelán babáé, amelyből a csodálatos szempár, megigéző, csalogató, kék fényeket sugárzott az érte rajongó legények felé.

A szép hangján énekelte a dalt, és úgy táncolt, mint egy tündér. A legények kézről-kézre adták táncközben és bolondultak érte. Bolondultak egyetlen érintéséért.

A dal, melyet énekelt, nem a jelenlegi táncosának volt címezve. Időnként észrevétlen figyelt a nagysátor másik sarkába, ahol az a legény táncolt, aki nem közömbös iránta.

Ez legény, amikor tehette, felkérte őt a táncra, de hamar lekérték tőle. Felkérte táncra, hiszen viszont szerette őt, ezért remélhette, hogy az ő lagzijukra is hamarosan sor kerül, ahol szól majd a jó zene, a dal, és akkor már valóban *nem adja másnak a legényt.*

A mulatozással telik csak igazán gyorsan az idő. Már jó pár órája annak, hogy a Nagyvölgy-tető mögött lebukott a napkorongja. Közel járt az éjfél. A vendégek mintha megfogynának, de ez csak a látszat volt csupán. Valójában a menyasszonyos ház vendégei szivárogtak ki észrevétlen a kapun, és mentek a menyasszonyos házhoz. Ők készültek fel a *„hérészre”*. Ez az a jelenet, amikor nagy zenebona mellett, sok süteménnyel, itallal, pénzzel, érkeznek majd vissza a vőlegényes házhoz, hogy a menyasszonytáncot eltáncolják.

Így aztán a menyasszonyból már menyecske lesz—ifjú asszony!

Azok a vendégek, akik maradtak, továbbra is jó hangulatban mulattak. Pál sógor és Gábor sógor egymást kínálgatták az itallal. Velük egy asztalnál ült Lojzi sógor. Ő is megitta a magáét, azonban nála még a bor sem váltotta ki a mulatással járó örömet. Igazi elkeseredett ember volt.

Ha tehette, igyekezett másnak is kedvét szegni. Nem volt elégedett semmivel, csak a rosszat emlegette. Valószínű, hogy csak titokban örült, nehogy más kérjen az öröméből.

Legnagyobb öröme az volt, ha kitűnő színészi alakítással úgy eljátszhatta a szerencsétlen embert, hogy azt el is hitték neki:

—Mondjátok meg sógorok, miért ver engem az Isten? — kezdte bánatosan. —Megvettem a földet a Vas lápánál és a kukoricát az évben elverte a jég. A Burbolya földet, amikor megvettem, bevetettem búzával, de az aszály tönkretette.

Amikor a Gyepi gyümölcsösben megvettem a cseresznyést, akkor meg a vihar lehasogatta a fák

ágait.

Gábor sógor már nem bírta tovább Lojzi sógor síralmait, ezért közbevágott:

—Ejnye sógor, ejnye sógor! Mondd már meg nekem, ha téged ennyi szerencsétlenség ér, akkor miből gyarapodsz ilyen szépen, hogy ezeket a földeket mégis meg tudtad venni, meg a többi mást, amit vásároltál?

—Hiába mondod Gábor sógor, én olyan szerencsétlen vagyok. Másnak minden könnyebben sikerül, mint nekem!

Pali sógornak most is kettőt ellett a tehene, nekem meg csak egyet. Ugye, Pali sógor?

—Hát kettőt, de már másnapra elpusztult mind a kettő. —mondta a kérdezett szomorúan.

Lojzi sógort semmi és senki nem tudta attól a gondolattól megszabadítani, hogy ő a legszerencsétlenebb.

Gábor sógornak egyáltalán nem tetszett sógorának elégedetlensége, aki mindig olyan savanyú, mint az éretlen büszke. Soha nem elégszik meg semmivel, és csak azt emlegeti, ami szerinte rosszul sikerült. A jóról meg csak hallgat, és nem dicsekszik el vele. Most sem állhatta, hogy ezt meg ne mondja neki:

—No látod kedves sógor, most jobb lenne, ha a te tehened is olyan két borjút ellett volna? A tiéd csak egyet ellett, de egészségeset.

—Azt mondasz, amit akarsz, de mégis én vagyok a legszerencsétlenebb ember a faluban! — válaszolta a vigasztalásával próbálkozó sógorának, aki csak fejét csavargatta ezekre a szavakra, és úgy

mondta:

—Én is úgy gondolom sógor, valóban szerencsétlen vagy, és az is maradsz!

Erre Lojzi sógor megnyugodott, mert úgy gondolta, sógoraival sikerült elhitetni szerencsétlen életét. De továbbra sem érezte jól magát, mert arra gondolt, mennyit tudna ő dolgozni az alatt az idő alatt, míg mások jókedvű mulatásait kell figyelnie. Bűnösnek érezte magát, hogy most is hasznos munkavégzés nélkül kell az időt elfecsérelnie.

Ami azt illeti ő sokkal ravaszabb ember volt, mint bárki gondolná. Voltak jó ötletei a termés növelésére, az ötleteit azonban nem árulta el senkinek. Legalábbis nem adott olyan ötletet senkinek, amivel többet termelhetne a jelenleginél. Olyat, ami használható lenne. Bárki kért tőle tanácsot, mindenkit félrevezetett. Azt szerette volna, ha senki másnak nem sikerül semmilyen termése, csak neki. Így aztán nem lenne olyan személy, aki rajta kívül a megtermelt árúját a piacra vihetné.

Ezeknél a *„tanácsadásoknál”* ártatlan angyali arcot öltött. Ilyenkor az álságos-jóságos arca egy szentéhez hasonlított leginkább. Ezért voltak olyanok, akik hittek a jóságában, és már most a halála utáni, szentté avatásán törték fejüket.

Amit el akart érni, azt mindig elérte. Hihetetlenül ravasz módszereivel, mindenkit lekenyerezett a bőséges ajándékaival, ami után a hivatali bürokrácia, félretette a szokásos packázását, és soron kívül intézte el a legnehezebb ügyeit.

Az viszont igaz, hogy a hivatal megközelítésénél, már százméternyi távolságból, hason csúszva közelítette meg az irodát, mutatva

ezzel a bent ülők felsőbbrendűségét. Ez a hízelgés legalább olyan jólesett a hivatali bürokratáknak, mint a kapott ajándékok.

A bürokraták számára mindig jóleső érzés az, ha okosabbnak ismerik el másoknál, ezért Lojzi sógor talpnyalása kifejezetten hizlalta májukat.

Természetesen, a talpnyaló sógor ezekkel a módszerekkel mindent elintézett. Sokkal jobban, mint *„Elintézem”* fiskális úr.

Ilyenkor az ámulatukban felkiáltottak a sógorok:

„—Lojzi sógornak ezt is sikerült elintéznie

Fiskális úr azonban soha nem intézett el semmit. Csak a vendégségbehívást szerette. *„Első”* osztályú vendég lévén, nagyon szerette a potya evést-ivást. Ilyen meghívások alkalmával mindenesetben teleitta és teletömte magát. Pedig háta mögött sokszor átkozták meg a meghívói, ilyen szavak kíséretében:

„—Hogy a bendőd lyukadna már ki, ettől a sok potya ételtől, italtól! „

Ez a kívánság azonban nem akart beteljesedni, mert hiába ő volt minden lagziban a legtorkosabb vendég, egészsége állta az idők próbáját. Bendője erősebb volt, mint azoké a szarvasmarháké, akikkel az előbb még együtt pihent a jászol előtti trágyás szalmán. A napnak még nem volt vége, de neki már igen. Leesett az asztal alá, ahol egyfolytában nyöszörgött és gagyogott érthetetlen szavakat, amit már senki sem értett.

Orrfacsaró bűzök terjengtek körülötte, ami arra utalt, hogy kis- és nagyszükségleteit a nadrágja letolása nélkül többször elvégezte. Ez már senkinek sem tetszett, ezért kitámogatták az utcára, és

magára hagyták. Ezek után nem kell mindjárt arra gondolni, hogy a menyasszonytánc ez által megcsorbult, mert ő még sohasem dobott pénzt egyetlen menyasszonytáncban sem. Erre itt sem számított senki, viszont távozásával tisztább lett a lagzi levegője és környéke.

A tánc és a dalolás folytatódott tovább:

„ A csitári hegyek alatt régen leesett a hó,
Azt hallottam kis angyalom véled esett el a ló,
Kitörted a kezdet, mivel ölelsz engemet,
Így hát csárdás kis angyalom nem lehetek a Tied.

Amott látok, az ég alján egy madarat repülni.
De szeretnék a rózsámnak egy levelet küldeni,
Repülj madár, ha lehet, vidd el ezt a levelet,
Mondd meg az én galambomnak, ne sirasson engemet.

Amott látok az ég alján egy csillagot ragyogni,
De szeretném a rózsámat minden este ölelni,
Mert mindig fürdik a gólya, mégis sáros a tolla,
Így hát csárdás kis angyalom Tiéd leszek valaha.”

„Nincs szebb lány a matyó lánynál,
Vékony karcsú derekánál,
Olyan vékony, mint a nádszál,
Maga jár a legény után.

Még az anyja nem is tudja,
Hogy a lánya milyen csalfa,
Majd meg tudja, nem sokára,
Gólya száll az udvarába.

Maga mondja a legénynek,
Válassza feleségének,
Jól van kislány én nem bánom,
Csak az anyád ne sajnáljon.”

„Száz forintnak ötven a fele,
Egye meg a fészkes fekete fene,
Nem lehet az ember fából,
Ki kell rúgni a hámfából.

Még azt mondják részeges, vagyok,
Pedig csak a jó bort szeretem nagyon,
Szeretem én mind a kettőt,
Verje meg a jeges eső.”

Azt, hogy „*verje meg a jeges eső”*—különösen a régebben házasodott férfiak énekelték nagy lelkesedéssel, azok közül is azok, akik vőnek mentek és az anyósukra terelődött gondolatuk. Dalolás közben hosszú, keményszárú csizmájukat, hol egyiket, hol a másikat, tenyerükkel csapkodták. Komámuram, Péter sógorral szemben táncolt. Helyesebben csak ugráltak, és a csizmájuk szárát csapkodták.

—Hej sógor! A mindenségit ennek a cudar világnak, meg a pletykás vénasszonyoknak, meg a finnyás városi népségnek, meg minden naplopónak, meg az adószedőknek, meg a kupcihéroknak, akik ezen a világon csak a bánatot okozzák! —kiabálta komámuram a zenét túlharsogva.

Komámuram a „*finnyás városi népség*”

megemlítésénél az ifjú értelmiségi asszonyra gondolt, aki pedig a Péter sógor megvárosiasodott lánya. Péter sógor tudta, az ő lányáról van szó, de nem neheztelt Komám uramra. Hogyan is haragudott volna, mikor ő is hasonlóan látta a válogatós, finnyás lánya viselkedését.

Nagy bánata volt az neki, hogy lánya túl magasan hordja az orrát. Szégyelli fajtáját, ahonnan származott. Amikor lánya hazalátogat a városból nagy szeretettel, várják finom ételekkel, de annak semmi sem ízlik a bacilusoktól való örökös rettegése miatt.

A legutóbbi látogatásakor kedveskedni akart neki, amikor az istállóba hívta, hogy megmutassa neki a hízó marhákat, amitől olyan szépen meg szokott hízni a takarékbetétkönyv.

Szerette volna, ha lánya csak annyira is megismeri, ezeket a jószágokat, hogy az elejét a hátuljától meg tudja különböztetni. Legalább azzal legyen tisztában, melyik végén kell etetni, és melyik végén jön ki a végtermék. Sok unszolásra az istálló ajtajáig elment ugyan vele, de ott olyan illatokat érzett finnyás orrocskája, hogy nem lépett be az ajtón.

—*Pfuj! De büdös van!* —kiáltotta és már rohant is, hogy minél távolabb kerüljön.

—*Büdös neked az istálló is, meg a jószág is, meg az is, aki gondozza, csak a takarékbetétkönyvnek meg a pénztárcámnak nem büdös a szaga!* —szólt apa az elrohanó lánya után, de az már ebből semmit nem hallott. Így talán jobb is volt, mert még ritkábban látogatná meg őseit, akik azt nehezen viselnék el.

Péter sógornak és feleségének régóta fájópont volt lányuk viselkedése. Sokszor gondoltak arra, hogy kár volt iskoláztatni, mert azóta csak a pénzüket szereti, de azt ugyancsak. Komámuram érezte, hogy Péter sógor kedve alábbhagyott. Tudta, hogy ennek lánya az oka, ezért el akarta terelni figyelmét egy kis koccintással:

—Ne törődjön sógor semmivel, csak igyunk egyet az egészségünkre! —szólította egy kis szívderítőre sógorát.

Az elfogadta koccintásra szóló buzdítását, mert manapság sem ismernek jobb búfelejtőt egy-két pohár bornál.

Busa, egyik kezével falába kiálló csonkját fogta, másik kezében a borosüveget, miközben csörtetett befelé a kapun és kiabált:

—Gyönnek a hérészesek! Már a Pesta sógor házuknál járnak!

Ez a bekiabálás megzavarta a lagzi eddigi menetét. Először a zenekar lopakodott ki a *hérészesek* elé. Ők már a bekiabálást megelőzően, egyenként mentek ki, hogy a hérészeseket zenekísérettel kísérjék be a lagziba, vagyis a vőlegényes házhoz. Ezért mentek eléjük és olyan hangerővel fújták hangszerüket, hogy, ha eddig valaki már elaludt a faluban, akkor az édes álmát most félbeszakították:

„A házunk tetején zsúpfedél van,
És ha tél van, összebújunk kicsi párom.
Vasvillával szúrom ki a szemedet,
Cintányérral verem szét a fejedet,

Mert a mi házunk tetején zsúpfedél van
És ha tél van, összebújunk, hogy ne
fázzunk."

„Piros barna lány mikor hozzád jártam,
Ezt a legényt mindig nálad láttam,
Kérdezd meg a muskátli virágot,
Hány számos éjszakát töltöttem el nálad.

Piros barna lány mikor hozzád jártam,
Ablakod alatt, de sokat megfáztam,
Kérdezd meg a fénylő holdvilágot
Hány számos éjszakát töltöttem nálatok."

A nóták alatt egyre közeledtek a vőlegényes ház kapujához. Meg-megálltak, táncra perdültek vidám kurjongatások kíséretében. Igyekeztek minél nagyobb zajt csapni, hogy akik bent maradtak a lagziban, mind kijöjjenek a fogadásukra. A „*hérészesek*" meg madárijesztőhöz hasonló alakokat öltöztettek fel egy-egy karóra, vagy seprő nyélre. Azért, hogy „*nézők*" nézzék meg azt is, hogy milyen ajándékokat hoztak, mert bizony ők nem üres kézzel jöttek ám a lagziba, mint a fiskális úr.

A lagziból kiszűrődő fény, és az utca gyér világítása mellett, komikusan festett a *hérész* menete. Az első személy magasan tartotta kezében azt a seprőt, amelyen a menyecskeruha piros színben, fehér pettyekkel tündökölt. A menyasszony—a menyasszonytánc után—ezt ölti majd magára, bizonyságául annak, neki már bekötötték a fejét, ő már ifiasszony. A fejét

ugyanilyen színű fejkendővel kötik be.

A seprűbáb mögött sok-sok ajándék, edények, de főleg sok finom sütemény. Hatalmas torták, melyek közül a leges-legnagyobb a menyasszonyi torta, amelyet az ifjú ara keresztanyja sütötte, vagy süttette. Ő sütötte meg az óriás nagyságú köszöntő kalácsot, amelyet két személy, féltő óvatossággal cipelt, nehogy valami baja essék a bemutatás előtt.

Beszéltek arról, hogy volt olyan lagzi, amikor a köszöntőkalács úgy megkelt *(megnőtt)* a kemencében, hogy az ajtaján nem fért ki a sütés után és a kemencét el kellett bontani. Ez természetesen „kakas" tejjel volt sütve, mert hát az a legfinomabb. A kapuban a rezesbanda ismét fújni kezdte:

„Gyere be rózsám, gyere be,
Csak magam vagyok idebe,
Három cigánylegény hegedül,
Csak magam járom egyedül.

Gyere be rózsám, gyere be,
Csak magam vagyok idebe,
Húzd bele banda, most húzd rá,
Most van a vendég fogadás."

Mivel a *hérész* még erre a hívó nótára sem igyekezett befelé, ezért a rezesbanda ezt többször megismételte. A *hérészesek* még egy darabig ugráltak a kapuban, mielőtt bementek. A kapuban az ifjú pár várta őket, kezükben égő gyertyával. Ez a

fogadtatás főleg a most érkező menyasszony szüleinek tiszteletéül szolgált, és természetesen a többi érkező kedves vendégnek is.

A menyasszony szülei már az előbbiekben is a vőlegényes ház lagzijában „mulattak", vagy inkább a közös lagzi menetét irányították a háttérből. A mulatásról kevésbé lehetett szó, hiszen a mulatásnál fontosabb volt számukra az, hogy a lagziról a későbbiekben mindenki jó véleménnyel legyen.

Az ifjú pár és vőfélyeik a sátor és tisztaszoba felé irányították a *hérész* nagy sikoltozásokkal, kiabálásokkal érkező vendégeit. A vendégeknek disznótoros eledel készült felszolgálásra a menyasszonytánc kezdete előtt, hogy legyen erejük a további táncra. Erőre, főleg a menyasszonynak volt szüksége, hiszen ebben a táncban ő táncol mindenkivel. De ez a tánc már pénzbe kerül.

Az asztaloknál helyet foglaló zsibongó vendégek előtt a nagyvőfély jelent meg, kezében párolgó disznótoros étellel. Mögötte most is a többi vőfély libasorban, kezükben finom, ínycsiklandó ételekkel várták, hogy a nagyvőfély beköszöntse az ételt. A nagyvőfély a torkát köszörülte, majd csendre intett:

—*Halljunk szót Uraim!* —kiáltott a zsibongó vendégeknek, majd a köszöntőjébe kezdett:

„Tisztelt Vendégsereg, immár megérkeztem,
De merem állítani, nem jöttem üresen,
Ezen eledelért nagy próbát tettem,
Hét napig egy kannal mindig verekedtem.
Kicsiben múlott, hogy fogam ott nem hagytam,

De oda se neki, csakhogy megbirkóztam.
Itt tehát a rántott hús és hurka, egyétek,
Igen jó étvágyat kívánok Tenéktek.”

Nem igen kellett sokáig kínálgatni az asztalok mellé telepedett vendégeket. Az elmúlt órák táncolásai és ugrándozásai még tovább fokozták nyálelválasztásukat az asztalok környékén terjengő disznótoros illatokkal együtt.

—Rakjátok csak le az asztalra minél elébb! — szólt Márton koma a hozzája közelebb álló vőfélynek, aki nem is kérette magát sokáig, hanem letette a disznótoros étellel teli tálat.

Még idejében sikerült a forró táltól megszabadulnia, mert az volt az érzése, hogy amennyiben a beköszöntő egy versszakkal hosszabb, akkor azt csúfosan ejti a földre.

Márton koma jobb oldalán, élete párja, Róza asszony segített a vőfélynek asztalukra helyezni a disznótoros tálat. Velük szemben ültek az ő kedves komájuk, és komaasszonyuk, akit az Alföldről hozott magával a komaura, amikor summásnak volt elszegődve hozzájuk.

Igaz, tíz évvel idősebb komámuramnál, de sokkal gazdagabb, mint bármelyik szomolyai lány. Először kisebb akadályok adódtak, ennek a frigynek létrejötténél, mivel komámuram még ilyen hozomány ellenére sem volt hajlandó faluját elhagyni. Mivel a lány otthon nem kelt el, oda kellett eladni, ahová kérték. Az após-anyós tisztes hozománnyal engedte el lányát az alföldi faluból. Ott eladták a hozományul szánt földeket, és Szomolyán vettek lányuknak

helyette szántót, szőlőt, gyümölcsöst, kőbányát, házat. Így aztán máris gazdagon indultak az életnek.

A Burbolyán két hold, a réten három hold, a Gyűrön egy hold szőlő, a Gyepi részen egy hold cseresznyés, a Hátmegi réten egy kaszáló és a falu közepén egy szép, nagyház a hozzátartozó gazdasági udvarral, és még az Ispánbeki bányáknál egy kőbánya. András koma így indult az életnek. Igaz, nem valami szép volt az élete párja, de hát azt vallotta, hogy bárki megcsúnyulhat, mert szépség mulandó. Különben sem kell mindig egymást nézni. Ő inkább—ha tehette—egy másikat nézett, aki fiatalabb és szebb is volt, mint élete párja. Ezt azonban igen óvatosan tette, mert félt attól, hogy a házassággal szerzett vagyonát elveszíti. Bár ez nem könnyen sikerült volna, mivel igen-igen ragaszkodott hozzá élete párja.

András koma azóta sokszor átgondolta már, hogy helyesen cselekedett-e, amikor a csúnya, de gazdag lányt feleségül vette.

—Jobb lenne-e az óta is a más birtokán summásnak lenni? Jobb lenne-e most is koldusszegénynek lenni? —kérdezte olyakor önmagától, amikor feleségét hasonlította össze észrevétlen, fiatalabb és szebb asszonyokkal.

—Nem! —volt a válasz önmagának. Ő akkor eldöntötte: Nem akar a más birtokán szegényen, megdögleni.

Most, a késői vacsora közben, a Márton komája töltött poharába és kérte koccintásra:

—Komámuram, fogja már a poharát, mert beszövi a pók! —utalt ezzel a gyakoribb ürítésre.

—No, akkor Isten! Isten! —fogta meg poharát,

pedig már keresztben álltak szemei és réveteg tekintettel nézett a semmibe. De olyan jól esett egy kis zsibbadás, főleg ha a Márton komájával ült le poharazgatni.

Ha tehette ilyenkor mindig elmesélte, hogyan ismerkedett meg élete párjával, pedig már mindenki nagyon jól ismerte a történetet.

—Szóval, amikor egyik kukoricasorból fordultam át a másikba, láttam, hogy jön rám szemben valaki. Én mindjárt láttam, hogy ez a valaki vagy asszony, vagy lány!—kezdte el történetüket egy korszakalkotó felfedezéssel. Mert, ha már valaki női ruhában jön vele szemben, ugyan mi más lehetne még. Főleg, ha a női ruhába öltözött egy icipicit hasonlít is a női nemre.

Annyi bizonyos, hogy ez az alak csak egy picit hasonlított. András koma annyira azért nem volt elzsibbadva, és figyelemmel kísérte nem e hallja az ő beszédét élete párja. Nem hallotta, mert Borcsa nene legújabb pletykáját hallgatva, még a szája is tátva maradt. Ettől kissé megnyugodva folytatta tovább:

—No, szóval, amikor odaér hozzám, mint akinek felvágták a nyelvét, kötekedni kezd velem:

—Nagyon semmire való munkája van magának! --mondta zsörtölődve, és mutogatta, hogy itt sincsen kikapálva a gaz, meg amott se.

—Hát magát, meg honnan szalajtották? – tettem fel neki a kérdést, mert ez alatt a pár nap alatt még nem volt szerencsém látni. Ha egyáltalán szerencse egy ilyen rémisztő perszónával találkozni.

—Én vagyok a gazdának a lánya! – jelentette ki dacosan.

—Maga? Nem inkább az anyósa? —mondtam

neki, mert ezek a vénlányok mindig idősebbnek tűnnek, mint amennyi valójában. Meg aztán, ő se mondott nekem semmi hízelgőt, akkor én minek mondjak neki szépet?

No szóval, miután ilyen szépen elbeszélgettünk láttam, annyira dühös, hogy nemcsak az elhagyott gazomat tépi, hanem a kukoricát is.

No, ennek aztán igazán megörültem. Tetszett nekem, hogy sikerült ennyire feldühítenem. El is határoztam, megkérem a kezét.

—Mondja már meg, mi tetszett meg rajta? – kérdezte Márton koma, nem leplezett kíváncsisággal.

—Hát rajta semmi, de a földje, vagyona, az igen! Mert mégis csak jobb a saját földemet kapálni.

—Miféle kapálásról beszélsz Te? —fordított hátat Borcsa nenének komámuram élete-párja, mint aki sejtené, hogy az ő személyéről esik szó.

—Miféle kapálás, miféle kapálás? Azaz átkozott kapálás, ami egész nyáron van! —emelte fel hangját sértődötten András koma, és töltött ismét a poharába, hogy pótolja azt a szeszt, amit beszéd közben kilehelt magából.

Mellettük gyereksírás hallatszott a szomszéd asztaltól. Anyukája próbálta csitítgatni, de az ennek ellenére tovább rezegtette hangszálait úgy, mintha a felnőttek zsibongásait szeretné utánozni.

—Ejnye, ejnye, aranyos cseppségem, hát neked mi bajod? Jobb volna már aludni ugye aranyvirágom? —fordult a felsíró gyerekhez Marcsa nene, de az még inkább sírni kezdett. Lehet, hogy Marcsa nene kakas karmolta orra ijesztette meg.

—*Most ébredt fel nem régen.* —mondta Marcsa nenének a csalfa szemű anyukája, akiről sokan tudni vélték, hogy nem veti meg a szoknyapecér férfiak társaságát, ha erre alkalom kínálkozik.

—*No, no édes lelkem, ne sírjál! Ilyen nagybabának már nem szabad sírni!* Csitítgatta, ismét Marcsa nene, amire az csak fokozta sírását.

—*Tisztára olyan ez a gyerek, mint az apja. Szakajtott olyan. A haja, a szeme, mintha a szájából köpte volna ki ezt a csöppséget!* —állapította meg nagy szakértelemmel.

Az anyukája ennyi dicsérő szóra elpirult. Talán azért, mert ő tudta csak igazán, hogy férjére hasonlított a legkevésbé. Ahogy a gyerek nőtt, úgy lett egyre bizonyosabbá, hogy nem hasonlít a névadó apjára, sokkal inkább arra a szoknyapecér Kormos Gyurira.

Sokan pletykáltak is már erről a faluban. Éppen ezért jól esett Marcsa nene sokatmondó megállapítása, hogy *a gyerek kiköpött apja.* Persze, ő azt mondta, olyan, mint az apja. Hogy az, ki lehet, azt csak a jó Isten tudja, vagy az se.

Annyi bizonyos, a névadóapjára hasonlított a legkevésbé. De az ezt nem vette észre, és büszke volt, hogy neki már milyen fia van!

A késő éjjeli vacsora befejezésével készülődés kezdődött a tisztaszobában. A szoba egyik sarkában fehér abrosszal leterített asztalt helyeztek. Az asztal közepére egy előre kiválasztott repedt tányért tettek, amit fehérkendővel takartak le.

A repedt tányért azért választották, hogy az könnyebben eltörik, ha rácsapnak puszta kézzel. Meg

aztán, ha már el kell törni, akkor a selejtes törjön el. Különben is, ki látja azt, milyen tányér van a fehér kendő alatt? Senki! Így még egy gyengébb nagyvőfély is könnyebben eltöri, ha eljön az ideje. Mert az bizony nagy szégyen, ha egy vőfély csak többszöri próbálkozásra képes darabokra törni. Törés nélkül pedig nem kezdődhet el a menyasszonytánc.

Az így elkészített asztal mellé székeket helyeztek. Itt foglaltak helyet az örömszülők, és a keresztszülők. Előfordult, hogy rajtuk kívül még más idősebb asszonyokat is megbíztak az asztal körül lezajló események pontos megfigyelésével.

Itt lehetett csak igazán képességüket kibontakoztatni a szúrós szemű, mindent megfigyelő pletykás vénasszonyoknak. Mert meg kellett figyelni*: ki kérte fel a menyasszonyt, és mennyit dobott a menyasszonytánc pénzes tányérjába*.

Ezt ugyanis illett visszaadni, ha majd eljött az ideje, ha majd a most még ifjú párt is lagziba hívják. Akkor aztán az emlékezetből feljegyzett pénzek jó része visszakerült az ajándékozók rokonságához. De addig az ifjú pár használta, ami hosszú évekig rendelkezésre álhatott.

A zenekar közelebb költözött a menyasszonytánc helyszínéhez, mégpedig a hosszú, oszlopos ámbituson foglalt helyet—azaz a tornácon.

Azok a vendégek, akik elfelejtettek pénzt hozni —vagy nem hoztak, hogy el ne veszítsék—már korábban hazamentek érte. Tízesek, húszasok, százasok ott lapultak már a zsebekben. Készen arra, hogy a menyasszonytáncra kérés pillanatában a leterített tányérban hivalkodjanak gazdájuk nagyvonalúságáról, bőkezűségéről. A nagyvőfély jelent

meg a tisztaszoba küszöbén. Finoman köszörülte torkát, jelezve szándékát, hogy ő most valamit akar mondani:.

—Halljunk szót Uraim! – kiáltotta el magát a zsibongó vendégek között, és a köszöntőjébe kezdett:

„Íme, itt áll előttem az ékes menyasszony,
Hogy menyasszony fővel még egyet mulasson,
És minden vendégünknek egy nótát juttasson.
Táncoljon hát vele mindenki egy kurtát,
Csak le ne taposssák a cipője orrát.
Mert gondoljanak arra, hogy drágáért varrták.
Az asztal közepén áll egy üres tányér,
Én kezdem a táncot, a többi még ráér.
Húzd rá banda az új házaspárért!”

Amikor befejezte köszöntőjét, jobb kezével zsebébe nyúlt és az addig ott lapuló százasokba belemarkolt, majd ökölbe szorította kezét. Az ökölbe szorított kezével az asztalra helyezett, letakart tányérba csapott. A tányér nagy csörömpöléssel hullott darabjaira, az azt rejtő fehér kendő alatt. Bár erre a csörömpölésre lehetett számítani, mégis sok idős asszony ijedten kiáltott fel:

—*Jaj, hogy a zíz egyen meg!* —kiáltott Panni nene, de esze ágában sem volt, hogy ezt komolyan kívánja.

Ez akár egy dicsérő szó is lehetett, méltatva ezzel a nagyvőfély tányértörő erejét. A nagyvőfély

büszke volt a sikeres tányértörésre, és sugárzó arccal nyitotta meg ökölbe zárt kezét, amelyből a piros százforintosok hullottak a törött tányért takaró, fehér kendőre.

—*Enyém a menyasszony!* —kiáltotta. A rezesbanda nem ijedt meg, mint az idős asszonyok, hanem a nótába kezdett:

„Az a szép, az a szép,
Akinek a szeme kék, akinek a szeme kék.
Lám az enyém, lám az enyém sötétkék,
Még sem vagyok a babámnak elég szép.
Nem azért szeretlek, hogy én elvegyelek,
Hogy megcsaljam a szívedet,
Ki csalom a szívedet a helyéről,
Letagadom a csillagot az égről,
Mert az a szép, az a szép,
Akinek a szeme kék, akinek a szeme kék.”

A menyasszony ruhája tollpiheként repült a táncforgás közben, mint a mennyországból alászálló angyalka hófehér ruhája. Ez nemcsak látomás volt, hanem a megfogható valóság. A fehér fátyol rátekeredett a nagyvőfély derekára, és a rövid tánc végéig ott is maradt.

—*Enyém a menyasszony!* —hallatta hangját most Juli édesapja, miközben ropogós száz forintosokat dobott az asztalra terített fehér kendőre, a nagyvőfély iménti százasai mellé.

Megcsókolta lányát, és eközben egy rakoncátlan könnycsepp jelent meg az erősnek hitt férfi szeme

sarkában.
Ki tudja mi jutott eszébe? Talán az egész élet könyörtelen küzdelme, vagy talán az, hogy ezen a napon lányát elveszítette, aki ezen a napon belépett a *„nagybetűs”* életbe. Önálló életet kezd Jánossal, és majd gyerekeik lesznek, és ekkor lesz ő nagyapa. A lánya pedig a gyorsan felnövő gyerekét házasítja meg, mert az évek hihetetlen gyorsasággal kergetik egymást, akár az égen a fellegek.

Bármi csalta ki ezt a könnycseppet, nem kell szégyellnie, hiszen egy ilyen esemény ritkán adódik az életben.

—Enyém a menyasszony! —dobta százasait nem fukarkodó kezével az asztalra az újdonsült nászura és érintette meg vállát a még táncoló nászurának.

Az, átengedte a további táncot nászurának. Az após megcsókolta ifjú menyét, és az egyfolytában szóló zene hangjára ő is táncba kezdett.

—Tudod-e lányom, én már többször mondtam ennek a Jánosnak, hogy náladnál szebbet nem igen talált volna Szomolyán, de még azon túl sem — mondta menyének kedvesen apósa.

Az, még jobban elpirult ilyen szép szavak hallatán, pedig már a tánc is megtette hatását, mert arcán, minden festés nélkül, rózsaszín árnyalat jelent meg. De azért jólesett apósa kedvesen csengő beszéde.

—Enyém a menyasszony! —csapta piros százasait az asztalra Juli bátyja, és vette át a táncot a most már sógor urától.

A két testvér érzékenyen nézett egymásra.

Hiszen együtt nevelkedtek. Ismerték egymás örömét, bánatát, amiket egymásnak elmondtak. Nem volt titok közöttük. Ezután már ez is másképpen alakult, mint eddig volt.

—*Elfáradtál e már Julikám?* —kérdezte kedvesen húgát.

—*Á, dehogy fáradtam! Még messze van a menyasszonytánc vége.* Mondta, bátyjának és már hallotta is az újabb táncosának hangját:

—Enyém a menyasszony! —zavarta meg a testvérek táncát Rozika—Juli egyik barátnője—és ötven forintosát a többi pénz tetejére dobta, a másik kezéből pedig egy terjedelmes csomag ereszkedett az asztalra. Ebben a csomagban a barátnők külön ajándéka bújt meg. Azt bizony haladék nélkül meg kellett keresni, mielőtt az újabb táncot elkezdenék.

Sejtések már voltak a csomag tartalmát illetően, de ezt a menyasszonynak illett azonnal kibontani. Felmerült a gyanú, hogy ez az egész csomagbontás csak arra szolgált, hogy a menyasszony új erőt gyűjtsön a további táncához. Leült a selyem szalaggal átkötött terjedelmes ajándéka mellé, és bontani kezdte. A külső borító eltávolítása után egy újabb kötést talált, újabb borítóval. Ezt is kibontotta, amikor ismét egy újabb borítót talált. A kíváncsi körben állók türelmetlenül kiáltottak fel:

—*Dobd el Juli, nincsen abban semmi!*

De ő türelmesen bontotta tovább, és az előbbi eredmény újra és újra megismétlődött, a körülállók egyre fokozódó türelmetlensége ellenére. Az ajándékcsomag az eredeti méretének tizedére

csökkent, de azt tovább kellett bontani, az eddigi kudarc ellenére.

A végére már egy gyufásdoboz méretűre csökkent nagysága és még mindig ismeretlen volt tartalma.

Annyi bizonyos volt, hogy az utolsó szalagot kell kibontani, és ott az ajándék. Az utolsó borító lebontásával egy pici baba hullott az asztalra, a jelenlévők nagy derültségére.

—*Hogy a rossz törjön ki benneteket!*—csapta össze két kezét Rozál nene és fordult a lányok felé, akik ezt a célzatos csomagot összeállították a menyasszonynak.

Mire jól kikacagták magukat a táncra várók, a menyasszony jól kipihente magát és megértette az ajándék üzenetét, kezdődhetett a tánc. A zenekar újabb nótába kezdett:

„A zsebkendőm négy sarka, simára van vasalva,
Mind a négy sarkába a babám neve van varrva,
Egyik szőke, a másik barna, a harmadik csodaszép,
Megállj te, csodaszép, majd eszedbe jutok még.
Majd eszedbe jutok babám, de már akkor késő lesz,
Majd ha az én szívem, nem a tiéd másé lesz.”

—Enyém a menyasszony! —kérte most táncra a keresztapja, miután százasait már az asztalra dobta.

Hiába volt a pihenő, mégsem ment jobban a tánc. A keresztapa ugyancsak bepityókázott már.

Nem most volt már a lagzi kezdete, és az óta sok sógorral, jó baráttal, komám urammal, komám asszonnyal, sógorasszonnyal kellett koccintania. Még az esze a helyén volt, de a lába már botladozott. Így aztán saját lába helyett a keresztlányáét használta e rövid tánc alatt.

—*Bocsáss, bocsáss meg!* —ismételte ilyenkor. — Tudod, régen táncoltam már, próbálta magyarázni botladozását.

A keresztanya, aki az asztalnál pénzfigyelő volt, restellte férjeura támolygását és hallotta annak mentegetőzését, nem állhatta szó nélkül:

—Igaz, régen táncoltál, de nem régen ittál, és ez a Te bajod! —súgta oda komaasszonyának.

A keresztapa sejtette, róla van szó, de tudta, élete párjának igaza van. Meg aztán a lába után a nyelve botladozott és a kettős látása is kialakulóban volt. ezt bizony már ő is restellte. Megváltás volt számára, amikor fia kérte le tőle a menyasszonyt.

—*Enyém a menyasszony!* —szólt, miután az összegyűrt százasait az asztalra dobta.

Hiába, táncolni igazán csak a fiatalok tudnak! A két keresztgyerek táncát mindenki nagyélvezettel figyelte, amint a csárdást gyönyörűen táncolták. De egy félpercnyi idő után, újabb kérő dobta pénzét az asztalra.

—*Enyém a menyasszony!* —szólt erélyesen a szomszédasszony, mintha már ő nem kerülhetne sorra ebben a táncban, és ötvenesét az asztalra ejtette.

A régebben étvágyára fordult asszonyság

lassúbb tempót diktált, mint az előző táncosok. De annál jobban forgatta nyelvét, mert az legalább még karcsúnak volt mondható. De gömbölyded alakja a teltkarcsú fokozaton már régen túljárt.

—Jaj, hogy egyem meg a lelked Julikám, de szép vagy aranyom. Nem hiába bolondult beléd ez a János, de nem is talált volna nálad szebbet ebben a faluban, de még a többiben sem!

Valóban szép volt, még ha hízelgésnek tűntek is az előbbi nyájas szavak. Arca újra kipirult a tánctól, pirosítószer nélkül. Nem használt ő semmilyen kenceficét, mint a városi nők, akik a sok kenőcsök és pirosítószerek hatására negyven éves korukra már csúnyaráncokat kénytelenek magukévá tudni. A falut ölelő dombok erdőinek fái, és a mezők virágai biztosították a hamvas arcának üdeségét, testének, lelkének egészségét minden más szernél jobban. Bírta is a táncot, amely most a pénzt hozta, amelyből az első lépéseket meg lehet tenni a jövőjük felé.

Egymás után kérték fel a táncra a közeli és távoli rokonok, ismerősök, barátok, barátnők. Húszasok, ötvenesek, százasok gyűltek halomba a törött tányért takaró fehér kendőn. Ahogyan szaporodott az asztalon a pénz, úgy fogyott a zsebekben. A zenekar újabb nótába kezdett:

„Hogyha nékem, hogyha nékem száz forintom volna,
A kilincsem, a kilincsem színaranyból volna,
De mivel, hogy nincsen, fából van a kilincsem,
Így hát nékem semmi pénzem sincsen.”

A menyasszony már egyre hosszabb ideig volt kénytelen táncolni egy-egy partnerével. Ez volt a biztos jele annak, hogy a menyasszonytáncra szánt pénz már elfogyott a táncosok zsebéből. A vőlegény már résen állt arra, hogy bármely pillanatban elrabolja a menyasszonyt, immár feleségét. A tisztaszobában már csak erre várt.
A függöny mögül leskelődött még az ifjú férj egy rövid ideig, majd hirtelen előugrott, majd az asztalra egy csomó százast dobva kiáltotta:

—*Enyém a menyasszony!*

Ezután ölébe kapta, és mint könnyű pelyhet vitte el a táncolók orra elől, mielőtt azok egyáltalán megakadályozhatnák.

Ez után az esemény után nem volt többé menyasszony. Átöltözött a fehér pettyes piros menyecske-ruhájába, és alig egy húsz perc multán megjelent újra a tisztaszobában, ifjú menyecskeként.

A vendégek ismét megbámulták, mert hiába egyszerűbb volt ez a ruha a menyasszonyi ruhánál, mégis csodálatosan szép volt ebben is.

—*Jaj, hadd nézzelek meg drágaságom!*—szólt Panni nene kedvesen, és körbejárta az újdonsült menyecskét.

—*Szakajtott olyan vagy, mint az anyád volt ilyen idős korában!*

Az anyukájának könnyeket csalt szemébe az iménti megállapítás. Talán arra gondolt: Most volt kislány, és már asszony. Így rohan el az élet. A rezesbanda fújni kezdte a nótát:

„Tűzről pattant kismenyecske vagyok én,
Kinek csók kell, jöjjön, ide adok én,
Adtam csókot, százat is egy legénynek,
Azt is tudom, jól esett a szegénynek.”

„Lányok a legényt jól meg becsüljétek,
Ha részeg is ágyba fektessétek,
Fektessétek a paplanos ágyba,
Adjatok csókot mind két orcájára.”–

Ezek a nóták egy rövid menyecsketáncra szolgáltak. Még egy kevés pénzt is dobtak a táncolók, de ez már nagyon kevés volt. Majd végül az ifjú pár eltűnt az éjszakában—észrevétlenül.

Az örömszülők összehajtották a pénzes kendőt, és elvonultak, hogy egy csendes helyen megszámolják a menyasszonytáncban kapott pénzt.

A zenekart kifizették, akik ezt követően elköszöntek a vendégektől, kiknek létszáma ekkorára már ugyancsak megfogyatkozott. A lagzi ezzel véget ért.

Már a közelebbi rokonok is hazafelé indultak, hogy a mulatás okozta fáradalmat egy kiadós alvással, kipihenjék.

Rozál nene is ballagott már hazafelé. Mellette ura, —de nem parancsolója—totyogott. Fürkésző tekintete a sötét utca szegletében egy csókolózó párt fedezett fel:

—Szégyen gyalázat, amit ezek a fiatalok csinálnak. Mi lesz ezekből a fiatalokból?! Mi lesz a világból?! —mondta olyan hangosan, hogy aki az utcán van mindenki hallja.

—Ejnye ángyom! Maga is így csinálta, amikor fiatal volt! Vagy magát a szentlélek szállta meg, hogy a lányai megszülettek? —próbálta Pesta sógor csillapítani, de ő még dühösebb lett.

—Még a szentlélek nevét mered a szádra venni? Te lator! Még te is a pártjukat fogod? Ott végzed te is, ahol ők, a tisztítótűzben!—hallatszott Rozál nene kiabálása még a távolból is.

És hallatszott, amint a világ végét, és újabb Szodomát, Gomorát jósolt meg. Aztán az ő hangja is elhalkult, amint egyre távolabb kerültek a hazafelé vezető úton.

A fogyó Hold még egyszer, ezüstös fényével ragyogta be a falut, hogy aztán a Nagyvölgy-tető mögött pihenőre térjen. A Gyűr-tető mögött, a keleti égbolton, a pirkadatnak még semmi jele sem mutatkozott. Azonban a lagzit túlélő kakasok és tyúkok már a közeledő hajnalt jelezték. Ezúttal nem kellett tartaniuk attól, hogy népüket ezen az újabb napon veszély fenyegeti. Ezen a napon nem készült lagzi Szomolyán. A kakasok vidám kukorékolással, a tyúkok kotkodálással köszöntötték a közelgő napkeltét, amely már nem messze járt.

A hajnali homályban itt is-ott is, egymáshoz bújt szerelmesek ballagtak hazafelé, a sok tánctól, mulatástól fáradtan.

A csillagok fénye, mintha megkopott volna már, mert nem ragyogott annyira, mint egy órával elébb. A csillogó fényük egyre csak halványodott, hogy aztán ők is pihenőre térjenek. A hazafelé ballagó legények és lányok énekelni kezdtek:

„Megyen már a hajnalcsillag lefelé,
Az én rózsám most ballag hazafelé,
Lábán van a csizmája, lakkos szárú kis csizma,
Rásütött a hajnalcsillag sugara.

Amerre mégy édes rózsám, kívánom,
Hogy a rét is előtted, piros rózsává váljon,
Hogy a rét is előtted, tiszta búzát teremjen,
A Te szíved engemet soha el ne felejtsen!”